

Stichting
Pensioenfonds
Forbo

Stichting Pensioenfonds Forbo
Industrieweg 12, 1566 JP Assendelft
Postbus 13, 1560 AA Krommenie
Telefoon: 075 - 647 72 17
www.pensioenfondsforbo.nl

Ingeschreven in het Handelsregister van de
Kamer van Koophandel onder nummer 41231178

Verslag over het boekjaar
1-1-2019 t/m 31-12-2019

Inhoud

	Pagina
Bestuur en organisatie	5
Voorwoord	
Algemeen	7
Beleggingsadviescommissie	7
Communicatiecommissie	8
Risicocommissie	8
Meerjarenoverzicht	9
Verslag van het bestuur	
Het pensioenfonds	11
Missie, visie en strategie	12
Financiële positie van Pensioenfonds Forbo	17
Pensioenregeling 2019	21
Communicatie	22
Beleggingen	25
Actuariële analyse resultaat	29
Uitvoeringskosten	30
Governance	31
Uitbestedingsbeleid	35
Risicomanagement	38
Verslag van de visitatiecommissie	
Samenvatting Bevindingen Visitatie 2019	53
Reactie van het bestuur	56
Verslag van het verantwoordingsorgaan	
Algemeen	57
Reactie van het bestuur	59
Verslag van de Compliance officer	
Inleiding	61
Reactie van het bestuur	62

Pagina

Vooruitblik 2020	63
-------------------------	----

Jaarrekening

Balans per 31 december	66
Staat van baten en lasten	68
Kasstroomoverzicht	70
Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	71
Toelichting op de balans per 31 december	76
Toelichting op de staat van baten en lasten	82
Resultaatbestemming	87
Risicoparagraaf	88

Overige gegevens

Statutaire bepalingen omtrent de resultaatbestemming	99
Actuariële verklaring	99
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	101

Bijlagen

Overzicht belegd vermogen	111
Begrippenlijst	113

Bestuur en organisatie

(samenstelling per 31-12-2019)

Bestuur

<i>Benoemd door de werkgever</i>	<i>Functie</i>	<i>Vanaf</i>	<i>Einde zittingsduur</i>
H. Mak	voorzitter	01-01-2015	01-10-2019
F.A. Heil	Voorzitter (vanaf 01-10-2019)	01-05-2019	01-05-2023
D. Manné	secretaris	07-02-2012	07-02-2024
M.A. Bults	bestuurslid	01-03-2009	01-02-2020
G.T.J. Evers	bestuurslid	01-01-2016	01-10-2019
Vacature	bestuurslid	01-10-2019	
<i>Benoemd uit de pensioengerechtigden en de werknemers</i>			
G.J.F. Mol	vicevoorzitter/ penningmeester	18-04-2003	18-04-2021
A.D. Keetlaer	bestuurslid	01-01-2007	01-01-2024
W. Smit	bestuurslid	01-10-2019	01-10-2023
Vacature	bestuurslid	01-10-2019	

Dagelijks bestuur

H. Mak	voorzitter (tot 01-10-2019)
F.A. Heil	voorzitter (vanaf 01-10-2019)
A.D. Keetlaer	lid
G.J.F. Mol	lid
D. Manné	lid

Beleggingsadviescommissie

A.D. Keetlaer	voorzitter
M.A. Bults	lid (tot 01-10-2019)
S. Verschuren	lid (externe deskundige) (tot 31-12-2019)
C.W. Bosch	lid (externe deskundige) (vanaf 01-01-2020)
W. Smit	aspirant-lid

Communicatiecommissie

D. Manné	voorzitter
G.T.J. Evers	lid (tot 01-10-2019)
W. Smit	lid (vanaf 01-10-2019)

Risicocommissie

D. Manné	voorzitter (a.i.)
W. Rijkhoff-Jonker	lid
E. Veerman	Externe adviseur
Vacature	lid

Visitatiecommissie

J. Ruben	voorzitter
N.G. de Jager	lid
P. Huisman	lid

Verantwoordingsorgaan

T.W. Breeuwer	voorzitter (namens deelnemers)
A. Pijnacker-Huiberts	secretaris (namens deelnemers)
E. van der Weide	lid (namens deelnemers)
Ph. de Boer	lid (namens werkgever)
B. Venema	lid (namens pensioengerechtigden)
H. Ellens	lid (namens pensioengerechtigden)
L. van den Ing	aspirant lid (namens pensioengerechtigden)

Compliance officer

M. Erwich	tot 31-01-2019
W. Rijkhoff-Jonker	vanaf 01-02-2019

Aangesloten ondernemingen

Forbo Flooring BV
Forbo-Novilon BV
Forbo Eurocol Nederland BV

Organisatie

Waarmerkend actuaris	Triple A Risk Finance, J.J.M. Tol
Adviserend actuaris	Willis Towers Watson, R.T. Schilder
Accountant	EY Accountants, P. Dirks
Administrateur	AZL
Vermogensbeheer	Mn
Advisering vermogensbeheer	Mn
Internetsite	www.pensioenfondsforbo.nl

Voorwoord

Voor u ligt het verslag over het boekjaar 2019 (hierna: het verslagjaar) van Stichting Pensioenfonds Forbo (hierna Pensioenfonds Forbo of SPF).

Los van hetgeen in dit verslag is weergegeven, staan uiteraard de gevolgen die de coronacrisis (COVID-19 pandemie) met zich mee gaan brengen. De financiële markten zijn sterk in beweging. Hoe het gaat aflopen is op het moment van schrijven niet bekend. De economische effecten van de coronacrisis, overheidsingrijpen en de gevolgen voor ons pensioenfonds zijn op dit moment moeilijk in te schatten. Zeker is nu al wel dat de gevolgen van de coronacrisis zwaar ingrijpen op de gehele samenleving in zowel binnen- als buitenland. In de loop van 2020 zal duidelijk worden in welke mate ons pensioenfonds hierdoor geraakt wordt en tot welke maatregelen dit mogelijk zal leiden.

De belangrijkste zaken in 2019 voor Pensioenfonds Forbo waren:

Algemeen

- Gevolgen van de financiële situatie (lage rente) voor het pensioenfonds
- Bezetting bestuur en gremia
- Statutenwijziging
- Managementevaluatie
- Toekomststudie en premiediscussie
- Evenwichtigheid premiedekkingsgraad
- Wetswijzigingen en gevolgen voor ons fonds
- Invulling sleutelfunctie n.a.v. IORP-II wetgeving
- Afronding onderzoek DNB
- Evaluatie uitbesteding en dienstverlening
- Update ABTN en bijlagen

Beleggingsadviescommissie

- Bezetting Beleggingsadviescommissie
- Onderhandse Leningen
- Kennis van Vermogensbeheer
- Incident te laat uitgevoerde orders
- ESG-screening
- Beleggingsplan 2020

Communicatiecommissie

- Gevolgen IORP-II wetgeving
- Effectiviteitsmeting communicatiemiddelen
- Communicatieplan

Risicocommissie

- Verdere opzet en uitwerking IRM beleid en monitoring
- Opzet risicorapportage per kwartaal
- Actualisatie Integriteitsrisicoanalyse

In het vervolg van dit bestuursverslag leest u hier meer over.

Meerjarenoverzicht

	2019	2018	2017	2016	2015
Aantallen					
Actieve deelnemers	1.081	1.084	1.063	1.029	999
Gewezen deelnemers	682	666	638	631	627
Pensioengerechtigden	811	828	838	839	864
Totaal	2.574	2.578	2.539	2.499	2.490
Financiële gegevens (in duizenden euro)					
Beleggingen voor risico pensioenfonds					
Belegd vermogen ¹⁾	522.779	406.722	411.347	395.747	350.466
Beleggingsopbrengsten	83.042	-6.221	14.641	41.838	1.319
Rendement op basis van total return	20,7%	-1,5%	3,8%	12,2%	0,2%
Vermogen inclusief bestemmingsreserve	490.272	404.796	408.181	399.125	354.760
Vermogen exclusief bestemmingsreserve	485.419	399.943	403.328	394.272	349.907
Technische voorzieningen	462.639	391.254	372.760	383.247	345.568
Reserves					
Algemene reserve	22.780	8.689	30.568	11.025	4.339
Bestemmingsreserve	4.853	4.853	4.853	4.853	4.853
Voorzieningen					
Totaal technische voorzieningen	462.548	391.137	372.635	375.292	337.914
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	91	117	125	134	167
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	0	0	0 ²⁾	7.821	7.487
Totaal voorzieningen	462.639	391.254	372.760	383.247	345.568

1) Exclusief lopende interest en inclusief saldo depotbanken.

2) Op 29 december 2017 heeft er een collectieve waardeoverdracht plaatsgevonden van ABN AMRO Pensioenservices naar ABN AMRO Pensioenen Premiepensioeninstelling (PPI). Dit betekent dat het pensioenfonds ultimo 2017 niet langer (juridisch dan wel economisch) eigenaar is van de betreffende beleggingen.

	2019	2018	2017	2016	2015
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	10.874	10.652	9.836	9.345	9.175
Pensioenuitkeringen	7.918	7.415	6.972	6.980	7.156
Dekkingsgraad					
Aanwezige dekkingsgraad	104,9%	102,2%	108,2%	102,9%	101,3%
Beleidsdekkingsgraad	103,3%	107,0%	107,0%	98,5%	104,2%
Vereiste FTK (o.b.v. de feitelijke beleggingsmix)	117,5%	118,4%	120,6%	120,2%	120,9%
Vereiste FTK (o.b.v. de strategische beleggingsmix)	117,0%	117,8%	119,2%	119,1%	120,3%
Minimaal vereist eigen vermogen	104,2%	104,2%	104,1%	104,1%	104,1%

Verslag van het bestuur

Het pensioenfonds

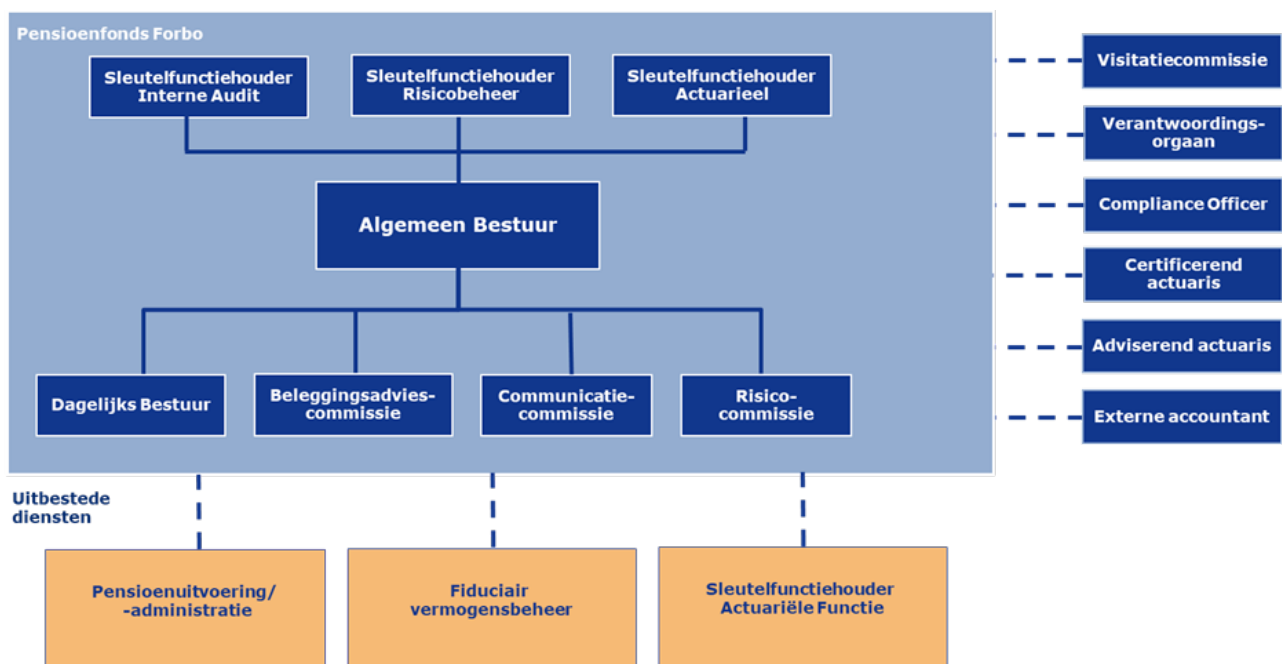
Inleiding

Pensioenfonds Forbo is een ondernemingspensioenfonds en is aangesloten bij de Pensioenfederatie. Het fonds heeft de stichting als rechtsvorm en is opgericht per notariële akte op 31 december 1964. Pensioenfonds Forbo is statutair gevestigd in Zaanstad. Dit verslag wordt uitgebracht in overeenstemming met de statuten van het fonds. De in het verslag vermelde bedragen zijn op basis van duizenden euro opgenomen, tenzij anders staat vermeld.

Statutaire doelstelling

Pensioenfonds Forbo stelt zich ten doel: conform pensioenreglement en statuten de pensioenregeling uit te voeren die geldt voor werkgevers, werknemers, gewezen werknemers en hun nabestaanden. De pensioenaanspraken worden gefinancierd met bijdragen van werkgevers en werknemers. De pensioenregeling voorziet voor deelnemers in een ouderdomspensioen, een partnerpensioen en een nabestaandenpensioen.

Het bestuur heeft de doelstellingen en beleidsuitgangspunten, zoals bedoeld in artikel 102a van de Pensioenwet vastgesteld en vastgelegd in de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN). Bij de toetsing van de opdrachtaanvaarding voor de uitvoering van de pensioenregeling zijn deze door het bestuur als uitgangspunt genomen.

Missie, visie en strategie

Missie

Pensioenfonds Forbo heeft als missie om haar (gewezen) deelnemers met een goed gevoel met pensioen te laten gaan en haar pensioengerechtigden met een goed gevoel met pensioen te laten zijn. Het doel van Pensioenfonds Forbo is het uitvoeren van de pensioenregeling in letter en geest, zoals overeengekomen met de sociale partners van de aangesloten Forbo-entiteiten. Dit moet gebeuren op correcte en transparante wijze, en wel zodanig dat de toegezegde pensioenen tijdig worden uitgekeerd. Behoud van koopkracht wordt hierbij nagestreefd. Hiertoe zal het pensioenfonds de ingelegde gelden beheren als goed huisvader met een zo hoog mogelijk rendement tegen een verantwoord risico. Heldere en transparante communicatie naar de (gewezen) deelnemers vormt hierbij een integraal onderdeel.

Visie

Deelnemers en betrokken sociale partners van Pensioenfonds Forbo hebben groot vertrouwen in het bestuur. Daarnaast zijn de aangesloten ondernemingen financieel gezond te noemen. Het bestuur is enthousiast en betrokken. Om, in de veranderende omgeving, ook op termijn de belangen van de deelnemers op een duurzame en kosten verantwoorde manier te behartigen bestudeert Pensioenfonds Forbo welke mogelijkheden hier het best passend zijn.

Strategie

Het pensioenfonds stelt de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden centraal. Dit komt vooral tot uitdrukking in de aandacht voor communicatie, de mate van transparantie en de reële verwachtingen die het pensioenfonds bij deelnemers wil wekken.

De communicatie naar de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden moet zorgen voor betrokkenheid bij en vertrouwen in het pensioenfonds en de kennis vergroten over pensioenen in het algemeen en de eigen pensioensituatie. Wij zetten de communicatie in middels bijeenkomsten, nieuwsbrieven en personeelsbladen en voor complexe onderwerpen maken wij soms gebruik van een versimpelde animatie. Daarnaast moet persoonlijke communicatie helder en begrijpelijk zijn opgesteld.

Door blijvend de beleggingsportefeuille te monitoren en de renteveranderingen te volgen kunnen we tijdig inspelen op veranderingen op de markt welke voor Pensioenfonds Forbo van belang zijn. Het beleggingsbeleid is gericht op de lange termijn waarbij hedendaagse ontwikkelingen niet uit het oog worden verloren. Op deze manier houden wij de schommelingen van de dekkingsgraad binnen de bandbreedtes waarbij opwaartse druk wordt gestimuleerd.

Betrouwbaarheid van de systemen bij de administrateur en deskundigheid van de mensen zijn een cruciale factor. Flexibiliteit in de systemen is van belang om ook de toekomstige veranderingen tegen verantwoorde kosten te kunnen implementeren.

Binnen het bestuur is blijvend aandacht voor de workload van bestuurders, er wordt gekeken welke externe ondersteuning benodigd is om zo nodig bestuurders te ontlasten. Ook ondersteuning van derden binnen de eigen organisatie kan hierbij een helpende hand bieden.

Het gehele bestuur volgt blijvend alle ontwikkelingen op pensioengebied zodat tijdig op deze ontwikkelingen ingesprongen kan worden wanneer dat nodig is.

Gevolgen van de financiële situatie (lage rente) voor het pensioenfonds

De rente is ook in 2019 van grote invloed geweest op de financiële situatie van Pensioenfonds Forbo. In de eerste helft van het jaar was de rente vrij stabiel echter medio 2019 daalde de rente flink. De beleggingsresultaten konden deze daling maar nauwelijks compenseren. In het derde kwartaal daalde de rente nog verder, maar in het laatste kwartaal was toch weer een licht stijgende lijn te zien. Deze renteschommelingen hadden een negatief effect op de ontwikkeling van de dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad daalde gestaag lopende het jaar. Uiteindelijk is de beleidsdekkingsgraad aan het eind van 2019 uitgekomen op 103,3%. Doordat de beleidsdekkingsgraad lager is dan 110%, kan het bestuur helaas geen indexatie toekennen.

Bezetting bestuur en gremia

Bestuur

In het afgelopen jaar zijn er de nodige ontwikkelingen geweest op bestuurlijk gebied. In februari heeft aspirant bestuurder Stephan Stieltjes aangegeven zijn kandidaat-lidmaatschap niet door te kunnen zetten in verband met zijn gewijzigde functie en daarmee komende extra werkdruk. Ook Arthur Evers heeft in februari een andere functie gekregen in de Forbo-organisatie waardoor ook hij aangaf zijn bestuurstaken te moeten neerleggen in oktober. Daarnaast had Herman Mak in 2018 aangegeven dat hij per oktober 2019 zijn voorzitters- en bestuurdersrol zou moeten neerleggen.

Per 1 januari is de zittingstermijn van Ton Keetlaer met een nieuwe termijn van 4 jaar verlengd.

Lopende 2019 hebben zich ook twee nieuwe bestuurders ingewerkt en voorbereid op hun rol in het bestuur. In mei is Fred Heil als bestuurder benoemd en hij heeft in oktober de voorzittersrol van Herman Mak overgenomen. Per 1 oktober is ook Erwin Smit namens de werknemers van Novilon en Eurocol benoemd als bestuurder van Pensioenfonds Forbo. Begin 2020 is helaas ook bekend geworden dat Marcel Bults zijn bestuurstaken neer zal leggen waardoor er nog een derde vacature in het bestuur zal ontstaan. Voor deze vacature wordt gezocht naar een externe deskundige bestuurder die ook de sleutelfunctie Risico zal gaan bekleden.

Het bestuur heeft de ontwikkelingen binnen het bestuur, de uitkomst van de inzichtstudie voor voortzetten van het pensioenfonds en de complexiteit van het fonds overwogen en heeft besloten om het bestuur in 2020 te verkleinen van 8 naar 6 bestuurders, waarbij de verhouding werkgever/werknemers/pensioengerechtigden gelijk zal blijven.

Compliance Officer

Per 1 februari 2019 is Wendy Rijkhoff gestart als Compliance Officer van Pensioenfonds Forbo. Zij heeft deze functie overgenomen van Matthijs Erwich.

Visitatiecommissie

Over het jaar 2019 zal een nieuwe visitatiecommissie haar oordeel geven. Pensioenfonds Forbo is een nieuwe overeenkomst aangegaan met VCHolland en zij zullen de eerste visitatie van het fonds begin 2020 uitvoeren.

Statutenwijziging

In 2019 zijn de Statuten van Pensioenfonds Forbo gewijzigd met betrekking tot vastlegging van de besluitvorming in het bestuur en de benoemingsprocedure van bestuurders. De gewijzigde statuten zijn terug te vinden op de website van het pensioenfonds.

Managementevaluatie

Eind 2019 heeft het bestuur wederom een managementevaluatie uitgevoerd. In deze evaluatie is stilgestaan bij de huidige bestuursinvulling, de toekomst en de gang van zaken binnen het bestuur. De verbeterpunten uit 2018 zijn met succes opgepakt. Tijdsdruk en tijdsbeschikbaarheid zijn besproken met de werkgever en hiervoor is een oplossing gevonden in uitbreiding van werkuren en duidelijke afspraken met leidinggevendenden.

Toekomststudie en premiediscussie

In 2018 is aanvang gemaakt met de gerichte studie naar de best passende en toekomstbestendige vorm van uitvoering van de pensioenregeling van Forbo. In 2018 zijn hiervoor twee bijeenkomsten geweest waar vertegenwoordigers namens alle betrokken partijen (werkgevers, werknemers en pensioenfondsen) aan deelnamen. In maart 2019 heeft het bestuur een verdiepende workshop gedaan naar de mogelijkheden van het zelfstandig voortbestaan van Pensioenfonds Forbo waarbij is onderzocht hoe het bestuur en de omringende organisatie ingericht kan worden om de huidige problematiek op te lossen. De uitkomsten van deze studie en de resultaten uit de onderzoeken naar de alternatieve partijen en uitvoeringsvormen zijn weer in een gezamenlijke workshop in mei 2019 met alle betrokken partijen besproken.

Helaas is het gehele proces door diverse oorzaken na de zomer van 2019 stil komen te liggen. Sociale partners waren door omstandigheden genoodzaakt om de gesprekken met betrekking tot de inhoud van de pensioenregeling en uitvoering van de pensioenregeling van Forbo naar een later moment in het jaar uit te stellen. Door dit uitstel is de uitvoeringsovereenkomst met Pensioenfonds Forbo ongewijzigd gehandhaafd en zal het fonds de pensioenregeling van Forbo ook in 2020 blijven uitvoeren. In 2020 zullen de betrokken partijen verder kijken naar de inhoud en uitvoering van de pensioenregeling van Forbo.

Evenwichtigheid Premiedekkingsgraad

Tijdens de overleggen van sociale partners met betrekking tot de inhoud van de pensioenregeling van Forbo en de daarbij behorende premieafpraak heeft het pensioenfondsbestuur opnieuw extra aandacht gevraagd voor de premiedekkingsgraad. Om de evenwichtigheid van de premie en de pensioentoezegging te waarborgen heeft het bestuur ervoor gekozen om een ondergrens te stellen aan premiedekkingsgraad van 90%. Deze ondergrens, en het belang hiervan, is met de sociale partners besproken.

Wetswijzigingen en gevolgen voor ons fonds

In 2019 is er in de politiek veel te doen geweest over pensioenen. Met name het pensioenakkoord en de uitwerking daarvan zijn continue onder de aandacht van het bestuur geweest. Daarnaast heeft de wetgever een nieuwe methodiek voor het berekenen van toekomstige pensioenaanspraken doorgevoerd. Ook heeft de verdere uitwerking en inrichting van de sleutelfuncties in het kader van de Europese IORP-II richtlijn hoog op de agenda gestaan van het bestuur.

Invulling sleutelfuncties n.a.v. IORP-II wetgeving

Op 1 januari 2019 is de herziene Europese Pensioenfondsenrichtlijn IORP-II in werking getreden, welke per 13 januari 2019 (zoveel als mogelijk) geïmplementeerd diende te zijn bij de pensioenfondsen. Deze vernieuwde richtlijnen bevatten onder andere bepalingen over informatieverstrekking aan deelnemers, beloningsbeleid, uitbestedingen, ESG-bepalingen, internationale collectieve waardeoverdrachten, instellen van sleutelfuncties, IRM-beleid (integraal risicomanagement-beleid) en de eigenrisicobeoordeling. Het bestuur heeft zich in 2019 met name gericht op de inrichting van het IRM-beleid en inrichten van sleutelfuncties. De inrichting van sleutelfuncties is beoordeeld waarbij het houderschap van de Actuariële sleutelfunctie is toegewezen aan de Certificerend Actuaris. Bij de beoordeling van de sleutelfunctie Interne Audit heeft het bestuur besloten om het houderschap van deze functie extern te beleggen. Voor de sleutelfunctie Risico zal een externe bestuurder geworven worden die het houderschap van deze functie zal gaan bekleden. Per september 2020 dienen de drie functies definitief te zijn toegewezen aan sleutelfunctiehouders.

Afronding onderzoek DNB

DNB heeft in 2018 diverse onderzoeken en uitvragen gedaan bij Pensioenfonds Forbo. Dit jaar waren dat de uitvragen naar Niet financiële risico's, IORP-II en de Inschaling van strategische risico's voor het fonds. In 2019 heeft het bestuur, met betrekking tot het on-site onderzoek naar de Kwaliteit van de beheersomgeving van de beleggingen, de bevestiging van DNB ontvangen dat er voldoende geacteerd is op de bevindingen van DNB. Hiermee is het onderzoek afgesloten.

Evaluatie uitbesteding en dienstverlening

Pensioenfondsen Forbo heeft in 2019 al haar uitbestedings- en dienstverleningsrelaties geëvalueerd en in het bestuur besproken. Naar aanleiding van deze evaluatie zijn geen bijzonderheden geconstateerd.

Update ABTN en bijlagen

Jaarlijks beoordeelt het bestuur al haar beleidsdocumenten en actualiseert deze indien nodig. Zo zijn in 2019 het hoofddocument van de ABTN, het geschiktheidsplan, het incidentenbeleid, het crisisplan, het uitbestedingsbeleid en de organisatie-inrichting geactualiseerd. Alle geactualiseerde- en bestaande beleidsdocumenten zijn beschikbaar op de website van Pensioenfondsen Forbo.

Beleggingsadviescommissie

Bezetting beleggingsadviescommissie

De uitbreiding van de deskundigheid in de BAC met de, sinds 2018 aangestelde, externe deskundige van het bureau Sprenkels & Verschuren heeft zich in de loop van 2019 verder ingebed. In 2019 kregen we ook de definitieve goedkeurende beslissing van De Nederlandsche Bank omtrent het on-site onderzoek naar de Kwaliteit van de beheersomgeving van de beleggingen binnen het fonds.

Onderhandse Leningen

Ook in 2019 was er binnen de BAC specifieke aandacht voor Onderhandse Leningen (OHL). Zo zijn de OHL, naar aanleiding van hun karakter, verplaatst van de matchingportefeuille naar de returnportefeuille en daarin toegevoegd aan het 'hoogrentende cluster'. Mede dankzij de inzet van onze vermogensbeheerder is het gelukt een oude achtergestelde onderhandse lening van Fortis (nu ABN-AMRO) en een 2-tal onderhandse leningen van Achmea te verkopen, zodat de OHL-categorie nog slechts een belang heeft van 2,1% in onze totale beleggingsportefeuille. Hierdoor is ook de liquiditeit van onze portefeuille aanzienlijk verbeterd. De vrijgekomen gelden van de verkoop zijn inmiddels herbelegd binnen het 'hoogrentende cluster' in de categorie Europees High Yield.

Kennis van vermogensbeheer

Ook in 2019 was er weer aandacht voor kennisontwikkeling en zijn er kennissessies georganiseerd in samenwerking met de vermogensbeheerder. Dit waren sessies over; 'EMD (obligaties in opkomende landen)', 'Landenraamwerk EMD', 'Risicomanagement en Portefeuillebeheer' en 'Bewuste selectie'. Deze sessies stonden open voor alle bestuursleden en leden van het Verantwoordingsorgaan.

Incident te laat uitgevoerde orders

In maart kreeg de BAC via de vermogensbeheerder een melding van een incident dat in 2018 had plaatsgevonden, binnen onze portefeuille. Het betrof een te late uitvoering van een 2-tal orders. In dit specifieke geval was het resultaat van de schade positief voor het fonds. De order is op een later moment onder gunstigere omstandigheden alsnog uitgevoerd. Binnen de organisatie van de vermogensbeheerder zijn onmiddellijk acties ondernomen om dergelijke incidenten in de toekomst te voorkomen. Ook binnen het fonds is het incident conform de beschreven procedures afgehandeld.

ESG screening

Binnen Pensioenfondsen Forbo en in samenwerking met de vermogensbeheerder is er een continue aandacht voor de ESG factoren Environment, Social en Governance (wat staat voor Milieu, Maatschappij en Ondernemingsbestuur). 10% Van de slechtst scorende ondernemingen op het ESG-gebied zijn binnen onze beleggingen uitgesloten. In het boekjaar 2019 werden de eerste voorzichtige rendementsresultaten zichtbaar naar aanleiding van dit beleid. Het verscherpte ESG screening-beleid heeft, over het eerste half jaar van 2019, een positieve bijdrage aan het portefeuillerendement geleverd van bijna 400 duizend euro.

Beleggingsplan 2020

Jaarlijks wordt er door de BAC en de Vermogensbeheerder vooruit gekeken naar het aankomende jaar, waarbij de vraag wordt gesteld of de beleggingsportefeuille in zijn geheel nog voldoet. Hierbij wordt gekeken of er overeenstemming is in de portefeuillesamenstelling en bandbreedtes met de investmentbeliefs en het risicoprofiel van het fonds. Hieruit volgt het beleggingsplan voor het komend jaar dat leidend is voor de Vermogensbeheerder en BAC. Het beleggingsplan wordt in de laatste bestuursvergadering van het jaar door het bestuur vastgesteld.

Communicatiecommissie

Gevolgen IORP-II wetgeving

De IORP-II wetgeving kent ook aanvullende en nieuwe bepalingen met betrekking tot de informatieverstrekking en transparantie. Dit heeft gevolgen voor de informatie op het UPO, waarbij de reglementaire pensioenleeftijd, het verwacht bereikbaar pensioen in drie scenario's, informatie over premie, dekkingsgraad en eventuele garanties en uitvoeringskosten inzichtelijk moeten worden gemaakt. Daarnaast zijn er aanvullende communicatierichtlijnen aan gewezen deelnemers en zijn er nieuwe verplichtingen inzake het Pensioen 1-2-3 en de website. De communicatiecommissie is met de pensioenuitvoeringsorganisatie in overleg gegaan en heeft deze nieuwe verplichtingen goed in onze communicatie-uitingen en website opgenomen.

Effectiviteitsmeting communicatiemiddelen

Begin 2019 is een effectiviteitsmeting van onze communicatiemiddelen gehouden bij de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers. De respons op deze meting was niet zo groot als we hadden gehoopt maar wel voldoende om een beeld te vormen. De uitkomsten van de meting hebben niet geleid tot wijziging van het beleid welke begin 2018 is opgezet naar aanleiding van de meting onder onze actieve deelnemers. De inhoudelijke uitkomst van de enquête was dat de respondenten hebben aangegeven over het algemeen tevreden te zijn met de communicatie.

Communicatieplan 2020

Het communicatieplan van Pensioenfonds Forbo is geëvalueerd en in lijn gebracht met de nieuwe- en gewijzigde wetgeving op het gebied van communicatie. Het gewijzigde plan is ter advies aan het verantwoordingsorgaan voorgelegd. Na het positieve advies van het VO is het communicatieplan in de vergadering van december 2019 in het bestuur vastgesteld.

Risicocommissie

Verdere opzet en uitwerking IRM beleid en monitoring

De invulling van het takenpakket van de risicocommissie is in 2019 steeds meer geconcretiseerd en de monitoring is steeds meer concreet ingericht naar de richtlijnen zoals in het risicomanagementhandboek van SPF is opgenomen. De risicocommissie bestaat uit 3 leden, zijnde de compliance officer en twee bestuursleden. De nieuwe sleutelfunctiehouder risico zal de rol van voorzitter van de risicocommissie vervullen. In 2019 wordt deze voorzittersrol in het bestuur waargenomen.

Opzet risicorapportage per kwartaal

De monitoring van zowel de financiële- als niet financiële risico's wordt per kwartaal gerapporteerd aan het bestuur. In deze rapportage licht de risicocommissie toe of er gebeurtenissen in het afgelopen kwartaal geweest zijn die invloed hebben gehad op de diverse risicocategorieën, wat deze invloed geweest is en of er bijstelling nodig is van de risico-inschatting van het bestuur.

Actualisatie Integriteitsrisicoanalyse

In november 2019 is de integriteitsrisicoanalyse geactualiseerd. Het bestuur heeft onder begeleiding van een externe partij de voorkomende integriteitsrisico's en de genomen beheersmaatregelen opnieuw beoordeeld en geschaald van een bruto- naar

een nettorisico. Uit deze actualisatie heeft het bestuur geconstateerd dat de genomen beheersmaatregelen voor de verschillende integriteitsrisico's afdoende zijn ingezet en dat er geen onacceptabele nettorisico's zijn geconstateerd.

Financiële positie van Pensioenfonds Forbo

(Beleids)dekkingsgraad

Met de invoering van het nFTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de feitelijke dekkingsgraden van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen. Alle beleidsmaatregelen moeten gebaseerd zijn op deze beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad van Pensioenfonds Forbo bedroeg ultimo 2019 103,3% (ultimo 2018 was dit 107,0%).

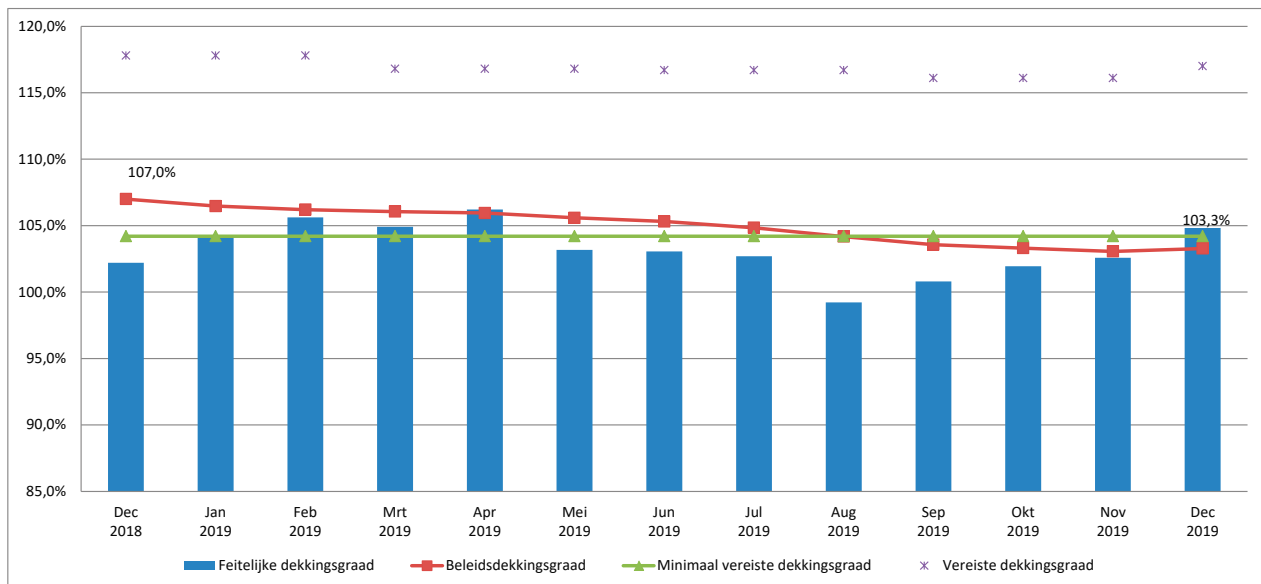
Verloop feitelijke dekkingsgraad

	Feitelijke dekkings- graad 2019
Primo 2019	102,2%
Premie	-0,6%
Uitkering	0,0%
Indexering	0,0%
Renteverandering	-15,3%
Overrendement	21,5%
Wijziging grondslagen	0,0%
Kortingsbesluit	0,0%
Overig	-2,9%
Ultimo 2019	104,9%

Het resultaat op de premie is in het boekjaar negatief. De ontvangen premiebijdrage (na aftrek van de uitvoeringskosten in het boekjaar) was onvoldoende om de aanwezige dekkingsgraad primo jaar op peil te houden. De dekkingsgraad is hierdoor met 0,6%-punt gedaald. Het effect van de verrichte uitkeringen op de dekkingsgraad is met 0,0%-punt nihil.

De door DNB voorgeschreven rentetermijnstructuur voor het vaststellen van de technische voorziening is eind 2019 voor alle looptijden gedaald ten opzichte van eind 2018. De gemiddelde rentevoet is gedaald van 1,4% naar 0,7%. Per saldo heeft de renteverandering een verlagend effect gehad op de dekkingsgraad van -15,3%-punt. Door de positieve beleggingsopbrengsten is het pensioenvermogen in het boekjaar toegenomen. Hierdoor is de dekkingsgraad gestegen met 21,5%-punt. Hierin is ook rekening gehouden met de benodigde interesttoevoeging aan de voorziening van -/-0,235%.

Het effect van overige oorzaken op de dekkingsgraad wordt veroorzaakt doordat alle gepresenteerde effecten worden bepaald ten opzichte van de dekkingsgraad aan het begin van het boekjaar, doordat overige mutaties niet worden meegenomen en door afronding van de overige effecten. Dit is conform de door DNB voorgeschreven methodiek voor het herstelplan. Het effect van overige oorzaken op de dekkingsgraad bedraagt -2,9% en is daarmee negatief. Het effect van overige oorzaken is relatief groot. Dit komt met name doordat de effecten vanwege renteverandering en overrendement relatief groot zijn dit jaar, en omdat deze afzonderlijk worden beschouwd ten opzichte van de dekkingsgraad begin boekjaar ontstaat ook een relatief groot kruiseffect.

De dekkingsgraad per 31 december 2019 komt door al deze oorzaken per saldo 2,7%-punt hoger uit en is 104,9%.

Reële dekkingsgraad

Naast de beleidsdekkingsgraad is de reële dekkingsgraad een belangrijke graadmeter voor de financiële positie van het pensioenfonds. De reële dekkingsgraad is de beleidsdekkingsgraad gedeeld door de dekkingsgraad waarbij volledige prijsindexatie is toegestaan. Ultimo 2019 bedroeg de reële dekkingsgraad 82,9% (ultimo 2018 was dit 86,8%). Ultimo 2019 bedroeg de marktwaardedekkkingsgraad (de waarde van de beleggingen en de waarde van de verplichtingen worden beide berekend met behulp van de marktrente) 100,0% (ultimo 2018: 99,7%).

Vereiste dekkingsgraad en herstelplan

De vereiste dekkingsgraad bedroeg per 31 december 2019 117,0%. Hiermee ligt de beleidsdekkingsgraad van Pensioenfonds Forbo (13,7%) onder de vereiste dekkingsgraad en onder de minimaal vereiste dekkingsgraad (104,2%). Hierdoor is er sprake van zowel een reservetekort als een dekkingstekort.

Pensioenfonds Forbo heeft een herstelplan waarin is vastgelegd welke maatregelen worden ingezet om binnen tien jaar het vereiste eigen vermogen te behalen.

Het bestuur van Pensioenfonds Forbo heeft de maatregelen geprioriteerd die in het herstelplan genomen kunnen worden om te voorkomen dat de dekkingsgraad wegzakt onder de kritieke grens.

1. Indien de dekkingsgraad zich bevindt boven de vereiste dekkingsgraad, kunnen de ALM-stuurmaatregelen Indexatie en Beleggingsbeleid veranderen.
 - Deze maatregel is niet ingezet in 2019.
2. De premie wordt door sociale partners vastgesteld en vervolgens na afloop van de cao overeenkomst voor de toekomstige pensioenopbouw aangepast en uitgedrukt als een vast percentage van de pensioengrondslagsom en de som van de voor dat jaar van toepassing zijnde ploegentoeslagen. Wel dient de kostendekkende premie te voldoen aan de eis dat zij bijdraagt aan herstel.
 - De premie is niet als maatregel ingezet in 2019. Voor 2020 ligt de premiehoogte expliciet op de onderhandelingstafel van sociale partners.
3. Indien de dekkingsgraad zich begeeft onder de grens van de vereiste dekkingsgraad, maar zich bevindt boven de minimaal vereiste dekkingsgraad kan het bestuur op basis van een herstelplan wederom de ALM-stuurmaatregelen in zetten om de dekkingsgraad mogelijkerwijs bij te sturen. In het herstelplan werkt Pensioenfonds Forbo uit hoe het binnen de maximale resterende duur van het herstelplan weer voldoet aan het strategisch vereiste dekkingsgraad op basis van beleidsdekkingsgraad.
 - De maximale hersteltermijn (10 jaar) is gehandhaafd. Uit het herstelplan is gebleken dat Pensioenfonds Forbo zonder inzet van de overige maatregelen binnen de maximale hersteltermijn zal kunnen herstellen uit het tekort.
4. Indien de dekkingsgraad wegzakt onder de kritieke grens, dan heeft het bestuur als uiterste maatregel het korten van de rechten. Het bestuur hanteert hierbij als uitgangspunt dat er niet meer gekort wordt dan strikt noodzakelijk.
 - Deze maatregel is niet ingezet in 2019.
5. Indien Pensioenfonds Forbo langer dan 6 meetmomenten in een dekkingstekort verkeert én bovendien de actuele dekkingsgraad op dat moment eveneens lager is dan de dekkingsgraad bij het MVEV worden de aanspraken ineens en dusdanig onvoorwaardelijk gekort dat de niet-gemiddelde dekkingsgraad direct het niveau van de minimale vereiste dekkingsgraad bereikt. Deze korting mag gespreid worden geëffectueerd over de maximale resterende duur van het herstelplan zodat deze pas geleidelijk tot uiting komt in de pensioenuitkeringen.
 - Deze maatregel is niet ingezet in 2019.
6. Indien Pensioenfonds Forbo in reservetekort verkeert en naar verwachting niet binnen de maximale resterende duur van het herstelplan kan herstellen tot de vereiste dekkingsgraad zal er een korting ter grootte van 1/10e van het verschil tussen de vereiste dekkingsgraad en de aan het einde van het herstelplan verwachte beleidsdekkingsgraad worden doorgevoerd.
 - Deze maatregel is niet ingezet in 2019.

Het volledige herstelplan kunt u vinden op de website van Pensioenfonds Forbo.

Haalbaarheidstoets

(Aanvangs-)Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets bestaat uit de aanvangshaalbaarheidstoets en de jaarlijkse haalbaarheidstoets en wordt uitgevoerd op basis van de door DNB voorgeschreven economische scenario's. De haalbaarheidstoets toetst de financiële opzet van het fonds op de lange termijn van 60 jaar en toetst of het verwachte pensioenresultaat voldoet aan de door het fonds zelf gestelde normen onder meerdere scenario's. Blijkt uit de haalbaarheidstoets dat het verwachte pensioenresultaat niet voldoet aan deze norm, dan treedt het fonds in overleg met sociale partners. Indien nodig zal het fonds maatregelen treffen om de financiële opzet van het fonds te verbeteren. Daarnaast wordt door middel van de aanvangshaalbaarheidstoets eveneens getoetst of het premiebeleid over de berekeningshorizon van 60 jaar realistisch en haalbaar is.

De aanvangshaalbaarheidstoets is in 2015 voor het eerst uitgevoerd en vastgesteld naar aanleiding van invoering van het nFTK per 1 januari 2015. De aanvangshaalbaarheidstoets zal opnieuw worden uitgevoerd en vastgesteld als het fonds besluit een nieuwe pensioenregeling uit te voeren of als er sprake is van significante wijzigingen in het premiebeleid, toeslagbeleid, beleggingsbeleid of de te gebruiken scenario's. De rapportagedatum is 1 januari van het boekjaar waarin de nieuwe regeling wordt ingevoerd of de wijziging van de huidige plaatsvindt. De resultaten worden bij DNB ingediend maximaal één maand nadat het fonds heeft besloten tot invoering van de nieuwe regeling of als er sprake is van significante wijzigingen in het premiebeleid, toeslagbeleid, beleggingsbeleid of de te gebruiken scenario's.

De haalbaarheidstoets wordt jaarlijks uitgevoerd en vastgesteld en heeft eveneens als rapportagedatum 1 januari. De jaarlijkse haalbaarheidstoets wordt uitgevoerd op basis van de gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarstaten en wordt tegelijkertijd met die jaarstaten ingediend bij DNB. De ondergrenzen gehanteerd in de aanvangshaalbaarheidstoets van 2015 zijn vastgesteld in overleg met sociale partners. Bij eventueel toekomstig uit te voeren aanvangshaalbaarheidstoetsen zullen deze ondergrenzen opnieuw worden vastgesteld in overleg met sociale partners. Indien uit de jaarlijkse haalbaarheidstoets blijkt dat de ondergrenzen worden overschreden treedt het bestuur in overleg met sociale partners.

De uitkomsten van de jaarlijkse haalbaarheidstoets voor 2019 zien er als volgt uit:

	Grens	Uitkomst	Score
Mediaan pensioenresultaat vanuit feitelijke situatie	ondergrens 80,0%	88,3%	Voldoende
Maximale relatieve afwijking ten opzichte van mediaan in geval van slecht weer scenario	bovengrens 35,0%	24,4%	Voldoende

Pensioenregeling 2019

De pensioenregeling van Pensioenfonds Forbo zag er op 31 december 2019 op hoofdlijnen als volgt uit:

Regeling voor werknemers geboren op of na 1 januari 1950 en nieuwe toetreders vanaf 2006

Pensioenreglement 2015	Forbo Flooring en Forbo-Novilon	Forbo Eurocol Nederland
Pensioensysteem	Voorwaardelijk Geïndexeerd middelloon vast salaris c.q. ploegentoeslag	Voorwaardelijk Geïndexeerd middelloon vast salaris
Pensioenrichtleeftijd	68 jaar	68 jaar
Pensioengevend salaris	13,5 x maandsalaris	14,04 x maandsalaris
maandsalaris Pensioengrondslag	Pensioengevend salaris minus franchise	Pensioengevend salaris minus franchise
Vakantietoeslag	Inbegrepen in pensioengevend salaris	Inbegrepen in pensioengevend salaris
Opbouw % ouderdomspensioen vast salaris	1,875%	1,875%
Opbouw % ouderdomspensioen ploegentoeslag	1,875%	n.v.t.
Opbouw % nabestaandenpensioen	70%	70%
Nabestaandenpensioen	opbouwbasis	opbouwbasis
Franchise	€ 13.785	€ 13.785
Maximum pensioengrondslag	€ 107.593	€ 107.593
Eigen bijdrage	9,6% van de pensioengrondslag	9,6% van de pensioengrondslag
Vaste bijdrage werkgever	14% van som pensioengevende salarissen en ploegentoeslagen	14% van som pensioengevende salarissen

Naast voorgaande regeling voert het fonds een regeling voor deelnemers geboren voor 1 januari 1950 en de regeling 1974. In deze regelingen komen geen actieve deelnemers meer voor.

Voor de actuele pensioenreglementen wordt verwezen naar de website van het fonds: www.pensioenfondsforno.nl.

Premiebeleid

De kostendekkendheid van de ontvangen premie wordt getoetst op basis van een gedempte premie op basis van verwachte rendementen conform de maximaal toegestane parameters. De feitelijke premie wordt vastgesteld op basis van een vaste premie methodiek (CDC). In geval de ontvangen premie niet kostendekkend is, kan een opbouwkorting worden toegepast. Voordat wordt overgegaan tot opbouwkorting, worden echter eerst eventuele beschikbare middelen uit het premiedepot aangewend. Indien de benodigde premie lager uitkomt dan de feitelijke premie, komt het verschil ten goede aan de algemene middelen.

Kostendekkende, gedempte en ontvangen premie

Artikel 129 van de Pensioenwet schrijft voor dat de pensioenpremie die het fonds ontvangt minstens gelijk moet zijn aan de kostendekkende premie zoals berekend conform de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN), tenzij aan de voorwaarden ten aanzien van de hoogte van beleidsdekkingsgraad, indexatie en ongedaan making van kortingen is voldaan.

Overzicht van de opbouw van de feitelijke premie, de gedempte kostendekkende premie en de zuivere kostendekkende premie van Pensioenfonds Forbo in 2019:

- De feitelijke premie bedraagt conform afspraak 21% van de salarissommen. In 2019 is 10.660 aan bijdragen ontvangen.
- De zuivere kostendekkende premie bestaat uit de kosten voor de opbouw van de pensioenaanspraken inclusief risico-onderdelen en excasso, evenals een solvabiliteitsopslag voor het in stand houden van het vereist eigen vermogen en een opslag voor de uitvoeringskosten van het fonds. In 2019 bedraagt de ex-post zuivere kostendekkende premie 14.968.
- De zuivere kostendekkende premie wordt berekend op basis van de actuele rentetermijnstructuur. Daarentegen wordt de gedempte kostendekkende premie vastgesteld op basis van verwacht rendement. Bovendien wordt bij het vaststellen van de gedempte kostendekkende premie een extra opslag meegenomen voor financiering van toekomstige voorwaardelijke toeslagverlening. Voor 2019 komt de ex-post gedempte kostendekkende premie uit op 9.683.

De feitelijke premie was in 2019 hoger dan de gedempte kostendekkende premie. Hiermee is de premie in 2019 kostendekkend geweest. De opbouw van de diverse premies wordt in de toelichting op de staat van baten en lasten [10] verder toegelicht.

Toeslagenbeleid en toeslagverlening

Het bestuur beslist elk jaar of en in hoeverre de pensioenen en de aanspraken kunnen worden verhoogd. De voorwaardelijke verhoging (toeslagverlening) wordt betaald uit extra rendement op de beleggingen. De pensioenpremie bevat geen opslag voor toeslagverlening.

Pensioenfonds Forbo heeft de ambitie om de pensioenaanspraken en -rechten van actieve en gewezen deelnemers en pensioengerechtigden elk jaar te verhogen met de stijging van de 'consumentenprijzen afgeleid' zoals het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) die meet.

Het bestuur heeft conform het toeslagbeleid zoals vastgelegd in de ABTN en de regels van toekomstbestendig indexeren besloten om de pensioenen van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden per 1 januari 2020 niet te verhogen.

De maximaal toe te kennen toeslag is gebonden aan de regels van toekomstbestendig indexeren. Hiervoor is de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds bepalend. De beleidsdekkingsgraad per 31 oktober 2019 bedroeg 103,3%.

De prijzen (afgeleide consumentenprijsindexcijfer voor alle huishoudens) stegen volgens het CBS in de periode oktober 2018 tot oktober 2019 met 1,7%.

Premiedepot

Om het risico te beperken dat de pensioenopbouw verlaagd moet worden, heeft de werkgever in 2012 een eenmalige storting gedaan ter vorming van een premiedepot. Dit depot kan worden gebruikt om eventuele premietekorten te financieren. Als de feitelijke premie lager is dan de gedempte kostendekkende premie wordt vanaf 2016 het verschil, voor zover mogelijk, onttrokken aan het premiedepot. Hierdoor wordt een verlaging van de pensioenopbouw voorkomen dan wel beperkt. Het premiedepot is in 2019 niet aangesproken. Het premiedepot is een bestemde reserve en wordt bij de bepaling van de dekkingsgraad buiten het eigen vermogen gehouden.

Communicatie

Gevolgen IORP-II wetgeving

De IORP-II wetgeving kent aanvullende en nieuwe bepalingen met betrekking tot de informatieverstrekking en transparantie. Dit heeft gevolgen voor de informatie op het UPO, waarbij de reglementaire pensioenleeftijd, het verwacht bereikbaar pensioen in drie scenario's, informatie over premie, dekkingsgraad en eventuele garanties en uitvoeringskosten inzichtelijk moeten worden gemaakt. Daarnaast zijn er aanvullende communicatierichtlijnen aan gewezen deelnemers en zijn er nieuwe verplichtingen inzake het Pensioen 1-2-3 en de website. De communicatiecommissie is met pensioenuitvoeringsorganisatie in overleg gegaan en heeft deze nieuwe verplichtingen goed in onze communicatie-uitingen en website opgenomen.

Effectiviteitsmeting communicatiemiddelen

Begin 2019 is een effectiviteitsmeting van onze communicatiemiddelen gehouden bij de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers. De respons op deze meting was niet zo groot als we hadden gehoopt maar wel voldoende om een beeld te vormen. De inhoudelijke uitkomst van de enquête was dat de respondenten hebben aangegeven over het algemeen tevreden te zijn met de communicatie. De uitkomsten van de meting hebben niet geleid tot wijziging van het beleid welke begin 2018 is opgezet naar aanleiding van de meting onder onze actieve deelnemers.

Communicatieplan 2020

Het communicatieplan van Pensioenfonds Forbo is geëvalueerd en in lijn gebracht met de nieuwe- en gewijzigde wetgeving op het gebied van communicatie. Het gewijzigde plan is ter advies aan het verantwoordingsorgaan voorgelegd. Na het positieve advies van het VO is het communicatieplan in de vergadering van december 2019 in het bestuur vastgesteld. Met de pensioenuitvoerder, die tevens de website beheert en de communicatie verzorgt, zijn heldere afspraken gemaakt over de bewaking en opvolging van het jaarplan.

Communicatie deelnemers, pensioengerechtigden en slapers

De website van Pensioenfonds Forbo is in 2019 geactualiseerd. De deelnemer krijgt, zoals wettelijk verplicht, gelaagde informatie over zijn/haar pensioenregeling. Laag 1 bevat een beknopte weergave van de pensioenregeling. Deze laag vervangt de huidige startbrief. In laag 2 worden de onderdelen uit laag 1 uitgebreider beschreven. Laag 3 bestaat uit documenten die bij de regeling horen, bijvoorbeeld het pensioenreglement. De Pensioen 1-2-3 van Pensioenfonds Forbo is op de website te vinden door simpelweg door te klikken.

Via de website hebben de deelnemers ook toegang tot het deelnemersportaal waar persoonlijke informatie en pensioeninformatie te vinden is. De deelnemers en pensioengerechtigden krijgen regelmatig email-alerts met belangrijke of interessante ontwikkelingen op pensioengebied. Daarnaast komt twee maal per jaar een digitale nieuwsbrief uit waarbij dieper op diverse onderwerpen wordt ingegaan.

Naast deze digitale communicatie ontvangen deelnemers de reguliere informatie zoals UPO of andere correspondentie nog steeds via de post.

Pensioenfonds Forbo heeft een vast katern in de personeelsbladen van de aangesloten Forbo- entiteiten. In dit katern worden actualiteiten besproken maar ook specifieke pensioenonderwerpen toegelicht.

Om ook onze gepensioneerden goed te kunnen bereiken is in 2019 aangesloten bij de jaarlijkse gepensioneerdenbijeenkomsten welke in de decembermaand wordt georganiseerd door de werkgever. De reacties van aanwezigen waren erg positief en er was voldoende ruimte voor een persoonlijk gesprek.

Werkgeverscommunicatie

In 2019 zijn de werkgevers schriftelijk en mondeling geïnformeerd over lopende zaken en actuele ontwikkelingen binnen het fonds.

Deelnemersbestand

(Aantallen)

	Actieve deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioen- gerechtigden	Totaal
Stand per 31 december 2018	1.084	666	828	2.578
Mutaties door:				
Nieuwe toetredingen	44			44
Ontslag met premievrije aanspraak	-34	34		0
Waardeoverdracht		-4		-4
Ingang pensioen	-13	-6	48	29
Overlijden	-5	-2	-47	-54
Afkoop			-2	-2
Andere oorzaken ¹⁾	5	-6	-16	-17
Mutaties per saldo	-3	16	-17	-4
Stand per 31 december 2019	1.081 ²⁾	682	811	2.574

Specificatie pensioengerechtigden

	2019	2018
Ouderdomspensioen	489	494
Nabestaandenpensioen	310	307
Wezenpensioen	12	27
Totaal	811	828

1) * Deelnemers: Wijziging onderneming en deeltijdpensionering

* Slapers: Wijziging onderneming, TOP uitruilen in OP (slaperspakket voor TOP wordt afgevoerd)

* Gepensioneerden: Expiratie van wezenpensioen en het herleven van wezenpensioen ivm studie

2) Waarvan 43 deelnemers met (gedeeltelijke) vrijstelling van premiebetaling (2018: 46).

Beleggingen

De belangrijkste ontwikkelingen op beleggingsgebied in 2019

Toegenomen zorgen in 2019

Het jaar 2019 was uitzonderlijk. Rentes in Europa lieten historische dieptepunten zien en Amerikaanse aandelen bereikten recordhoogtes. Het escaleren van de handelsoorlog in mei leidde tot neerwaartse groeibijstellingen en afnemend vertrouwen. Hierop maakten centrale banken wereldwijd een ommezwaai naar preventief verruimend beleid. De Fed verlaagde tot drie keer de rente van 2,5% naar 1,75%. De ECB hervatte haar obligatie-aankopen na een korte pauze, dit keer zonder einddatum en gekoppeld aan een inflatiedoelstelling van 2%. Een duidelijk signaal voor markten dat monetair beleid voorlopig ruim blijft. Naast centrale banken in de VS en Europa, sprong de Chinese overheid ook nog eens bij met extra stimuleringsmaatregelen.

Rentemarkten reageerden sterk op deze draai en bereikten in Europa nieuwe dieptepunten met de 10-jaars Duitse rente op -0.72% en de 30-jaars Euroswaprente rond het nulpunt. In de VS was kort sprake van een inverse yield curve toen de 10-jaars rente tot onder de Fed Funds rate daalde. Dit werd gezien als een van de signalen van een recessie. Zorgen sloegen over van de industrie- naar de dienstensector, maar zetten niet door. De consument bleef de kurk van de economie dankzij een sterke arbeidsmarkt en oplopende vermogensposities. In de zoektocht naar rendement stak het dividendrendement positief af en Amerikaanse aandelenmarkten bereikten recordhoogtes.

Europa had nog te maken met specifieke uitdagingen. De diep negatieve rente leidde tot associaties met "Japanificatie" (een situatie van structureel lage economische groei als gevolg van demografie (vergrijzing), schuldsanering en -dreigende- deflatie). Gelijkenissen waren er, maar ook verschillen. Zo is de ECB er alles aan gelegen om activa en/of prijsdeflatie te voorkomen. In Italië leek de populistische regering voor onrust te zorgen, maar deze regering hield maar kort stand. Ook in Oostenrijk verlieten de populistische regering na een schandaal. Daarnaast zorgde de chaotische Brexit-taferelen voor onzekerheid. Premier May vertrok en Brexiteer Johnson volgde haar op, die het vertrek vóór 31 oktober geregeld wilde hebben. De tijdlijnen van zijn Deal waren te kort om voldoende steun te krijgen, maar hij dreef het niet op de spits door een No Deal Brexit te forceren. Wederom werd de Brexit datum verschoven naar uiterlijk 31 januari en volgden er nieuwe verkiezingen. Met de ruime meerderheid voor de conservatieven lijkt een disorderlijke Brexit vermeden, maar nog niet volledig uitgesloten.

Ondanks al deze turbulentie, eindigde het jaar in rustiger vaarwater. Een eerste fase handelsakkoord tussen de VS en China werd getekend op 15 december, economische groei stabiliseerde en rentes veerden op van historisch lage niveaus. Het is echter nog te vroeg om al van serieus herstel te spreken.

Beleggingsresultaten 2019

Onderstaande tabel geeft inzicht in de behaalde rendementen in 2019. Eind van 2019 was 42,3% belegd in vastrentende waarden (exclusief rentederivaten), 26,6% in aandelen, 19,7% in hoogrentende waarden, 5,0% in Beursgenoteerd Onroerend Goed, 0,9% in liquide middelen en de rest betreft rente derivaten.

Het totale portefeuillerendement kwam uit op 20,69% na alle vermogensbeheerkosten.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds ultimo 2019 bedroeg 103,3%, ten opzichte van 107,0% ultimo 2018.

	Portefeuille- rendement	Benchmark- rendement	Vershil
Totale portefeuille	20,69% ¹⁾	20,42%	0,27%
Matching portefeuille	19,81%	19,89%	-0,08%
Liquide Middelen	-0,56%	-0,42%	-0,14%
Vastrentende waarden	1,44%	1,39%	0,05%
Return portefeuille	21,93%	21,01%	0,92%
Hoogrentende waarden	13,98%	13,77%	0,21%
Aandelen	27,07%	25,46%	1,61%
Onroerend Goed	27,18%	26,89%	0,29%

Tabel: Portefeuille- en benchmarkrendement 2019

Portefeuillebeheer

Men beheert de beleggingsportefeuille van Pensioenfonds Forbo. Deze bestaat voor circa 50% uit de matchingportefeuille, die vooral tot doel heeft om de markt te volgen ten aanzien van de verplichtingen. Hiermee vermindert Pensioenfonds Forbo het renterisico. De andere 50% noemen we de returnportefeuille en die heeft als doel een hoger rendement te behalen dan de waardetoeename van de pensioenverplichtingen.

De matchingsportefeuille bestaat voornamelijk uit: Europese Staats- en bedrijfsobligaties en Kortlopende Staatsobligaties (KLOP). De returnportefeuille bestaat voornamelijk uit: Aandelen, Beursgenoteerd Onroerend Goed, Onderhandse Leningen en Hoogrentende stukken. In opdracht van het fonds belegt Mn, daar waar mogelijk, voornamelijk op een passieve wijze.

De vermogensbeheerder Mn voldoet aan alle door het fonds opgestelde beleggingsbeginselen en daarmee ook aan de opgestelde regels voor maatschappelijke verantwoordelijkheid. Een belangrijke pijler hierin is de door Mn ondertekende UNPRI principles, waarmee uitsluiting van o.a. kinderarbeid en controversiële wapens is gewaarborgd.

Strategisch beleggingsbeleid

De strategische vermogensverdeling is in 2019 niet gewijzigd.

Normportefeuille

De beleggingsadviescommissie beoordeelt o.a. aan de hand van de rapportages of wijzigingen van de portefeuille noodzakelijk zijn (bij posities buiten de bandbreedte) om de portefeuille in lijn te brengen met de normportefeuille. Het strategisch beleggingsbeleid wordt met gebruik van een ALM-studie periodiek vastgesteld.

¹⁾ Na vermogensbeheerkosten van 0,26%.

De strategische portefeuille op 31 december 2019

	Strategische normen	bandbreedte	Benchmark
Matchingportefeuille	50,00%	45-55%	
Vastrentende waarden Euro			
staatsobligaties lang	25,00%	+/- 3%-punt rondom normweging ¹⁾	Portefeuille
staatsobligaties kort			Bloomberg Barclays Bellwether Swap (EU) 6 month total return index
Euro Investment Grade bedrijfsobligaties	25,00%	+/- 3%-punt rondom normweging ¹⁾	Markt iBoxx EUR Senior Corporate Investment Grade Factor Weighted Index
Matching Overlay		geen bandbreedte	Portefeuille
Liquide middelen		geen bandbreedte	Portefeuille
Returnportefeuille	50,00%	45-55%	
Hoogrentende Beleggingen	20,00%	+/- 5%-punt rondom normweging ²⁾	
Bank Loans EU			Credit Suisse Institutional Western European Leveraged Loan Index (non US\$ - hedged to Euro)
High Yield US			BoA Merrill Lynch BB-B Euro Currency Non-Financial High Yield Constrained Index (unhedged)
High Yield EU			BoA Merrill Lynch BB-B US Non-Financial High Yield Constrained Index (unhedged)
Opkomende landen HC			Customized JP Morgan Emerging Market Bond Index Global Diversified (EMBI)
Opkomende landen			Customized JP Morgan Government Bond Index EM Global Diversified (GBI)
Onderhandse leningen			Euro OverNight Index Average +/- 5 basispunten
Aandelen	25,00%	+/- 5%-punt rondom normweging ²⁾	
Noord-Amerika			Customized MSCI North America Gross Total Return Index (unhedged)
Europa			Customized MSCI Europe Net Total Return Index (unhedged)
Verre Oosten			Customized MSCI Pacific Net Total Return Index (unhedged)
Opkomende landen			Customized MSCI Net Total Return Emerging Markets Index
Beursgenoteerd onroerend goed ¹⁾	5,00%	+/- 2,5%-punt rondom normweging	
Totaal	100,00%		

1) De bandbreedtes gelden rondom de herschaalde actuele normgewichten in de liquide matchingportefeuille (staatsobligaties en bedrijfsobligaties). Normwegingen fluctueren gedurende het jaar, weging Matchingportefeuille (50%) is vast.

2) De bandbreedtes gelden rondom de herschaalde actuele normgewichten in de liquide returnportefeuille (aandelen en hoogrentende obligaties). Normwegingen fluctueren gedurende het jaar, weging Returnportefeuille (50%) is vast.

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB)

Het fonds wil rekening houden met de invloed van haar beleggingen op de maatschappij. Tevens is het fonds ervan overtuigd dat mens, milieu en ondernemingsbestuur op de lange termijn de risico rendementsverhouding van beleggingen beïnvloeden. Vanuit deze visie is het fonds ondertekenaar van de Principles for Responsible Investment (Principes voor Verantwoord Beleggen), een organisatie ondersteund door de Verenigde Naties en ontwikkelaar van een wereldwijde standaard voor verantwoord beleggen. Het verantwoord beleggingsbeleid van het fonds is op deze principes gebaseerd en komt tot uitdrukking in de instrumenten Uitsluiting, ESG-integratie en Actief Aandeelhouderschap.

Uitsluiting

Het uitsluitingsbeleid bepaalt welke ondernemingen en landen van mogelijke investeringen worden uitgesloten wegens betrokkenheid bij respectievelijk controversiële producten of naar aanleiding van sancties uitgevaardigd door de Verenigde Naties of de Europese Unie. Pensioenfonds Forbo sluit ondernemingen uit als hun activiteiten of een deel er van in strijd zijn met internationale verdragen. Ook wordt een onderneming uitgesloten, wanneer een dialoog met een onderneming over een significant ESG-risico niet het vooraf beoogde resultaat heeft bereikt. Daarnaast belegt Pensioenfonds Forbo ook niet in staatsobligaties van een land onderhevig aan internationale sancties. In 2019 hebben wij twaalf landen en 32 bedrijven uitgesloten.

ESG-integratie

Pensioenfonds Forbo houdt bij de keuze voor beleggingen rekening met sociale- (mensenrechten) en milieufactoren en goed ondernemingsbestuur. ESG-integratie betekent het systematisch meewegen van de mogelijke invloeden van mens, milieu en ondernemingsbestuur in beleggingsbeslissingen. Op deze manier is het mogelijk om bedrijven en landen op basis van hun ESG-prestaties een score te geven. Een zwakke score kan leiden tot uitsluiting (ook wel “negative screening” genoemd), sterke scores leiden tot insluiting (“positive screening”). In het geval van actieve beleggingen worden ESG-factoren in de bedrijfsanalyses meegewogen.

Zo heeft het fonds sinds 2016 een negative screening op basis van ESG-factoren in de aandelenportefeuilles. Per regio (Europa, Verenigde Staten, Azië en Opkomende Landen) worden de 10% slechtst scorende bedrijven op criteria voor milieu, mensenrechten en goed ondernemingsbestuur uit de portefeuille gehaald.

Daarnaast wordt bij beleggingsbeslissingen voor staatsobligaties uit opkomende landen (onder andere) gekeken van welk niveau de democratische instituties van landen zijn en of daar verbetering of verslechtering in is te zien.

Pensioenfonds Forbo wil ook dat (externe) vermogensbeheerders dezelfde waarde hechten aan verantwoord beleggen als het fonds zelf. Daarom monitort het fonds deze vermogensbeheerders op basis van de zogenaamde Planet-score, waarbij punten worden toegekend aan het niveau van beleid, de ESG-integratie en ESG-rapportage. Waar mogelijk verwacht het fonds van (externe) managers dat zij ESG-factoren in het beleggingsbeleid meenemen.

Actief aandeelhouderschap

Het pensioenfonds stelt zich namens zijn deelnemers op als een actief aandeelhouder. Dit bestaat uit het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen en het uitvoeren van een constructieve dialoog met bedrijven waarin belegd wordt. MN voert conform het mandaat het actief aandeelhouderschap namens het pensioenfonds uit.

Stemmen

Het stembeleid van het fonds wordt uitgevoerd voor de ondernemingen waarin wordt belegd. Door middel van het uitoefenen van stemrechten op aandeelhoudersvergaderingen beïnvloedt het fonds het bestuursbeleid van ondernemingen. Hiermee voldoet het fonds aan de eisen die de wetgever stelt aan institutionele beleggers zoals pensioenfonds. Het fonds stemde in 2019 wereldwijd op 35601 onderwerpen van de aandeelhoudersvergaderingen van ondernemingen waar Pensioenfonds Forbo in is belegd. Het stembeleid wordt jaarlijks geëvalueerd en zo nodig aangepast.

Dialogoprogramma

Bij het dialoogprogramma gaat MN namens Pensioenfonds Forbo in gesprek met bedrijven waar de ESG-factoren kunnen worden verbeterd. De dialoog wordt aangegaan met ondernemingen die betrokken zijn bij controverses of in overtreding zijn van internationale standaarden op het gebied van verantwoord ondernemen. Het doel van deze dialoog is om de verbeteringen op het gebied van maatschappelijk verantwoordelijk ondernemen te bespreken en zo lange-termijn waardecreatie te bewerkstelligen. Tijdens het dialoogprogramma worden de vorderingen gemeten en beoordeeld. De mate waarin een bedrijf wil meewerken en de openheid van zaken die zij geeft, zijn belangrijke graadmeters. Pensioenfonds Forbo sluit een onderneming uit wanneer de dialoog met de onderneming niet het vooraf beoogde resultaat heeft bereikt. Daarbij zal ook een zorgvuldige afweging gemaakt worden over de mogelijke impact op betrokken belanghebbenden.

Klimaat

In aansluiting op maatschappelijke ontwikkelingen zoals het klimaatakkoord van Parijs in 2015 heeft het fonds een klimaatbeleid opgesteld dat bestaat uit de volgende acties:

- Jaarlijks meten en publiceren van de CO₂-voetafdruk van de aandelenportefeuilles;
- Binnen deze aandelenportefeuilles met tien bedrijven met een hoge CO₂-uitstoot de dialoog aangaan over klimaatrisico's en hen motiveren klimaatdoelstellingen op te nemen die in lijn zijn met het Parijsakkoord;
- Meedenken met en het adviseren van overheden en andere wet- en regelgevers over het naleven van effectieve klimaatregulering;
- Bewustzijn over klimaat bij externe managers vergroten door onder andere hen verantwoordelijk te stellen voor het inzichtelijk en meetbaar maken van de CO₂-uitstoot in hun portefeuilles.

Actuariële analyse resultaat

Technische voorzieningen

Ultimo 2019 bedragen de technische voorzieningen (TV) voor risico fonds 462.459. De TV voor risico deelnemers zijn gelijk aan 0 vanwege de collectieve waardeoverdracht naar ABN AMRO Pensioenen (PPI) op 29 december 2017. De totale TV zijn gelijk aan 462.550.

Premie

De gedempte kostendekkende premie in het boekjaar bedroeg 9.683. De feitelijke premie bedroeg 10.660. Daarmee was de feitelijke premie dus hoger dan de kostendekkende premie. Het overschot wordt toegevoegd aan het eigen vermogen van het pensioenfonds.

Vermogenspositie

Het minimaal vereist vermogen (MVEV) van het pensioenfonds bedraagt 19.210, ofwel 4,2% van de TV en het vereist eigen vermogen (VEV) bedraagt 78.715 ofwel 17,0% van de TV. De actuele dekkingsgraad ultimo 2019 is 104,9% en de beleidsdekkingsgraad 103,3%. Daarmee is het eigen vermogen hoger dan minimaal vereist maar lager dan vereist.

Dekkingsgraden

De actuele dekkingsgraad van het pensioenfonds per 31 december 2019 is 104,9%. De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds per 31 december 2019 is 103,3%. In verband daarmee is –op grond van door De Nederlandsche Bank (DNB) vastgestelde definities– eind 2019 sprake van een reservetekort. De beleidsdekkingsgraad is vastgesteld als het gemiddelde van de actuele maandeinde-dekkingsgraden in de afgelopen twaalf maanden.

Voor de vaststelling van de dekkingsgraden is een proces ingericht. De reële dekkingsgraad –volgens de definitie in de Regeling Pensioenwet– van het pensioenfonds per 31 december 2019 is 82,9%.

Uitvoeringskosten

Aanbevelingen Uitvoeringskosten Pensioenfederatie

In de Aanbevelingen uitvoeringskosten roept de Pensioenfederatie de pensioenfondsen op om de kosten van pensioenbeheer, vermogensbeheer en transacties te publiceren. Deze kosten moeten volgens de Pensioenfederatie volledig bekend zijn binnen het pensioenfonds en beschikbaar zijn voor deelnemers. De aanbevelingen luiden:

- Rapporteer de kosten van pensioenbeheer in euro's per deelnemer.
- Rapporteer de kosten van het vermogensbeheer in % van het gemiddeld belegd vermogen.
- Rapporteer separaat (eventueel geschatte) transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen.

Pensioenfonds Forbo deelt de mening van de Pensioenfederatie en wil volledig transparant zijn over deze kosten. Dit gaat dus over meer dan alleen de kosten die direct in de jaarrekening verantwoord worden. Met het kostenoverzicht volgt Pensioenfonds Forbo de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.

Kostenoverzicht (in hele euro's)

	2019		2018	
	€	% t.o.v. gemiddeld belegd vermogen	€	% t.o.v. gemiddeld belegd vermogen
Totale pensioenuitvoerings- en administratiekosten	719.854		639.135	
Totaal aantal deelnemers	1.892		1.912	
Kosten per deelnemer ¹⁾	380		334	
Beheerkosten beleggingen				
– Vastgoed	81.118		14.996	
– Aandelen	229.093		255.809	
– Vastrentende waarden	622.862		653.814	
– Derivaten	10.251		6.960	
– Fiduciair beheer	252.877		247.663	
	1.196.201	0,27%	1.179.242	0,29%
Kosten bewaarloon	66.394	0,01%	77.043	0,02
Kosten vermogensbeheer ²⁾	1.262.595	0,28%	1.256.285	0,31%
Transactiekosten ³⁾	322.345	0,07%	318.037	0,08%
Totaal	1.584.940	0,35%	1.574.322	0,39%

1) Kosten van het pensioenbeheer bestaan uit de kosten van uitbesteding, bestuurskosten en de kosten van toezicht. Om de kosten per deelnemer te berekenen is conform de aanbeveling van de Pensioenfederatie het aantal deelnemers gedefinieerd als de som van het aantal actieve deelnemers en pensioengerechtigden. Gewezen deelnemers tellen dus niet mee.

2) De kosten van vermogensbeheer en de transactiekosten worden weergegeven in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen. De kosten vermogensbeheer zijn inzichtelijk gemaakt conform de aanbevelingen van de Pensioenfederatie. Er is rekening gehouden met de zogenoemde 'verborgen' kosten zoals transactiekosten en beheerkosten. Er is bij de berekening van een aantal kostenposten gebruik gemaakt van aannames en veronderstellingen inzake percentages en berekeningsmethodieken.

3) De algemene uitgangspunten en berekeningsmethodieken zijn niet gewijzigd ten opzichte van de kostenrapportage over 2018. De totale transactiekosten zijn gestegen ten opzichte van 2018. De transactiekosten zijn gebaseerd op basis van een schatting waarbij ook de transactiekosten binnen de beleggingsfondsen zijn meegenomen.

Kosten pensioenbeheer

De pensioenuitvoeringskosten per deelnemers zijn in 2019 toegenomen ten opzichte van 2018. Dit wordt veroorzaakt door een stijging van de pensioenuitvoerings- en administratiekosten in 2019, met name veroorzaakt door hogere advieskosten, bestuursondersteuning en incidentele administratiekosten voor wettelijke projecten.

Kosten vermogensbeheer

Kosten van het vermogensbeheer kunnen in twee categorieën worden onderscheiden:

- De eerste categorie betreft de kosten waar onderliggende facturen en nota's aan ten grondslag liggen, waaronder de beheervergoeding van de vermogensbeheerder(s), het bewaarloon, kosten van ondersteuning bij het vermogensbeheer. Deze kosten bedragen € 512 (zie toelichting staat van baten en lasten, post [9]). Naar aanleiding van de nieuwe overeenkomst met de vermogensbeheerder is een substantiële verlaging van de kosten gerealiseerd.
- De tweede categorie betreft kosten die rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement zijn gebracht. Deze kosten zijn dus niet inbegrepen in de kosten van de vermogensbeheerder(s) zoals opgenomen in de jaarrekening. Deze kosten bedragen € 1.073. Dit leidt tot een totaal van € 1.585.
- De kosten van de accountantscontrole van de beleggingsadministratie worden vergoed door Mn en zijn derhalve niet opgenomen in de beleggingskosten.
- De totale kosten vermogensbeheer zijn ten opzichte van vorig verslagjaar gestegen, maar procentueel gedaald met 0,05%-punt. Dit komt met name door een stijging van het gemiddeld belegd vermogen.

Governance

Bestuur

Het bestuur heeft in 2019 17 maal vergaderd. Het bestuur heeft daarnaast 2 keer met de visitatiecommissie en 2 keer met het verantwoordingsorgaan overlegd.

De belangrijkste onderwerpen, die in de bestuursvergaderingen aan de orde kwamen, waren onder andere:

- de toekomststudie van het fonds;
- de bestuursbezetting;
- implementatie relevante wetwijzigingen;
- de financiële positie van het fonds;
- het herstelplan;
- actuele ontwikkelingen in de pensioensector;
- het premiebeleid en premieafpraak;
- verdere uitwerking IRM-beleid;
- het beleggingsbeleid, MVB,
- onderhandse leningen;
- het communicatiebeleid;
- de wijziging van de ABTN en een aantal bijlagen.

Fondsdocumenten

In het verslagjaar zijn de volgende fondsdocumenten gewijzigd:

ABTN

De Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN) wordt jaarlijks door het bestuur geactualiseerd. In de bestuursvergadering van 17 december is de ABTN en de gewijzigde bijlagen vastgesteld, waarbij de besluitvorming uit het verslagjaar 2019 is verwerkt.

Statuten

In het verslagjaar zijn de Statuten aangepast. De belangrijkste wijzigingen hadden betrekking op de zittingstermijn van bestuursleden namens de werkgever, welke nu gelijk is getrokken met de bestuursleden namens de werknemers en pensioengerechtigden, de selectie- en benoemingsprocedure van bestuurders namens de werknemers en pensioengerechtigden, welke nu grotendeels via het Verantwoordingsorgaan loopt, en vastlegging van het proces van besluitname in het bestuur.

Geschiktheid en evaluatie

Het geschiktheidsbeleid en het opleidingsplan zijn vastgelegd in een geschiktheidsplan dat is opgenomen bij de ABTN.

In 2019 zijn door (een delegatie van) het bestuur de volgende kennissessies/opleidingen gevolgd:

- 01-02-2019 Flitscongres Partnerpensioen - VU
- 12-02-2019 Kennissessie IORP-II – WTW
- 14 en 28-03-2019 IORP-II Masterclass Sleutelfunctie Risicobeheer- WTW
- 05-04-2019 Kennissessie EMD landenraamwerk- MN
- 26-06-2019 Kennissessie AVG – 1 jaar later - WTW
- 27-06-2019 Kennissessie Pensioenakkoord - WTW
- 12-11-2019 Kennissessie Pensioenakkoord - WTW
- 19-11-2019 Kennissessie Bewuste selectie - MN
- 25-11-2019 Kennissessie 1e lijns-risicomanagement en Protefeuillebeheer - MN

Op 26 november 2019 heeft het bestuur een zelfevaluatie uitgevoerd onder begeleiding van een externe partij. In deze zelfevaluatie is teruggekeken op het afgelopen jaar en zijn mogelijke verbeterpunten besproken.

Op 19 maart en 18 april heeft het bestuur, samen met vertegenwoordigers van sociale partners, deelgenomen aan de workshops over de Toekomststudie Pensioenfonds Forbo en de mogelijkheid van het zelfstandig voortbestaan van het fonds.

Diversiteit

Samenstelling bestuur

<i>Naam</i>	<i>Geslacht</i>	<i>Leeftijd in verslagjaar 2019</i>
H. Mak (tot 01-10-2019)	M	43
D. Manné	V	45
A.D. Keetlaer	M	67
G.J.F. Mol	M	61
M.A. Bults (tot 01-02-2020)	M	57
G.T.J. Evers (tot 01-10-2019)	M	52
S. Stieltjes (aspirant lid tot 01-03-2019)	M	45
F.A. Heil (vanaf 01-05-2019)	M	53
W. Smit (vanaf 01-10-2019)	M	40

Samenstelling Verantwoordingsorgaan:

<i>Naam</i>	<i>Geslacht</i>	<i>Leeftijd in verslagjaar 2019</i>
Ph. de Boer	M	46
E. van der Weide	M	48
B. Venema	M	64
T.W. Breeuwer	M	60
A. Pijnacker-Huiberts	V	39
H. Ellens	M	69
L. van den Ing (aspirant lid)	M	58

Het verantwoordingsorgaan voldoet aan de richtlijnen met betrekking tot diversiteit van de Code.

Gedragscode / Compliance Officer

Het bestuur hanteert een gedragscode. Jaarlijks bevestigen de leden van het bestuur en verantwoordingsorgaan dat zij de gedragscode hebben nageleefd. De gedragscode is in het verslagjaar geactualiseerd.

De compliance officer is onder meer belast met de controle op de naleving van de gedragscode. Over 2019 heeft de compliance officer geen bijzonderheden geconstateerd. Het verslag van de compliance officer is opgenomen in dit jaarverslag.

Klachten en geschillen

Een deelnemer kan een klacht indienen als deze van mening is dat bij de uitvoering van de pensioenreglementen zijn rechten zijn geschaad. In 2019 zijn 2 klachten ingediend bij het pensioenfonds, deze zijn in goed overleg met de betreffende deelnemers afgehandeld.

Wet- en regelgeving

In 2019 zijn aan Pensioenfonds Forbo geen dwangsommen of boetes opgelegd. Er zijn door de toezichthouders De Nederlandsche Bank N.V. en/of de Stichting Autoriteit Financiële Markten geen aanwijzingen aan het fonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder.

Code pensioenfondsen

Bij verantwoording over de naleving van de Code pensioenfondsen geldt het principe 'pas toe of leg uit'. Afwijking van de norm is mogelijk als daar een goede reden voor is. Middels het besluit van 24 september 2018 heeft het ministerie van SZW de aanpassingen aan de Code Pensioenfondsen goedgekeurd. In dit verslag zal het bestuur rapporteren aan de hand van de nieuwe opzet. Het 'pas toe of leg uit'-principe geldt hierbij nog steeds, daarnaast zijn er acht normen waarover altijd moet worden gerapporteerd. Dit zijn de normen 5, 31, 33, 47, 58, 62, 64 en 65.

normnr	Inhoud norm	Toelichting
5	Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau. Dit wordt beschreven in voorleggers bij beleidsbeslissingen en andere bestuursonderwerpen. Vastlegging volgt in de notulen. Daarnaast wordt de verantwoording over beleidsbeslissingen aan het VO gecommuniceerd.	Dit wordt beschreven in voorleggers bij beleidsbeslissingen en andere bestuursonderwerpen. Vastlegging volgt in de notulen. Daarnaast wordt de verantwoording over beleidsbeslissingen aan het VO gecommuniceerd.
31	De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	Dit is vastgelegd in het geschiktheidsplan. Monitoring komt terug in de jaarlijkse managementevaluatie, en competentietoetsing. Vastlegging van competenties is opgenomen in de bestuursmatrix.
33	In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.	Hier wordt niet volledig aan voldaan. In zowel het bestuur als het VO is tenminste één man en tenminste één vrouw vertegenwoordigd. De leeftijdsverdeling van zowel mensen van boven als onder de 40 is in het VO geborgd, in het bestuur niet meer. Bij de werving van nieuwe bestuurders wordt actief naar kandidaten van onder de 40 gezocht.
34	De zittingsduur van een lid van het bestuur, het VO, het BO en raad van toezicht is maximaal vier jaar. Een bestuurslid en een lid van het BO kunnen maximaal twee keer worden herbenoemd, een lid van de raad van toezicht maximaal één keer. Leden van een visitatiecommissie zijn maximaal acht jaar betrokken bij hetzelfde fonds.	Hier wordt met ingang van 1 december 2019 aan voldaan. De Statuten zijn hierop aangepast.
36	Het bestuur, het VO of het BO en de raad van toezicht leggen bij de vacature de eisen voor de vacante functie vast. Hierbij wordt rekening gehouden met de in de normen 31,32 en 33 opgenomen eisen.	Wensen en normen worden wel vastgesteld echter grote afhankelijkheid van aanmelding van kandidaten.

normnr	Inhoud norm	Toelichting
47	Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	Dit is opgenomen in het reglement intern toezicht en de ABTN.
58	Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie	Missie, visie en strategie beschikbaar op de website van het fonds.
62	Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	De overwegingen van het bestuur omtrent verantwoord beleggen zijn vastgelegd in de ABTN en beschikbaar op de website van het fonds.
64	Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals genoemd in normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	Dit is opgenomen in het bestuursverslag.
65	Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	De klachten- en geschillenprocedure is beschikbaar op de website van het fonds. Jaarlijks wordt in het bestuursverslag gerapporteerd over de afhandeling van eventuele klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.

Uitbestedingsbeleid

In de uitvoering van haar kernactiviteiten, het administreren, beheren en uitbetalen van de pensioenen en het vermogensbeheer, staan zowel vertrouwelijkheid als maximale kwaliteit van dienstverlening voorop. Hiertoe heeft Pensioenfonds Forbo (hierna 'het fonds') een uitbestedingsbeleid opgesteld welke in 2019 is geactualiseerd. De belangen van (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en overige belanghebbenden mogen geen gevaar lopen doordat het fonds delen van haar werkzaamheden heeft uitbesteed aan derden. Ook is van belang dat de derde aan wie het fonds werkzaamheden heeft uitbesteed het integriteitsbeleid (waaronder beleid ten aanzien van belangenverstrengeling) onderschrijft of een eigen integriteitsbeleid hanteert dat passend is bij het beleid van het fonds, zodat een integriteitsrisico bij uitbesteding kan worden beheerst.

Doelstelling van het uitbestedingsbeleid is het waarborgen van continuïteit en constante kwaliteit van de dienstverlening tegen beheersbare en te verantwoorden kosten. Hiermee blijven de reputatie en integriteit van het pensioenfonds gewaarborgd. Het uitbestedingsbeleid is van toepassing op alle uitbestede, bedrijfs-kritische activiteiten en processen van het pensioenfonds. Het uitbestedingsbeleid is van toepassing op alle bestaande en/of nieuwe uitbestedingsovereenkomsten gedurende de gehele looptijd van deze overeenkomsten. Elke uitbestedingsovereenkomst zal één maal per drie jaren binnen de markt worden herijkt en jaarlijks worden geëvalueerd met de betreffende partij.

Naast de evaluatie van de uitbestede dienstverlening worden ook de partijen die andere dienstverlening verzorgen (zoals adviserend- en certificerend actuaire en accountant) jaarlijks geëvalueerd.

Aan uitbesteding is voor het fonds een aantal risico's verbonden. Het bestuur heeft daarom beleid vastgesteld voor de beheersing van risico's die samenhangen met uitbesteding van (delen van) bedrijfsprocessen.

Uitbesteding

Het bestuur van Pensioenfonds Forbo heeft op basis van haar verantwoordelijkheid voor het beheer van het fonds, de vereiste professionalisering en de noodzakelijke risicobeheersing gekozen voor uitbesteding van de volgende werkzaamheden aan externe partijen:

- administratief beheer van het pensioenfonds;
- vermogensbeheer;
- houderschap Actuariële sleutelfunctie.

Het bestuur van het fonds besteedt in ieder geval niet uit:

- taken en werkzaamheden van personen die het dagelijks beleid van het pensioenfonds bepalen;
- werkzaamheden waarvan uitbesteding de verantwoordelijkheid van het bestuur voor de organisatie en beheersing van bedrijfsprocessen en het toezicht daarop kan ondermijnen;
- indien de uitbesteding een belemmering kan vormen voor een adequaat toezicht op de naleving van wet- en regelgeving.

Risicoanalyse en uitbestedingsproces

Alvorens activiteiten of processen worden uitbesteed voert het bestuur van het fonds een risicoanalyse uit waarin minimaal is opgenomen:

- Een kosten-baten analyse van de uitbesteding van die activiteiten of processen.
- De te verwachten impact van uitbesteding van de activiteiten of processen.
- Een analyse van de financiële, operationele en reputatie gerelateerde risico's en de vereiste toezicht maatregelen.
- De afspraken over de wijze waarop de uit te besteden activiteiten of processen worden uitgevoerd.

Het bestuur kan besluiten zich bij het uitbestedingsproces te laten begeleiden door één of meerdere externe partijen, welke bij een dergelijk proces een toegevoegde waarde vanuit marktkennis of anderszins kunnen hebben.

Governance van de uitbestedingsrelatie

Rollen en verantwoordelijkheden

Het bestuur is te allen tijde eindverantwoordelijk voor alle werkzaamheden van het fonds, en dus ook voor de uitbestede werkzaamheden. Taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van het bestuur en de uitbestedingspartner worden omschreven. Tussen partijen worden daarover schriftelijk afspraken gemaakt. De taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden mogen elkaar niet overlappen.

Deskundigheid en geschiktheid

Het bestuur draagt zorg voor zijn eigen deskundigheid en geschiktheid zodat het voldoende 'countervailing power' heeft ten opzichte van de uitbestedingspartner. Dit is onderdeel van het geschiktheidsplan dat het bestuur heeft opgesteld. Ten behoeve van de countervailing power is een externe deskundige als vast lid in de Beleggingsadviescommissie opgenomen.

Uitbestedingsovereenkomst

Naast een zorgvuldige selectie van de uitbestedingspartner die voldoet aan de door het bestuur opgestelde eisen, dienen de uitbestede werkzaamheden gedurende de periode van uitbesteding, te worden gecontroleerd, zodat kwaliteit en continuïteit zijn gewaarborgd.

De afspraken met de uitbestedingspartner worden vastgelegd in een uitbestedingsovereenkomst die voldoet aan de eisen op grond van artikel 13 van het Besluit uitvoering Pensioenwet. Waarborging van de kwaliteit van de werkzaamheden vindt plaats door het gelijktijdig met het afsluiten van de uitbestedingsovereenkomst opstellen van een service level agreement (SLA) met de

uitbestedingspartner, waarin specifieke taken, bemensing, op te leveren producten, kwaliteits- en serviceniveau, tijdsafspraken en boetebedingen zijn beschreven. Iedere drie jaar wordt de uitbestedingsovereenkomst herijkt.

Daarnaast evalueert het bestuur jaarlijks de dienstverlening met de desbetreffende uitbestedingspartner.

In deze SLA welke altijd schriftelijk dient te worden vastgelegd, worden onder meer, waar mogelijk onderstaande voorwaarden opgenomen:

- vertrouwelijke gegevens, waaronder persoonsgegevens, worden conform wettelijke voorschriften gewaarborgd;
- informatieverstrekking naar verschillende opdrachtgevers vindt gescheiden plaats;
- gegevens en bestanden van het fonds worden beveiligd en toegangsrechten en autorisaties worden op adequate wijze aan betrokken medewerkers verstrekt;
- de inrichting van de systemen is zodanig dat de continuïteit van de dienstverlening niet in gevaar komt en dat bij onvoorziene omstandigheden een adequaat noodstelsel in werking treedt;
- indien de overeenkomst niet nagekomen wordt door één van de partijen treedt een procedure voor de niet-nakoming van de overeenkomst in werking, zoals in het contract of de SLA is vastgelegd;
- de omstandigheden waaronder de overeenkomst beëindigd kan worden en de financiële en uitvoeringstechnische waarborgen van die beëindiging.

Uitbesteding Administratie

Het bestuur heeft het administratieve beheer van het pensioenfonds uitbesteed aan een externe administrateur. Het administratieve beheer betreft:

- Het voeren van de boekhouding, met betrekking tot activa, passiva, en de exploitatie van het fonds;
- Het uitvoeren van de uitkeringen van het fonds;
- Het ondersteunen, registreren en uitvoeren van waardeoverdrachten;
- Het registreren en controleren van het deelnemersbestand;
 - aan de hand van de door het dagelijks bestuur aangegeven mutatie van actieve deelnemers;
 - aan de hand van bevolkingsgegevens inzake overlijden, woonplaats en andere relevante uitkeringsgegevens;
- De management rapportage;
- Het opstellen en voorbereiden van de jaarlijkse financiële verantwoording.

Alle taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de administrateur zijn vastgelegd in een functiebeschrijving, contract en service level overeenkomst. Daarnaast kent de administrateur een ISAE-3402 type 2 en een ISAE-3000 type 1 rapportage die jaarlijks door het bestuur worden beoordeeld.

Tevens is de administrateur bevoegd tot procuratie bij het pensioenfonds voor een door het bestuur vastgesteld overzicht van correspondentie, evenals het uitvoeren van de maandelijkse uitkeringen tot een maximum van € 550.000 per maand, met als uitzondering de maand mei waarvoor een maximum van € 900.000 geldt. Per 1 januari 2020 is deze bevoegdheid gewijzigd in een maandelijks maximum van € 580.000 in verband met de gewijzigde uitbetaling van het vakantiegeld uit de oude pensioenregeling. Het eenmalig hogere bedrag is mei is hiermee komen te vervallen.

Uitbesteding Vermogensbeheer

Het vermogensbeheer is uitbesteed aan een fiduciair vermogensbeheerder die tevens de beleggingsadministratie voert.

Het vermogensbeheer wordt gevoerd in overeenstemming met fiduciaire beginselen, waarbij de externe beheerder fondsen onderbrengt bij geselecteerde gespecialiseerde fondsbeheerders en binnen de door het bestuur vastgestelde tracking errors en fondsen.

Maandelijks rapporteert de vermogensbeheerder de stand van zaken middels de maandrapportage. Elk kwartaal volgt de kwartaalrapportage waarin een uitgebreide toelichting op resultaten en verwachtingen wordt gegeven. Daarnaast kent de vermogensbeheerder een ISAE-3402- en een productenrapportage.

Ook kan de vermogensbeheerder het bestuur en/of beleggingsadviescommissie adviseren. Rapportages worden door de beleggingsadviescommissie geanalyseerd en middels een voorlegger ter goedkeuring aan het bestuur voorgelegd.

Monitoring van de uitbestedingsrelatie

Het bestuur toetst regelmatig of de manier waarop de uitbestede activiteiten of processen worden uitgevoerd in overeenstemming is met de gemaakte afspraken. Het bestuur doet dit door middel van:

- het monitoren van de uitbestedingspartners via het laten uitvoeren van periodieke audits bij de uitbestedingspartner of het laten rapporteren over de stand van zaken m.b.t. de aanbevolen verbeteringen in de ISAE-3402 verklaring type 2 of een daarmee vergelijkbare verklaring;
- het bestuderen en bespreken van maand- en kwartaalrapportages van de uitbestedingspartners, waarin naast de gebruikelijke informatie ook wordt gerapporteerd over klachten, incidenten en uitzonderingen;
- jaarlijks overleg en evaluatie met de uitbestedingspartners over de uitvoering van de (bijgestelde) processen.

Bovengenoemde rapportages en verslagen dienen aan te sluiten op het door het fonds vastgestelde beleid en de gemaakte afspraken. De rapportages worden ter toelichting aan en bespreking door het bestuur voorgelegd.

Risicomanagement

Inleiding

Het fonds wordt, bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan, geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioenverplichtingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de marktwaarde van de pensioenverplichtingen.

In deze paragraaf wordt ingegaan op het beleid van Pensioenfonds Forbo en de risico's die het pensioenfonds bij de uitvoering van haar taken loopt. Voor de wijze waarop deze risico's zijn afgedekt, zie onderstaand, en voor een kwantificering van deze risico's wordt verwezen naar de Risicoparagraaf in de jaarrekening.

Risicohouding

De noodzakelijke mate van beheersing wordt bepaald door de risicohouding van het fonds. De risicohouding is de mate waarin het fonds (na uitvraag en overleg met de deelnemers en na overleg met het verantwoordingsorgaan, sociale partners en bestuur) bereid is bepaalde risico's te lopen om de missie, visie, strategie en doelstellingen te realiseren (risicobereidheid) en de mate waarin het fonds risico's kán lopen gegeven de kenmerken van het fonds (risicodraagvlak).

In overleg met sociale partners zijn de volgende beleidsuitgangspunten geformuleerd die ten grondslag liggen aan de risicohouding:

- Het meeste belang wordt gehecht aan het vermijden van situaties van dekkingstekort en het vermijden van situaties van grote rechtenkortingen.
- Daarnaast is het realiseren van de toeslagambitie belangrijk.
- Korte termijn risico's zijn acceptabel om lange termijn doelstelling te halen.
- Het risico van kleine kortingen wordt geaccepteerd.
- Maximale rechtenkorting in enig jaar van 5%.
- Maximale opbouwrechtenkorting in enig jaar 10%.

De risicohouding wordt geconcretiseerd door de vaststelling van risicogrenzen (het Vereist Eigen Vermogen en de grenzen van de haalbaarheidstoets). Risicogrenzen maken het mogelijk om op een vooraf vastgelegde en objectieve manier te beoordelen of het risico hoger of lager is dan vooraf is toegestaan. Echter, bij overschrijding van risicogrenzen zal geen automatische aanpassing van beleid plaatsvinden, maar een kwalitatieve discussie, rekening houdend met de situatie en inzichten van dat moment.

Controle op het gevoerde beleid

Op grond van het nFTK moet continu gemonitord en aan de deelnemers gecommuniceerd worden of het gevoerde beleid resulteert in de verwachte doelstellingen. Deze wettelijke verplichting komt tot uitdrukking in de zogeheten 'risicohouding'. De risicohouding van het fonds is de mate waarin het fonds, na overleg met sociale partners en het verantwoordingsorgaan bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstellingen van het fonds te realiseren en de mate waarin het fonds beleggingsrisico's kan lopen gegeven de kenmerken van het fonds. De risicohouding wordt verder onderverdeeld in een korte termijn risicohouding en een lange termijn risicohouding.

Korte termijn risicohouding

De korte termijn risicohouding wordt gemeten aan de hand van de vereiste dekkingsgraad met bijbehorende bandbreedtes. Indien op enig moment de daadwerkelijke vereiste dekkingsgraad zich buiten deze bandbreedtes bevindt, is dit een eerste indicatie dat het gevoerde beleid niet in lijn is met de doelstellingen van het fonds. Het fonds heeft de risicohouding voor de korte termijn vastgesteld op een vereiste dekkingsgraad van 120% waarbij een bandbreedte is toegestaan van 5%-punt hoger of lager. Gedurende 2019 is de daadwerkelijke vereiste dekkingsgraad binnen deze bandbreedtes gebleven en heeft het fonds haar beleid niet hoeven aanpassen. Eind 2019 bedraagt de feitelijk vereiste dekkingsgraad 117,5%.

Lange termijn risicohouding

De lange termijn risicohouding komt tot uitdrukking in de jaarlijks terugkerende haalbaarheidstoets. De belangrijkste uitkomst waarnaar in de haalbaarheidstoets gekeken wordt, is het pensioenresultaat. Het pensioenresultaat is een maatstaf voor koopkrachtbehoud. Conform de risicobereidheid van het fonds heeft het bestuur een pensioenresultaat en ondergrenzen vanuit verschillende scenario's gedefinieerd die aansluiten op de lange termijn risicohouding van het fonds. Het pensioenresultaat en ondergrenzen zijn door het bestuur vastgesteld en vastgelegd in de ABTN vanuit de volgende drie situaties:

- mediaan pensioenresultaat vanuit feitelijke situatie (ondergrens 80%);
- maximale relatieve afwijking ten opzichte van mediaan in geval van slecht weer scenario (maximaal 35%);
- mediaan pensioenresultaat vanuit evenwichtssituatie (ondergrens 85%).

Het risico op korte termijn is uitgedrukt in de wettelijk vereiste solvabiliteitsbuffer. Deze bedraagt voor het beleggingsprofiel van het pensioenfonds rond 20%. Hierbij wordt door partijen een bandbreedte toegestaan van 5%-punt hoger en lager.

In 2015 heeft het fonds aan deze wettelijke verplichting voldaan via de aanvangshaalbaarheidstoets. Dit heeft geleid tot een pensioenresultaat van 85% vanuit de situatie 'mediaan pensioenresultaat vanuit evenwichtssituatie'. Tevens is met behulp van de aanvangshaalbaarheidstoets getoetst dat het premiebeleid realistisch en haalbaar is. In 2019 is uit de jaarlijkse haalbaarheidstoets gebleken dat het resulterende pensioenresultaat voldoet aan de in de risicohouding vastgestelde ondergrenzen en maximale afwijking.

De risicogrenzen uit de haalbaarheidstoets zijn:

	Grens	Uitkomst	Score
Mediaan pensioenresultaat vanuit feitelijke situatie	ondergrens 80,0%	88,3%	Voldoende
Maximale relatieve afwijking ten opzichte van mediaan in geval van slecht weer scenario	bovengrens 35,0%	24,4%	Voldoende

Beleid en risicobeheer

Het bestuur heeft een Beleid Integraal Risicomanagement opgesteld, dat onderdeel is van de ABTN. Het huidige risicomanagement raamwerk is gebaseerd op het 3-lines of defence model. Het risicomanagementbeleidsdocument beschrijft de opzet en invulling van het Integraal Risicomanagement (IRM) van het fonds.

Het doel van IRM is:

- inzicht geven in de verschillende risico's;
- inzichtelijk maken in welke mate risico wenselijk/acceptabel is;
- overzicht bieden van de risico's om prioriteiten te kunnen stellen;
- mogelijkheden bieden om de risico's te beheersen tot naar een wenselijk niveau.

Per kwartaal worden de risico's beoordeeld in de risicocommissie en besproken met het bestuur. Daarnaast heeft het fonds in het jaar 2015 de aanvangshaalbaarheidstoets laten uitvoeren door Willis Towers Watson. Het risicomodel van DNB kent voor een aantal risicocategorieën vastgestelde scenario's ('schokken').

Onder het nieuwe FTK zijn de voorschriften voor de berekening van het vereist eigen vermogen aangescherpt en wordt getoetst op basis van het vereist eigen vermogen gebaseerd op de strategische verdeling.

De hoofdletter 'S', aangevuld met een nummer achter een aantal risicocategorieën vertegenwoordigt de code die DNB in het risicomodel voor de desbetreffende risicocategorie hanteert. Bij de berekening van het vereist eigen vermogen (buffers) past het pensioenfonds de standaardmethode toe op basis van de zogenaamde wortelformule (S1 t/m S6). Kwantitatieve en kwalitatieve toelichtingen van deze risico's zijn opgenomen in de 'risicoparagraaf' in de jaarrekening.

Aanwezige risico's

De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen en het nastreven van de ambitie van de pensioenregeling. Bij het beheer en de financiering van de pensioenverplichtingen loopt het fonds risico's. Een risico is iedere mogelijke gebeurtenis die van invloed is op het realiseren van de missie, visie, strategie en doelstellingen van het fonds. De risico's kunnen ingedeeld worden in financiële en niet-financiële risico's. Management van risico's draait niet om het uitsluiten van alle mogelijke risico's, maar om het vinden van een balans tussen kansen benutten (bewust risico's accepteren) en bewust risico's verminderen, vermijden of overdragen. Hiertoe dient een afweging te worden gemaakt tussen de kosten en de opbrengst van risicobeheersing. Dit geldt voor zowel financiële als niet-financiële risico's.

Onderstaande tabel geeft meer uitleg rondom de risico's die het fonds loopt. Verdere kwalitatieve en kwantitatieve uitleg rondom de financiële risico's wordt gegeven in de risicoparagraaf bij de toelichting op de jaarrekening.

Financiële risico's	Definitie
Solvabiliteitsrisico	Het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. Hieronder vallen de risico's S1 t/m S6 zoals hieronder beschreven.
Renterisico (S1)	Het fonds is gevoelig voor wijzigingen in de rente omdat de rentegevoeligheid van de beleggingen en de rentegevoeligheid van de verplichtingen niet gelijk zijn (de zogenaamde duration mismatch).
Marktrisico (S2)	Het fonds loopt het risico dat door de ontwikkeling van marktprijzen waardewijzigingen plaatsvinden. Hieronder valt ook het concentratierisico.
Valutarisico (S3)	Het fonds belegt in buitenlandse waardepapieren, waardoor het fonds gevoelig is voor koersschommelingen van de betreffende valuta ten opzichte van de euro.
Grondstoffenrisico (S4)	Het risico voor het fonds dat de waarde van de beleggingen in grondstoffen (commodities) daalt.
Kredietrisico (S5)	Het fonds loopt het risico van financiële verliezen als gevolg van faillissementen, betalingsonmacht of kredietverslechtering van tegenpartijen.
Verzekeringstechnisch risico (S6)	Het risico dat het fonds loopt met haar deelnemers op het gebied van sterfte en/of arbeidsongeschiktheid.
Liquiditeitsrisico	Het risico voor het fonds dat er onvoldoende liquide middelen beschikbaar zijn om op korte termijn aan de verplichtingen te kunnen voldoen en/ of het verlies dat beleggingen niet snel verkocht kunnen worden.
Inflatierisico	Het risico dat de opgebouwde pensioenen minder waard worden door inflatie. Anderzijds heeft inflatie impact op de beleggingen van het pensioenfonds.

Niet-financiële risico's	Definitie
Uitbestedingsrisico	Het uitbestedingsrisico is het risico voor het fonds, dat de continuïteit/kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden wordt geschaad.
Operationele risico's	Het risico dat voor het fonds optreedt bij de uitvoering van de pensioen- en beleggingsactiviteiten, als gevolg van niet-afdoende of falende interne processen, menselijk gedrag en systemen of als gevolg van externe gebeurtenissen.
Compliance risico	Het compliance risico omvat het risico voor het fonds dat niet of niet tijdig de consequenties van mogelijke belangenverstremeling of integriteitsconflicten worden onderkend of er niet in lijn met de gedragscode wordt gehandeld. Tevens wordt hieronder verstaan het risico dat niet wordt voldaan aan Wet- en regelgeving.
Reputatierisico	Onder reputatierisico wordt het risico verstaan dat het fonds, door het eigen handelen of handelen van derden, reputatieschade lijdt bij belanghebbenden.
Sponsorrisico	Pensioenfonds Forbo heeft een directe economische en contractuele band met de werkgever als sponsor van het pensioenfonds. Deze afhankelijkheid vertaalt zich in risico's voor het pensioenfonds, de zogenaamde sponsorrisico's. Voorbeelden van sponsorrisico's zijn onder meer: faillissementsrisico, betalingsonmacht van de sponsor veroorzaakt door negatieve ontwikkelingen bij de sponsor, financieringsrisico, beëindiging van de relatie met de sponsor en belangenverstremeling tussen het pensioenfonds en de sponsor.
Omgevingsrisico	Hieronder worden risico's verstaan als gevolg van externe veranderingen. Gedacht kan worden aan de snelle veranderingen in de wetgeving.
IT risico	De informatietechnologie is een belangrijke risicocategorie voor pensioenfonds. Omdat het merendeel van de fondsen de IT hebben uitbesteed, is dit risico veelal een uitbestedingsrisico geworden.
Integriteitsrisico	Het risico dat de integriteit van Pensioenfonds Forbo dan wel het financiële stelsel wordt beïnvloed als gevolg van niet integere, onethische gedragingen van de organisatie, medewerkers dan wel van de leiding, een en ander in het kader van wet- en regelgeving en maatschappelijke en door het fonds opgestelde normen.
Juridische risico's	Een pensioenfonds loopt het risico in rechte aangesproken te worden. Ten einde dit risico te beperken kan het fonds maatregelen treffen. Voorbeelden van juridische risico's zijn: – dat de fondsstukken niet voldoen aan de wettelijke bepalingen; – dat men als fondsbestuurder in persoon kan worden aangesproken; – het niet in voldoende mate vorm geven aan consistent beleid, dit maakt het fonds kwetsbaar indien het hierop wordt aangesproken; – het niet of onduidelijk communiceren naar partijen; – aansprakelijkheid door het niet of niet goed uitvoeren door partijen die het fonds heeft ingehuurd.

Toelichting op de aanwezige risico's

Het resulterende beleggingsbeleid kent, in overeenstemming met de uitgevoerde risicoanalyse/ kwalitatieve risicohouding en het premiebeleid en toeslagbeleid, een relatief gemiddeld risicoprofiel. Met behulp van het beleggingsbeleid kan een verdere beleidsmatige toelichting gegeven worden over hoe het fonds met de belangrijkste financiële risico's omgaat. Volledigheidshalve wordt ook vermeld welk beleid het fonds voert rondom de niet-financiële risico's.

Risicoafdekking

Financiële risico's

Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen.

De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor eventuele toeslagverlening over de opgebouwde aanspraken en ingegane pensioenen. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

Het solvabiliteitsrisico bestaat uit de volgende risicocategorieën:

- Renterisico (S1);
- Markt risico (S2);
- Valuta risico (S3);
- Grondstoffenrisico (S4);
- Kredietrisico (S5);
- Verzekeringstechnisch risico (S6).

Renterisico (S1)

Pensioenfondsen kennen doorgaans een langere looptijd voor hun verplichtingen dan voor hun bezittingen. Vanwege deze mismatch ondervindt een fonds renterisico. Immers bij een rentedaling zullen de verplichtingen sterker toenemen in waarde dan de bezittingen. Het standaardmodel van DNB bevat voorgeschreven rentescenario's (verschuiving actuele rentetermijnstructuur via voorgeschreven rentefactoren) om het vereist eigen vermogen voor dit risico te bepalen.

Om de aanwezige mismatch te beperken, dekt het fonds middels renteswaps het renterisico gedeeltelijk af. Het strategische rente afdekkingspercentage is op basis van de marktrente.

Op basis van deze marktrente is een normpercentage van 57% vastgesteld met een bandbreedte van 2,5% (voorheen was dit 68% o.b.v. UFR).

De mate van rente-afdekking wordt maandelijks gemeten en via de reguliere vermogensbeheerrapportage gerapporteerd. Het is Mn niet toegestaan om tactisch beleid te voeren.

Marktrisico (S2)

De waarden van aandelen en onroerend goed zijn onderhevig aan marktfluctuaties. Fondsen die een deel van hun vermogen in dergelijke zakelijke waarden hebben belegd, lopen hierdoor risico. Om deze risico's te mitigeren, heeft het bestuur de volgende randvoorwaarden opgesteld in de investment beliefs voor haar beleggingsportefeuille. Onder andere door diversificatie in de portefeuille wordt het marktrisico verminderd.

Randvoorwaarden Matching portefeuille

De matching portefeuille is opgebouwd uit een combinatie van o.a. lang- en kortlopende (Europese) staatsobligaties, kredietwaardige bedrijfsobligaties en rente swaps. De stukken (inclusief de rente swaps) worden beheerd door de vermogensbeheerder met als doelstelling de marktontwikkelingen te volgen.

De benchmarkrendementen van deze portefeuille onderdelen worden gelijkgesteld aan de feitelijke rendementen. Het totaal rendement van de matching portefeuille wordt periodiek vergeleken met de waardeontwikkeling van de verplichtingen. Monitoring hiervan wordt gedaan op basis van de kwartaalrapportages van de vermogensbeheerder.

Randvoorwaarden Return portefeuille

De aandelen zijn wereldwijd belegd waarbij de portefeuille is opgebouwd uit participaties in de aandelenfondsen van Stichting Mn Services Europa, Noord-Amerika, Verre Oosten, Opkomende Landen (EMA). Ook is een deel van de return portefeuille belegd in vastrentende waarden met een hoger risicoprofiel, zijnde US High Yield en Europees High Yield, Bankloans en Obligaties Opkomende Markten (EMD). Daarnaast is een deel van de returnportefeuille belegd in Beursgenoteerd Onroerend Goed. Begin 2019 is de onderhandse leningen portefeuille verplaatst naar de returnportefeuille met in acht name van de huidige verdeling tussen matching- en returnportefeuille, zijnde 50%/50%. De onderhandse leningen portefeuille wordt passief beheerd, bij aflossing worden de vrijkomende liquiditeiten herbelegd in de returnportefeuille.

De tracking errors zijn als volgt:

	Beleid	Ex-ante tracking error
US High Yield	Actief	5,0%
Aandelen Europa Passief	Nvt	
Aandelen Noord Amerika Passief	Nvt	
Aandelen Verre Oosten Passief	Nvt	
Aandelen Opkomende landen (EMA)	Actief	4,0%
Europees High Yield	Actief	5,0%
Bankloans	Actief	geen
Obligaties Opkomende Markten (EMD)	Actief	3,0% ¹⁾
Beursgenoteerd Onroerend Goed	Actief	3,0%

Het marktrisico van de portefeuille wordt bepaald door de strategische asset allocatiemix, die is vastgesteld op basis van de ALM-studie uit 2017. Met name spreiding op basis van landen, producten en sectoren vormen de basis. Analyse en monitoring van en advisering over het marktrisico wordt met name door de fiduciër manager uitgevoerd.

Het zakelijke waarden risico, wordt bewust genomen door het pensioenfonds om (over)rendement te kunnen maken. Het risico wordt maandelijks gemonitord. Verandering van de risicobeheersmaatregelen is momenteel niet aan de orde.

Concentratierisico

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen, moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van leningen die sterk sector gebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Concentratierisico wordt binnen de beleggingsportefeuille beperkt door het vastleggen van beleggingsrichtlijnen en de monitoring daarvan. Er zijn geen aanvullende maatregelen afgesproken.

¹⁾ Dit geldt voor het actieve gedeelte, sinds medio 2016 wordt een gedeelte van de portefeuille (25%) passief beheerd.

Valutarisico (S3)

Valutarisico betreft het risico dat de waarde van de beleggingen in vreemde valuta verslechtert als gevolg van veranderingen van vreemde valutakoersen. De kans dat de wisselkoers van vreemde valuta verslechtert ten opzichte van de euro betekent een risico voor een pensioenfonds omdat verplichtingen veelal in euro luiden en bezittingen (deels) in vreemde valuta. Dit risico is van belang voor zowel directe posities in een valuta, als voor beleggingen die gewaardeerd zijn in een andere valuta. Het valutarisico op de Amerikaanse dollar is in 2019 gehandhaafd op 50% hetgeen onder dit (dreigende) scenario de doelstelling is. Het valutarisico op de Britse pond en Japanse yen werd voor 90% afgedekt. Dit is conform het beleid.

De afdekking van de vreemde valuta en de gevolgen hiervan worden maandelijks gemonitord. Verandering van de beheersing van het valutarisico is momenteel niet aan de orde.

Grondstoffenrisico (S4)

Fondsen die beleggen in grondstoffen (commodities) lopen het risico dat de waarde van deze beleggingen daalt. Pensioenfonds Forbo belegt niet in grondstoffen.

Kredietrisico (S5)

Bij het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de tegenpartij tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze spread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid, risicovrij, beschikbaar zou komen.

Het risicobeleid inzake kredietrisico komt onder meer tot uiting in het vaststellen van de toegestane allocatie naar vastrentende waarden categorieën in het beleggingsplan en het stellen van minimale eisen van triple-B aan de kredietrating van vastrentende waarden in de matchingportefeuille. Deze minimale rating is in verband met de aard van de beleggingen niet van toepassing op de beleggingen in onderhandse leningen. In de return portefeuille wordt belegd in hoogrentende obligaties met een minimale rating van triple-C.

Een belangrijk deel van het kredietrisico wordt bepaald door de onderhandse leningenportefeuille. Deze bestaan voor meer dan 80% uit leningen aan Nederlandse financiële instellingen. Er wordt eveneens in liquide bedrijfsobligaties belegd. Er is binnen de organisatie van de fiduciair beheerder een eigen risicomanager aangesteld voor het beheer van de onderhandse leningen.

Het bestuur geeft aan dat de (netto) impact van het huidige kredietrisico in de portefeuille wat hoger ligt dan dat men bereid is te nemen. Daarom heeft het bestuur ervoor gekozen om de meest risicovolle onderhandse leningen te verkopen. Hierbij is een maximale marge vastgesteld voor de verkoopprijs van de leningen om zo min mogelijk afwaardering op de stukken te hebben. In 2019 zijn de onderhandse leningen van Fortis en Achmea verkocht.

Verzekeringstechnisch risico (S6)

Naast de financiële risico's staat het fonds bloot aan verzekeringstechnische risico's. Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevensrisico).

De sterftetrend zelf dient te worden meegenomen bij de bepaling van de voorziening voor risico fonds.

Door de gehanteerde overlevingstafel periodiek te evalueren en aan te passen, waarbij ook een fondsspecifieke ervaringssterftetabel wordt gehanteerd, wordt dit risico voldoende beheerst.

Het pensioenfonds kent een vrijwillige verzekering voor ANW-hiaatpensioen. Daarnaast is het risico op vooroverlijden herverzekerd.

Additionele risico's

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities.

Het liquiditeitsrisico wordt beperkt door onder andere het aanhouden van een cashpositie van 0 tot 2% in de beleggingsmix en het storten van onderpand in stukken in plaats van cash.

Het bestuur geeft aan dat het pensioenfonds een goede balans heeft tussen de ontvangen premies en uitkeringen in een jaar. Lopende betalingen van SPF worden uit de premies gedaan.

Het bestuur geeft aan dat bewust (deels) in beleggingsfondsen wordt belegd bij de fiduciair beheerder (in tegenstelling tot discretionaire mandaten), omdat deze vaak meer liquide zijn in het geval het pensioenfonds stukken dient te verkopen uit het oogpunt van liquiditeit. Daarnaast heeft het fonds nog illiquide beleggingen in de portefeuille, dit betreffen de onderhandse leningen. Op dit moment betreft dit deel 2% van de totale portefeuille.

Wat betreft het liquiditeitsrisico in het scenario dat de rente stijgt en er onderpand gestort dient te worden bij tegenpartijen, zijn er reeds mitigerende maatregelen genomen. Ten eerste wordt onderpand zoveel als mogelijk in stukken geleverd (non-cash). Ten tweede zijn repurchasing agreements (repo's) toegestaan, waardoor stukken eventueel snel in cash zijn om te zetten. Tevens wordt er door de fiduciair manager gerapporteerd over het liquiditeitsrisico in het geval van een rentestijging.

Er wordt met de fiduciair vermogensbeheerder gesproken over de gevolgen van EMIR voor het liquiditeitsrisico van het pensioenfonds.

Inflatierisico

Dit betreft enerzijds de impact van een hogere inflatie op het behalen van de doelstellingen van het pensioenfonds. Indien er langdurig sprake is van inflatie en de pensioenen kunnen niet worden geïndexeerd, dan neemt de koopkracht van deelnemers aan het pensioenfonds af. Anderzijds heeft inflatie ook impact op de beleggingen van het pensioenfonds.

Pensioenfonds Forbo kent een voorwaardelijk toeslagenbeleid en communiceert dit beleid, conform wettelijke voorschriften, naar alle deelnemers, slapers en gepensioneerden. Door die communicatie is de kans zeer gering dat onjuiste verwachtingen worden gewekt en juridische claims moeten worden gehonoreerd. Aangetoond is dat het toeslagenbeleid, ook in financieel mindere tijden, consequent wordt uitgevoerd.

Door de fiduciair vermogensbeheerder wordt reeds in de reguliere rapportage gerapporteerd over het indexatierisico ('indexatiecapaciteit') van het pensioenfonds. Er worden geen aanvullende maatregelen genomen.

Niet financiële risico's

Uitbestedingsrisico's

Het bestuur heeft onder behoud van zijn verantwoordelijkheden een aantal werkzaamheden structureel uitbesteed. De uitbesteding van werkzaamheden aan een derde partij heeft tot gevolg dat het bestuur geen directe gezagsverhouding heeft met de personen die bij de derde partij feitelijk en dagelijks zijn belast met de uitvoering van die werkzaamheden. Het bestuur heeft voorts geen rechtstreeks

zicht op en voert geen directe controle uit op administratieve processen, zoals uitbetaling van pensioenen, pensioenberekeningen e.d. Daardoor ontbreekt eveneens zicht op de werkelijke uitvoeringskosten.

Het bestuur erkent voorts dat aan de uitbesteding het risico is verbonden van discontinuïteit van de dienstverlening door AZL N.V. en Mn. Bij alle uitbestedingsactiviteiten conformeert het fonds zich volledig aan de regelgeving van DNB op het gebied van uitbesteding.

Het fonds beschikt voor iedere extern uit te voeren activiteit over een uitbestedingsovereenkomst die voldoet aan het bij of krachtens artikel 34 van de PW bepaalde. In voorkomende gevallen worden met de uitvoerende organisatie nadere afspraken omtrent procedures, processen, informatieverstrekking en te leveren diensten vastgelegd in een Service Level Agreement (SLA). In een SLA worden tenminste ook afspraken vastgelegd over de administratieve organisatie, de autorisatie en procuratiesystemen en de interne controle van de uitvoerende organisatie.

Voor wat betreft de uitbestedingsrisico's kan worden opgemerkt dat het bestuur overleg heeft gevoerd met AZL N.V. en Mn over de dienstverlening inclusief de SLA. Om aan de behoefte van het bestuur aan zekerheid en daarmee aan kwaliteitsgaranties tegemoet te komen, hebben AZL N.V. en Mn ervoor gekozen om gecertificeerd te worden volgens de richtlijnen van ISAE 3402.

Voor de meeste relevante processen is een beschrijving van de AO/IC opgesteld, die heeft geleid tot een beschrijving van de beheersingsmaatregelen voor de betreffende processen.

Pensioenfonds Forbo heeft een uitgebreid uitbestedingsbeleid vastgesteld. Mede op basis van dat document wordt de dienstverlening van de fiduciair vermogensbeheerder en de uitvoerder periodiek gemonitord. Voorts wordt het bestuur door middel van periodieke rapportages van zowel de uitvoeringsorganisatie alsmede van externe adviseurs in staat gesteld de risico's en fondssituatie goed te monitoren.

Operationeel risico

Het operationeel risico is het risico op verlies als resultaat van inadequate of foutieve interne processen, mensen en systemen of als gevolg van externe gebeurtenissen. Operationele risico's hebben een negatieve impact op een goede uitvoering van de pensioenregeling. Voor deze operationele risico's geldt wel dat een verregaande reductie onevenredig veel inspanning en kosten met zich mee kan brengen. De operationele uitvoering geschiedt door AZL N.V., het vermogensbeheer geschiedt door Mn. Deze partijen hebben een ISAE 3402-rapportage (type II). Door het overleggen van deze rapportage tonen AZL N.V. en Mn aan het pensioenfonds én aan de accountant van het pensioenfonds aan, dat de uitvoering 'in control' is. Het overleggen van de ISAE 3402-rapportage komt tevens tegemoet aan de Beleidsregel 'Uitbesteding Pensioenfonds' waarin DNB heeft vastgesteld dat een pensioenfonds dat zijn administratie uitbesteedt aan een uitvoerder verantwoordelijk is en blijft voor een juiste administratie.

Het bestuur beoordeelt de ISAE-3402 rapportages op detailniveau en volgt de bevindingen op bij de betreffende partij. Er worden geen aanvullende maatregelen genomen wanneer er geen issues zijn.

Compliance risico

Het compliance risico omvat het risico dat de gevolgen van (veranderde) wet- en regelgeving niet of niet tijdig worden onderkend, waardoor wet- en regelgeving op onderdelen worden overtreden. Daarnaast omvat het ook het risico dat interne regelgeving zoals gedragscode in integriteitsbeleid en beleid m.b.t. belangenverstrengeling niet wordt nageleefd.

Om dit risico te beheersen heeft het fonds gedetailleerde SLA's afgesproken met haar uitvoeringsorganisatie over de inrichting en naleving van compliance aldaar. Daarnaast heeft het fonds een compliance officer aangesteld die toeziet op naleving van de gedragscode en naleving van het beleid omtrent integriteit en belangenverstrengeling door het bestuur van het fonds. (Veranderde) Wet- en regelgeving wordt nauwlettend gevolgd binnen het bestuur.

Reputatierisico

Onder reputatierisico worden alle mogelijke gebeurtenissen verstaan waarin het behalen van de missie, visie, strategie en doelstellingen negatief wordt beïnvloed als gevolg van externe negatieve beeldvorming (reputatieschade) met impact op het pensioenfonds. Om dit risico te beperken heeft het fonds een integriteitsbeleid vastgesteld evenals een communicatiebeleid waarin transparante communicatie naar haar belanghebbenden voorop staat.

Sponsorrisico

Pensioenfonds Forbo heeft een directe economische en contractuele band met de werkgever als sponsor van het pensioenfonds. Deze afhankelijkheid vertaalt zich in risico's voor het pensioenfonds, de zogenaamde sponsorrisico's. Voorbeelden van sponsorrisico's zijn onder meer: faillissementsrisico, betalingsonmacht van de sponsor veroorzaakt door negatieve ontwikkelingen bij de sponsor, financieringsrisico, beëindiging van de relatie met de sponsor en belangenverstrengeling tussen het pensioenfonds en de sponsor. Deze risico's zijn in kaart gebracht en worden blijvend gemonitord. In de kostenvoorziening is rekening gehouden met extra kosten om het fonds te kunnen continueren bij eventueel wegvallen van de sponsor. Er worden geen aanvullende maatregelen genomen.

Omgevingsrisico

Hieronder worden risico's verstaan als gevolg van externe veranderingen. Gedacht kan worden aan de snelle veranderingen in de wetgeving. De ontwikkelingen rondom de Brexit en het Coronavirus vallen ook onder het omgevingsrisico maar deze gebeurtenissen kunnen ook gevolgen hebben binnen andere risicocategorieën.

Het bestuur volgt de veranderende wetgeving, Brexit, gevolgen van het Coronavirus en ontwikkelingen op pensioengebied nauwgezet. Impact van veranderingen op Pensioenfonds Forbo worden gemeten en beoordeeld, zo nodig worden er maatregelen genomen. Daarnaast is specifiek voor de Brexit en het Coronavirus intensief contact met de uitbestedingspartijen om eventuele gevolgen te monitoren.

IT risico

De informatietechnologie is een belangrijke risicocategorie voor pensioenfondsen. Omdat het merendeel van de fondsen de IT hebben uitbesteed, is dit risico veelal een uitbestedingsrisico geworden. Dit geldt ook voor Pensioenfonds Forbo. Het IT-beleid en beleid ter voorkoming van onder andere datalekken wordt bij de partijen waaraan werkzaamheden zijn uitbesteed gemonitord. Het IT beleid van het fonds is in 2018 opgesteld en in 2019 gereviewd. Er worden geen aanvullende maatregelen genomen.

Integriteitsrisico

DNB verstaat hieronder het risico dat de integriteit van Pensioenfonds Forbo dan wel het financiële stelsel wordt beïnvloed als gevolg van niet integere, onethische gedragingen van de organisatie, medewerkers dan wel van de leiding, een en ander in het kader van wet- en regelgeving en maatschappelijke en door het fonds opgestelde normen. Bij de beheersing van dit risico kan gedacht worden aan onder meer gedragscodes en procesmatige waarborgen.

Pensioenfonds Forbo heeft een gedragscode, integriteitsbeleid, klokkenluidersregeling, incidentenbeleid en een compliance beleid. Allen zijn een wettelijke verplichting en DNB ziet actief toe op naleving. DNB toets voorts nieuwe bestuursleden.

Alle integriteitsrisico's zijn geïdentificeerd en in 2019 opnieuw gemeten. In deze risicometing zijn van de benoemde integriteitsrisico's de beheersingsmaatregelen besproken en voldoende bevonden.

Juridische risico's

Een pensioenfonds loopt het risico in rechte aangesproken te worden. Ten einde dit risico te beperken kan het fonds maatregelen treffen. Eén risico is dat de fondsstukken niet voldoen aan de wettelijke bepalingen. Een ander risico is dat men als fondsbestuurder in persoon kan worden aangesproken. Een derde risico betreft het niet in voldoende mate vorm geven aan consistent beleid, dit

maakt het fonds kwetsbaar indien het hierop wordt aangesproken. Een vierde risico betreft het niet of onduidelijk communiceren naar partijen. Een vijfde risico betreft aansprakelijkheid door het niet of niet goed uitvoeren door partijen die het fonds heeft ingehuurd.

Met betrekking tot bovengenoemde risico's heeft het bestuur de volgende maatregelen genomen:

1. Het fonds ziet erop toe dat besluitvorming consistent en goed gedocumenteerd plaatsvindt. Deze documentatie zorgt ervoor dat ook derden de inhoud en werking van dit beleid kunnen volgen.
2. Het fonds werkt volgens een communicatieplan. Dit plan bewaakt de wettelijk verplichte communicatiemomenten. Naast deze vereisten heeft het fonds eigenstandige communicatiedoelstellingen.
3. Met alle ingehuurde partijen zijn contractuele afspraken gemaakt. Partijen dienen regelmatig te rapporteren over het wel of niet voldoen aan de gemaakte afspraken. Daar waar mogelijk heeft Pensioenfonds Forbo activiteiten gescheiden ondergebracht, waardoor er een mechanisme ontstaat van controle van de ene door de andere partij.
4. Jaarlijks vinden er controles plaats door actuaire en accountant op de uitvoering door het fonds. Materiële onvolkomenheden worden door hen gerapporteerd. In het algemeen, draagt het bestuur er zorg voor dat zij voldoende kennis en kunde bezit om haar verantwoordelijkheid te kunnen dragen.

De hierboven genoemde risico's zijn niet limitatief maar de juiste afdekking van deze genoemde risico's geven wel een indicatie over de juridische weerbaarheid van Pensioenfonds Forbo. In 2018 is opnieuw een volledig risico assessment gedaan waarbij direct ook een rapportagevorm is opgesteld om alle risico's periodiek te blijven monitoren. In 2019 is over deze monitoring per kwartaal gerapporteerd aan het bestuur.

De financiële risico's die het fonds loopt in combinatie met het door het fonds gekozen beleid om deze risico's tegen te gaan zijn objectief meetbaar aan de hand van de hoogte van de vereiste dekkingsgraad. Het beleggingsbeleid van het pensioenfonds kent een relatief laag risico met een strategisch vereiste dekkingsgraad van 117,0%.

Beleidsinstrumenten

Als maatstaf voor de draagkracht van het fonds wordt de beleidsdekkingsgraad gehanteerd. De ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad kan nadelig beïnvloed worden door voornoemde risico's. Om de risico's te beheersen en de ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad te beïnvloeden heeft het fonds een aantal beleidsinstrumenten tot haar beschikking:

- Beleggingsbeleid
- Premiebeleid
- Toeslagbeleid

De uitgangspunten rondom deze beleidsinstrumenten zijn gebaseerd op de risicobereidheid van het fonds welke in 2015 via een risicoanalyse en risicobereidheidsonderzoek onder deelnemers en pensioengerechtigden door het bestuur is onderzocht. De beleidsuitgangspunten die ten grondslag liggen aan de risicohouding zijn in overleg met sociale partners geformuleerd.

- Het meeste belang wordt gehecht aan het vermijden van situaties van dekkingstekort en het vermijden van situaties van grote rechtenkortingen.
- Daarnaast is het realiseren van de toeslagambitie belangrijk.
- Korte termijn risico's zijn acceptabel om lange termijn doelstelling te halen.
- Het risico van kleine kortingen wordt geaccepteerd:
 - maximale rechtenkorting in enig jaar van 5%;
 - maximale opbouwreductie in enige jaar 10% of lager.

Er is sprake van een vaste premiesystematiek. Er geldt geen bijstortingsverplichting. De pensioenpremie wordt zodoende niet gezien als een sturingsmiddel.

Periodiek, maar minimaal eens in de drie jaar, zal aan de hand van een ALM-studie het beschreven beleid worden getoetst. Aan de hand van de uitkomsten zal onder meer worden beoordeeld of de risico's zich nog binnen aanvaardbare grenzen bevinden, de sturingsmiddelen nog voldoende kracht hebben en de ambitie van het fonds met betrekking tot het voorwaardelijke toeslagbeleid nog realiseerbaar is. Indien de uitkomsten van de ALM-studie daartoe aanleiding geven zal het beleid worden aangepast. In 2020 zal een nieuwe ALM-studie worden uitgevoerd.

Een verdere concretisering van de beleidsuitgangspunten is gebaseerd op de in 2017 uitgevoerde ALM studie. In deze ALM studie is de samenhang tussen de beleidsuitgangspunten rondom de premie, toeslag en de te voeren beleggingsstrategie getoetst. Dit heeft op hoofdlijnen geleid tot het volgende beleid. In 2020 wordt de ALM-studie opnieuw uitgevoerd en het beleid herijkt.

Beleidsdekkingsgraad (BDG)	Niveau (2019)	Voorwaardelijke Toeslagverlening actieven, pensioengerechtigden en slapers (CPI afgeleid)	Premie als percentage salarissom	Beleggingen
Grens voor volledige toeslagverlening	$BDG \geq 124,7\%$	Volledige toeslagverlening, inclusief herstel van kortingen cumulatief tot vijf jaar terug, daarna inhaaltoeslag. Inhaaltoeslag gelijk aan 1/5e deel van surplus. Inhaaltoeslag cumulatief tot 5 jaar terug.	Vaste premie van 21% van de salarissom	Beleggingsplan 2019: Matchingportefeuille 50% Returnportefeuille 50% Renteafdekking 57% marktrente (68% UFR) Valuta afdekking: USD voor 50%, GBP en YEN voor 90%
Boven de toeslag-drempel, maar onder de grens voor volledige toeslagverlening	$BDG \geq 110\%$ $BDG < 124,7\%$	Gedeeltelijke toeslag (voor zover ook in de toekomst te realiseren)		
Boven de ondergrens maar onder de toeslag-drempel	$BDG \geq 104,2\%$ $BDG < 110\%$			
Onder de ondergrens	$BDG < 104,2\%$	Geen toeslag Herstelplan tot Vereist Vermogen van maximaal 10 jaar (kortingen tijdsevenredig)		

Er wordt opgemerkt dat onder het nieuwe Financiële Toetsingskader (NFTK) het toeslagbeleid en het verlenen van mogelijke inhaaltoeslagen met name ingekaderd wordt door de hoogte van de beleidsdekkingsgraad en de strategisch vereiste dekkingsgraad. Bovenstaand overzicht biedt duidelijke richtlijnen.

Gevolgen coronacrisis

De gevolgen die de coronacrisis (COVID-19 pandemie) zullen naar verwachting op meerdere risicocategorieën invloed hebben. De financiële markten zijn sterk in beweging en de actuele dekkingsgraad van het fonds is op moment van schrijven sterk gedaald het is echter nog niet in te schatten hoe de situatie aan het eind van 2020 zal zijn. Het bestuur volgt de ontwikkelingen op de voet en voert wekelijks overleg met de vermogensbeheerder en experts om ons pensioenvermogen te bewaken en, indien noodzakelijk, aanpassingen aan te brengen in de portefeuille. Ook van onze andere dienstverlenende partijen, zoals AZL en de actuaris, ontvangen wij regelmatig informatie over de continuïteit van de organisaties en dienstverlening en eventuele gevolgen voor ons fonds. De uiteindelijke economische effecten van de coronacrisis, overheidsingrijpen en de gevolgen voor ons pensioenfonds zijn op dit moment moeilijk in te schatten. Zeker is nu al wel dat de gevolgen van de coronacrisis zwaar ingrijpen op de gehele samenleving in zowel binnen- als buitenland.

Verslag van de visitatiecommissie

Samenvatting Bevindingen Visitatie 2019

Inleiding

Het bestuur heeft VCHolland en daarmee de leden van de visitatiecommissie, na advies van het Verantwoordingsorgaan (VO) van het Fonds, de opdracht gegeven tot de uitvoering van een visitatie bij het Fonds in 2020 (over 2019).

De visitatiecommissie (VC) heeft tot (wettelijke) taak toezicht te houden op (de totstandkoming van) het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het Fonds. Binnen dit kader vormt de VC zich een beeld van de wijze waarop het Fonds de Code Pensioenfondsen naleeft.

De VC is ten minste belast met het toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken aan het VO en de werkgever, en in het jaarverslag.

Het intern toezicht vervult zijn taak zodanig dat het bijdraagt aan het effectief en slagvaardig functioneren van het Fonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering.

VCHolland heeft voor de uitvoering van visitaties een werkwijze ontwikkeld die uiteindelijk uitmondt in een rapportage over de bevindingen en het oordeel van de VC. De visitatie strekte zich uit tot de op 28 februari 2020 beschikbare informatie over het kalenderjaar 2019.

Oordeel/Bevindingen

Samenvattend oordeel:

De VC is van oordeel dat het beleid van het bestuur voldoende evenwichtig is en op een zorgvuldige manier tot stand is gekomen en uitgevoerd. De VC is positief over de algemene gang van zaken in het Fonds, de wijze waarop belangen zijn afgewogen en de risicobeheersing.

Samenvattend oordeel Code Pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen is ingedeeld in acht hoofdthema's. In de hierna opgenomen tabel wordt inzichtelijk gemaakt op welke wijze deze hoofdthema's zich verhouden tot de onderwerpen waarop de VC haar toezicht heeft gericht.

De VC heeft kennisgenomen van de eigen beoordeling van het Fonds met betrekking tot de naleving van de Code. Deze is naar het oordeel van de VC voldoende. De rapportage en uitleg van de uitzonderingen en de onderwerpen waarover het Fonds wettelijk of volgens de Code is gehouden te rapporteren, is naar de mening van de VC toereikend. Waar het Fonds de Code Pensioenfondsen (nog) niet volledig volgt is dit voldoende gemotiveerd. De VC merkt op dat beoordeling of goedkeuring van het jaarverslag 2019 niet tot haar mandaat heeft behoord.

De gerapporteerde uitzonderingen zien op het hoofdthema Zorgvuldig Benoemen (norm 33). Het Fonds meldt dat het voldoende inspanningen verricht om de Code na te leven. De aanbevelingen van de VC zien met name op het hoofdthema Transparantie bevorderen. Naar het oordeel van de VC zijn de gerapporteerde uitzonderingen en de onderstaand gerapporteerde bevindingen niet van zodanige aard dat hiermee in materiële zin inbreuk wordt gemaakt op het naleven van genoemde hoofdthema's.

	Functioneren VC	Algemeen, opvolging aanbevelingen	Governance	Geschiktheid	Beleggingen	Risico's	Communicatie
Vertrouwen waarmaken		2, 5	1, 3, 4, 5, 9		6, 7	8	
Verantwoordelijkheid nemen			10, 11, 12, 13, 14			12	
Integer handelen		22	15, 16, 17, 18, 19, 20, 21				
Kwaliteit nastreven	28		23, 24, 25	26, 27, 28, 29, 30			
Zorgvuldig benoemen			34, 39, 40	31, 32, 33, 35, 36, 37, 38			
Gepast belonen			41, 42, 43, 44, 45				
Toezicht houden en inspraak waarborgen	46, 48	47, 50	51, 52, 53, 54, 55, 56, 57				
Transparantie bevorderen		58, 59, 61, 62, 64	65		62		60, 61, 63

a. Follow up bevindingen en aanbevelingen

Binnen het Fonds is sprake van een gedegen proces met betrekking tot de afhandeling van de eerdere aanbevelingen. Er is een voldoende motivatie met betrekking tot de aanbevelingen die naar de mening van het bestuur (nog) niet (volledig) opgevolgd zijn.

b. Algemene gang van zaken

De VC is positief over de algemene gang van zaken binnen het Fonds. De ontwikkelingen in de wet- en regelgeving worden goed gevolgd en waar nodig worden bij belangrijke ontwikkelingen speciale themabijeenkomsten belegd. De AVG-invulling wordt voldoende getoetst qua naleving. De implementatie van IORP-II is op een structurele manier aangepakt. Eind 2019 is er een dekkingstekort en een reservetekort. Het Fonds heeft daarvoor een herstelplan ingediend bij DNB. Naar verwachting van het bestuur is ondanks de lage rente, herstel binnen de wettelijke termijn nog mogelijk maar sterk afhankelijk van de economische ontwikkelingen. Het bestuur heeft via scenario-analyses inzicht in de mogelijke ontwikkelingen.

De resultaten van de in 2019 uitgevoerde haalbaarheidstoets vallen binnen de, bij de aanvangshaalbaarheidstoets vastgestelde, criteria. In 2019 heeft het bestuur in het kader van een verdere studie naar alternatieve uitvoeringsmodellen besloten voorsnog verder te gaan met het bestaande pensioenpensioenfonds. Daarbij heeft het bestuur wel een aantal maatregelen genomen om binnen het bestuur beter toegerust te zijn op de vele ontwikkelingen op pensioengebied.

c. Governance

Binnen het Fonds is sprake van een adequate governance structuur. De aanpassingen in verband met IORP-II zijn op een goede wijze ingevuld. De bestaande commissiestructuur draagt zorg voor een (inhoudelijk) goede advisering en monitoring. De wijze van rapportering zowel van de externe dienstverleners als intern zijn van een toereikend niveau voor de eigen oordeelsvorming.

Het bestuur neemt de evenwichtige belangenafweging in haar besluitvorming duidelijk mee. Het Fonds heeft voldoende maatregelen genomen voor een integere en beheerste bedrijfsvoering. Met betrekking tot het uitbestedingsbeleid is sprake van een bestendige gedragslijn die voldoet aan de (wettelijke) normen. Er is ook sprake van een periodieke evaluatie. De documentatie van het Fonds is op orde.

De relatie met het VO is goed. Het bestuur zorgt daarbij voor een adequate informatieverschaffing en vraagt tijdig, waar nodig, een advies aan. De opstelling van het VO getuigt van een positief-kritische opstelling.

d. Geschiktheid

De geschiktheid van de leden van de Fondsorganen is van een goed niveau. Het Fonds beschikt over een geschiktheidsplan inclusief een opleidingsplan dat periodiek wordt bijgesteld naar aanleiding van de externe en interne ontwikkelingen. De bestaande deskundigheden worden via de deskundigheidsmatrix regelmatig getoetst aan de vereisten. Bij belangrijke onderwerpen worden regelmatig in het kader van een permanente educatie speciale themabijeenkomsten georganiseerd waar nodig met externe ondersteuning. Het VO wordt hierbij betrokken. Het bestuur heeft een aantal maatregelen genomen om binnen het beperkte tijdsbeslag beter toegerust te zijn op de vele ontwikkelingen op pensioengebied. De VC heeft kunnen vaststellen dat het deskundigheidsniveau van het VO van een goed niveau is. Het bestuur voert ook jaarlijks een zelfevaluatie uit met externe ondersteuning.

e. Beleggingen

Het beleggingsbeleid kan goed worden uitgelegd vanuit missie, visie en strategie, en de risicohouding. De beleggingsadviescommissie speelt een actieve rol bij het bewaken van beleggingsresultaten en risico's, en het adviseren van het bestuur. Er is voldoende deskundigheid binnen het bestuur. Het Fonds stelt zich vanuit zijn eigen verantwoordelijkheden kritisch op jegens de externe (fiduciaire) vermogensbeheerder en realiseert voldoende verdieping, onder meer door on-site visits.

Het beleggingsproces is toereikend in de ABTN beschreven. Met betrekking tot de risicobeheersing beveelt de VC aan, hierbij ook het risico van "stranded assets" te betrekken.

f. Risico's

Het Fonds heeft in 2019 de eerder ingezette completering van het integrale risicomanagement verder vormgegeven. De Risicocommissie heeft daarbij een belangrijke bijdrage geleverd. De rapportages met betrekking tot het volgen van de risico's zijn verder uitgebreid. De compliance functie wordt breed ingevuld.

g. Communicatie

Het Fonds hanteert een actief communicatiebeleid in brede zin met een uitgebreide inzet van communicatiemiddelen. Ter invulling van het communicatiebeleid is een communicatiecommissie actief die zorgt voor een gestructureerde aanpak. In het communicatiebeleid wordt het vergroten van het pensioenbewustzijn duidelijk meegenomen. De VC heeft kunnen vaststellen dat het Fonds kritisch is met betrekking tot de resultaten van het gevoerde communicatiebeleid en waar nodig aanpassingen pleegt mede op basis van de mening van de deelnemers. De individuele informatieverschaffing voldoet aan de wettelijke regels. De website van het Fonds is actueel, breed opgezet en toegankelijk. Meer specifiek heeft het Fonds voldoende gecommuniceerd over de actuele onderwerpen binnen het Fonds zelf.

De visitatiecommissie

Patricia Huisman
Niek de Jager
John Ruben

Reactie van het bestuur

Dit jaar is de visitatie uitgevoerd door een geheel nieuwe visitatiecommissie (VC) via een, voor SPF, nieuwe organisatie. Het bestuur heeft het rapport van de VC tijdens een bijeenkomst met een delegatie van de VC besproken. De bevindingen van de VC zijn besproken en toegelicht. In deze bespreking heeft het bestuur vastgesteld dat de VC aan de hand van de acht thema's van de Code heeft gerapporteerd. Hiermee stelt het bestuur dat aan Norm 47 van de Code is voldaan. Het Verantwoordingsorgaan had geen aanvullende opmerkingen. Het bestuur dankt de VC voor de positieve beoordeling en reageert graag op de belangrijkste bevindingen.

Het bestuur is nog volop bezig met de inrichting van de sleutelfuncties in het kader van IORP-II. De aanbeveling om ook met de sleutelfunctiehouder Interne Audit, gezien zijn functie binnen de organisatie van de sponsor, periodiek een functioneringsgesprek te houden over met name kwaliteit en onafhankelijkheid, nemen wij graag mee in deze inrichting.

Met betrekking tot de aanbeveling over de gerapporteerde uitvoeringskosten, kan het bestuur de zienswijze van de VC volgen. De kosten die door de werkgever worden gedragen zijn soms lastig te duiden wat, naar de mening van het bestuur, deels inherent is aan een ondernemingspensioenfonds. Het bestuur zal onderzoeken hoe er een betere benadering van deze kosten te maken is.

De aanbeveling over de vastlegging met betrekking tot het gewicht de adviezen van het VO in de besluitvorming van het bestuur zijn meegenomen, neemt het bestuur ter harte. Datzelfde geldt voor de aanbevelingen met betrekking tot de discussies met de fiduciair beheerder over 'bewuste selectie' en bewaking van naleving, evaluatie en eventuele bijsturing van het betrokkenheidsbeleid.

Naast de reguliere visitatie over 2019 is, in lijn met het beleid van SPF, ook het functioneren van de voorzitter door de VC beoordeeld. In dit gesprek is nog eens bevestigd dat, naar de mening van de VC, de voorzitter op een goede manier zijn voorzittersrol invult. De VC benoemt hierbij dat de voorzitter o.a. oog heeft voor de eventuele dubbelrollen die er binnen het bestuur zijn en hij geeft iedereen de mogelijkheid om zijn of haar mening te geven. De gedegen wijze van advisering en voorbereiding van besluitvorming, die vanuit de adequate governance structuur wordt gefaciliteerd, is in belangrijke mate ondersteunend bij zijn functioneren. Het bestuur bestaat uit deskundige leden. Een aandachtspunt voor hem is de wijze waarop aspirant bestuursleden "opgeleid" worden.

Het bestuur dankt de visitatiecommissie voor de gedegen rapportage over het afgelopen jaar en de zeer positieve feedback die wij hebben ontvangen. De bevindingen zullen worden behandeld en zoveel als mogelijk opgevolgd. Medio 2020 zal de voortgang van de opvolging van de bevindingen met de voorzitter van de VC worden geëvalueerd. Wanneer opvolging niet (geheel) mogelijk is, zal het bestuur motiveren waarom er is afgeweken van de bevindingen.

Verslag van het verantwoordingsorgaan

Algemeen

Het VO bestaat ultimo 2019 uit de volgende leden:

- T.W. Breeuwer (Voorzitter) namens Actieven Eurocol
- Mw. A. Pijnacker (Secretaris) namens Actieven Assendelft
- P. de Boer namens de werkgever
- H. Ellens namens Pensioengerechtigden Assendelft
- E. van der Weide namens Actieven Coevorden
- B. Venema namens Pensioengerechtigden Coevorden
- L. van den Ing aspirant lid namens Actieven Assendelft

Daarmee heeft het VO 1 vacature namelijk vertegenwoordiging van de Pensioengerechtigden Eurocol. Voor deze vacature is in 2019 een kandidaat benaderd. Hij zal in 2020 een eerste vergadering bijwonen. De overige deelnemersgroepen zijn wel vertegenwoordigd in het VO en is er een dame en een jongere (<40) opgenomen in het VO zoals gesteld in de Code Pensioenfondsen.

Het VO streeft naar een evenwichtige samenstelling van 7 vaste leden die ieder een doelgroep vertegenwoordigen plus maximaal 3 aspirant-leden om de continuïteit van het VO en eventuele doorstroming naar het Bestuur te waarborgen.

In 2019 is besloten dat aspirant lid de heer L. van den Ing in 2020 zijn opleiding zal starten tot Deskundigheidsniveau A.

Het VO heeft in 2019 7x vergaderd incl. 2 gezamenlijke vergaderingen met het bestuur.

Bijzonderheden 2019

Er zijn 3 bijeenkomsten van de pensioenfederatie voor verantwoordingsorganen bijgewoond, alsmede tezamen met het SPF bestuur 1 kennissessie EMD georganiseerd door MN Services. Het aanbod aan kennissessies waar het VO bij kon aansluiten was beperkt in 2019. Dit is besproken met het bestuur en wordt in 2020 opgepakt.

Zaken waar het Bestuur de VO om inbreng heeft gevraagd:

- Wijziging partij en samenstelling Visitatie Commissie

Adviezen die het VO heeft uitgebracht aan het SPF Bestuur:

- Advies Beloningsbeleid
- Advies SPF Jaarrekening 2018
- Advies rapport Adviserend Actuaris over 2018
- Advies rapport Certificerend Actuaris over 2018
- Advies Accountantsrapport over 2018
- Advies Communicatieplan 2019
- Advies Premievaststelling tot 1 april 2019
- Advies Premiebeleidskeuzes
- Advies Uitvoeringsovereenkomst uitstel opzegtermijn
- Advies Wijziging Statuten
- Advies Communicatieplan 2020

De opzegtermijn van de uitvoeringsovereenkomst is zes maanden, deze opzegtermijn is op verzoek van de werkgever en na instemming door het VO in 2019 eenmalig met één maand verkort. De uitvoeringsovereenkomst is door de werkgever niet opgezegd en zal gecontinueerd worden per 1-1-2020.

De premie vaststelling is gesplitst in een periode tot 1 april en vanaf 1 april 2019. Tot stand komen van een nieuwe premieafpraak is een langdurig proces gebleken. Het VO heeft dit proces als onderdeel van de CAO onderhandelingen zo goed mogelijk gevolgd en ook rechtstreeks bij de werkgever haar zorg geuit over het proces, met name of de juiste partijen hierbij betrokken waren. Eurocol neemt namelijk niet deel in de CAO onderhandelingen. Uiteindelijk is de premie afspraak separaat van de CAO onderhandeling over onder andere salarisverhoging voortgezet.

Om beslagen ten ijs te komen en met name goed de evenwichtige belangenbehartiging te kunnen monitoren heeft het VO in 2019, mede op advies van de Visitatiecommissie, onafhankelijk advies ingewonnen op met name de onderwerpen: premiestelling, inzet premiedepot en toekomsttraject.

De toekomststudie is medio 2019 stil gevallen. Premie afspraak is nog niet rond ultimo 2019. Insteek van sociale partners is om tot een nieuwe afspraak voor een periode van 3 jaar te komen.

Het proces van, en de rollen in, benoeming van bestuursleden en VO leden is in 2019 herzien en aangepast in de statuten van SPF en het VO reglement. Ook de zittingstermijn van VO leden is hierin aangepast naar een maximaal aantal termijnen. Tijdens de VO vergaderingen is in 2019 een aantal maal een bestuurslid uitgenodigd om een specifiek onderwerp toe te lichten. In 2019 betrof dit onder andere de onderwerpen Uitkomst haalbaarheidstoets, Toekomststudie, Status bestuur. Dit bevalt het VO goed en zal in 2020 zeker worden voortgezet. Medio 2019 is tevens een maandelijks update gesprek ingevoerd met afvaardigingen vanuit VO en bestuur SPF. Dit bevalt het VO goed en zal ook voortgezet worden.

Na wederom wisselingen in de samenstelling van de visitatiecommissie is in overleg met bestuur en VO gekozen afscheid te nemen van VCP en verder te gaan met VCHolland.

Bevindingen en Conclusies

Het VO oordeelt overwegend positief over het handelen van het Bestuur SPF, het door hen uitgevoerde beleid, en de gemaakte keuzes voor de korte termijn. De belangen van actieven, inactieven en pensioengerechtigden zijn op evenwichtige wijze behartigd. Het bestuur heeft pro actief gehandeld binnen haar mogelijkheden in het (CAO) proces om tot een nieuwe premieafpraak te komen.

De bezetting van het bestuur en hun beschikbare tijd is ook in 2019 een aandachtspunt gebleven. Wisselingen hebben plaatsgevonden in voorzitter en leden. Plan om met minder bestuursleden verder te gaan is in ontwikkeling. Insteek in ieder geval nog 3 jaar voortzetting.

De beleidsdekkingsgraad is gedaald ten opzichte van ultimo 2018. Het vermogen is wel goed gegroeid in 2019.

Assendelft, Maart 2020.

Het Verantwoordingsorgaan.

Reactie van het bestuur

Het bestuur dankt het Verantwoordingsorgaan (VO) voor haar positieve bevindingen. De functie van het VO als sparringpartner voor het bestuur wordt zeer gewaardeerd. De zorg met betrekking tot de bezetting en beschikbare tijd van het bestuur werd door het bestuur gedeeld. Het bestuur denkt met een kleinere bezetting, een externe professionele bestuurder en verruiming van beschikbare tijd, hierin een goede oplossing te hebben gevonden.

Het jaar 2020 belooft een dynamisch jaar te worden waarbij er weer diverse uitdagingen voor ons liggen. Het bestuur gaat deze uitdagingen graag aan, gesteund door het VO.

Verslag van de Compliance officer

Inleiding

Door het bestuur van Stichting Pensioenfonds Forbo is een Compliance Officer buiten de kring van het Bestuur van het Pensioenfonds aangesteld. Na het vertrek van de vorige Compliance Officer per 31 januari 2019 is de huidige Compliance Officer per 1 februari 2019 benoemd door het Bestuur van het Pensioenfonds. De Compliance Officer is belast met het toezicht op de naleving van de op grond van de gedragscode en het integriteitsbeleid geldende bepalingen. De volledige taken en bevoegdheden van de Compliance Officer zijn opgenomen in het document 'Taken en bevoegdheden Compliance Officer' (ABTN, bijlage H).

Het Pensioenfonds kent een beleid ten aanzien van integriteit en belangenverstrengeling. Doel van het integriteitsbeleid is dat verbonden personen (bestuur en verantwoordingsorgaan) zich onder alle omstandigheden gedragen volgens maatschappelijk geaccepteerde normen en waarden in het algemeen en de specifieke normen en waarden die gelden voor het Pensioenfonds in het bijzonder alsmede volgens de toepasselijke wet- en regelgeving. Dit beleid alsmede gedragscode, incidentenbeleid en klokkenluidersregeling zijn vastgelegd in paragraaf 3.5 van ABTN en de bijbehorende bijlagen:

- Gedragscode (ABTN, bijlage C)
- Klokkenluidersregeling (ABTN, bijlage D)
- Incidentenbeleid (ABTN, bijlage E)

Rapportage 2019

Het Bestuur heeft mij uitgenodigd voor de gezamenlijke vergadering van het Bestuur en het Verantwoordingsorgaan voor het bespreken van de jaarstukken op 28 mei 2019.

Gedurende 2019 ben ik enkele malen benaderd betreffende zaken waarbij wellicht de schijn van belangenverstrengeling zou kunnen optreden. Deze zijn conform de richtlijnen beoordeeld en terugkoppeling is gegeven dat in geen van de gevallen er sprake was van belangenverstrengeling.

Er zijn geen meldingen gemaakt van nieuwe nevenactiviteiten, van eventuele zakelijke of privé belangen dan wel privé beleggingstransacties. De door het Bestuur ontvangen relatiegeschenken voldeden aan de bepalingen zoals gesteld in de gedragscode. Uit de met de bestuursleden gehouden compliance interviews zijn geen zaken naar voren gekomen die de integriteit van de leden van het Bestuur, of het integer handelen van het Pensioenfonds negatief beïnvloeden.

De Compliance Officer maakt onderdeel uit van de Risicocommissie. Daarnaast heb ik in 2019 een bijdrage geleverd aan de workshop 'integriteitsrisico meting en belangenverstrengeling' met het Bestuur. Daaruit voortvloeiend heb ik voorstellen gedaan ter verduidelijking van de Gedragscode. Zoals in voorgaande jaren hebben alle Verbonden Personen een verklaring ondertekend waarin zij verklaren de gedragscode van het Pensioenfonds in het afgelopen jaar te hebben nageleefd en alle verplichtingen uit hoofde van de gedragscode te zijn nagekomen.

Er zijn enkele incidenten gemeld, dit betroffen incidenten binnen de organisaties van partijen aan wie door SPF werkzaamheden zijn uitbesteed. Deze incidenten zijn door het bestuur opgevolgd en hadden niet te maken met integriteit en belangenverstrengeling. Het Incidentenbeleid is aangepast om duidelijkheid te bieden hoe met dergelijke incidenten omgegaan dient te worden. De

Compliance Officer registreert deze incidenten in het Incidentenregister welk tenminste eens per kwartaal zal worden besproken in de Bestuursvergadering.

Er zijn door mij geen zaken geconstateerd die zouden kunnen wijzen op belangenverstremgeling of een ander integriteitsrisico. Conclusie van de Compliance Officer is dan ook dat in het afgelopen jaar 2019 er geen conflicten met de Gedragscode en het Integriteitsbeleid zijn geconstateerd.

Dit verslag over 2019 is door mij op 17 maart 2020 met de Voorzitter van het Bestuur, Fred Heil, besproken.

17 maart 2020,

Wendy Rijkhoff-Jonker,
Compliance Officer Stichting Pensioenfonds Forbo

Reactie van het bestuur

Het verslag van de Compliance Officer is in de bestuursvergadering toegelicht aan het gehele bestuur.

Het bestuur is van mening dat in 2019 de compliance functie in de persoon van Wendy Rijkhoff constructief is vormgegeven. De nadruk lag in 2019 met name bij de toekomststudie van het fonds en de hierbij parallel lopende discussie tussen sociale partners over de premiestelling. Ook is het gehele risicomanagementbeleid en -monitoring verder concreet vormgegeven en zijn voorkomende incidenten beoordeeld.

De Compliance Officer heeft alle bestuursleden gesproken en hierbij zijn geen conflicten geconstateerd.

Het bestuur dankt de Compliance Officer voor de rapportage over het afgelopen jaar en kijkt uit naar de goede samenwerking in het komende jaar.

Vooruitblik 2020

De vele ingrijpende gebeurtenissen aan het begin van 2020 zoals Corona, de dalende olieprijs en heftige negatieve rente- en marktontwikkelingen, laten in het ongewis wat dit jaar ons gaat brengen. Daarnaast zal 2020 met name in het teken staan van de nieuwe premieafpraak van sociale partners, de toekomststudie van het pensioenfonds en de verdere ontwikkelingen op gebied van het pensioenakkoord, pensioenen in het algemeen en pensioenuitvoerders.

De bestuursbezetting zal in 2020 ook gaan wijzigen. Het bestuur zal qua omvang krimpen naar 6 bestuurders waarbij de verhouding tussen vertegenwoordigers van werkgever, werknemers en pensioengerechtigden behouden zal blijven. Er wordt gezocht naar een externe bestuurder die zitting zal nemen namens de werkgevers Forbo-Novilon BV en Forbo Eurocol Nederland BV en die de Sleutelfunctiehouder van de Risicofunctie zal gaan worden.

Begin 2020 is de beleidsdekkingsgraad ten opzichte van de stand eind 2019 gedaald naar 101,5% per 31 maart 2020.

Het verslag van het bestuur is vastgesteld te Assendelft d.d. 27 mei 2020

F.A. Heil
Voorzitter

D. Manné
Secretaris

G.J.F. Mol
Vicevoorzitter/penningmeester

Vacature
Lid

A.D. Keetlaer
Lid

W. Smit
Lid

Jaarrekening

Balans per 31 december

(na bestemming saldo; in duizenden euro)

Activa	2019	2018
Beleggingen voor risico pensioenfondsen [1]		
Onroerende zaken	24.212	18.798
Zakelijke waarden	129.183	106.222
Vastrentende waarden	314.783	258.418
Derivaten	35.726	10.269
	503.904	393.707
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen [2]	91	117
Vorderingen en overlopende activa [3]	3.156	7.132
Liquide middelen [4]	23.262	15.885
Totaal activa	530.413	416.841

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2019	2018
Stichtingskapitaal en reserves [5]	27.633	13.542
Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [6]	462.548	391.137
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen [7]	91	117
	462.639	391.254
Kortlopende schulden en overlopende passiva [8]	40.141	12.045
Totaal passiva	530.413	416.841

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2019	2018
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen [9]		
Directe beleggingsopbrengsten	8.205	9.655
Indirecte beleggingsopbrengsten	75.349	-15.296
Kosten van vermogensbeheer	-512	-580
	83.042	-6.221
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers [10]	10.874	10.652
Saldo van overdrachten van rechten [11]	213	361
Pensioenuitkeringen [12]	-7.918	-7.415
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen [13]		
Benodigde interest	917	966
Opbouw	-11.158	-10.439
Correctie beginstand	-1	2
Overlevingskansen	40	315
Vrijval excassokosten	174	167
Uitkeringen	7.546	7.258
Waardeoverdrachten	-236	-357
Afkoop	4	5
Mutatie voorziening toekomstige ziektegevallen	-66	-90
Wijziging marktrente	-68.516	-17.606
Prognosetafel en ervaringssterfte	0	1.600
Mutatie ANW Hiaat	-2	71
Overige correcties	-113	-394
	-71.411	-18.502
Herverzekering [14]	4	-112

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

	2019	2018
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [15]	-720	-639
Overige baten en lasten [16]	7	-3
Saldo van baten en lasten	14.091	-21.879
Bestemming van het saldo		
Algemene reserve	14.091	-21.879
Bestemmingsreserve	0	0
	14.091	-21.879

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2019	2018
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	10.867	10.593
Uitkeringen uit herverzekering	168	13
Overgenomen pensioenverplichtingen	458	405
Overige	114	0
	11.607	11.011
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen	-7.918	-7.413
Overgedragen pensioenverplichtingen	-245	-44
Premies herverzekering	-290	-258
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-719	-616
Overige	0	-87
	-9.172	-8.418
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	8.436	10.798
Verkopen en aflossingen beleggingen	289.701	102.126
	298.137	112.924
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-292.683	-111.452
Kosten van vermogensbeheer	-512	-580
	-293.195	-112.032
Mutatie beschikbare liquiditeiten	7.377	3.485
Saldo liquide middelen per 1 januari	15.885	12.400
Saldo liquide middelen per 31 december	23.262	15.885

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

Toepassing richtlijnen voor de jaarverslaggeving

Pensioenfonds Forbo heeft bij de samenstelling van dit jaarverslag de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving en BW2 Titel 9 toegepast.

Alle activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij anders vermeld. Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. Indien noodzakelijk voor vergelijkingsdoeleinden is de rubricering van de vergelijkende cijfers aangepast. Dit heeft echter geen invloed op het vermogen en/of resultaat.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt, schattingen maakt en veronderstellingen doet die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

Opname en verwijdering van een actief en/of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economische potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen.

Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum.

Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

Waardering Beleggingen

Vastgoedbeleggingen

Onder vastgoedbeleggingen zijn participaties in beursgenoteerde vastgoedmaatschappijen of niet beursgenoteerde vastgoedbeleggingsinstellingen opgenomen. Participaties in beursgenoteerde vastgoedmaatschappijen worden gewaardeerd tegen reële waarde, gebaseerd op de beurskoers per balansdatum.

De waardering van belangen in niet-beursgenoteerde vastgoedbeleggingsinstellingen vindt plaats tegen de netto vermogenswaarde.

Aandelen

Ter beurse genoteerde aandelen zijn gewaardeerd tegen de slotkoers op balansdatum.

Niet aan een beurs genoteerde aandelenfondsen zijn gewaardeerd tegen de actuele waarde op basis van de door de vermogensbeheerder van het fonds laatste afgegeven intrinsieke waarde, zijnde een benadering van de reële waarde.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde obligaties zijn gewaardeerd tegen de biedkoers op balansdatum inclusief de opgelopen interest ultimo jaar. Niet aan een beurs genoteerde fondsen zijn gewaardeerd tegen de actuele waarde op basis van de door de vermogensbeheerder van het fonds laatste afgegeven intrinsieke waarde, zijnde een benadering van de reële waarde. Leningen zijn gewaardeerd tegen actuele waarde op basis van de contante waarde van toekomstige kasstromen.

De deposito's zijn gewaardeerd tegen reële waarde op de balansdatum.

Derivaten

Derivaten zijn gewaardeerd tegen reële waarde. Dit is de waarde waarvoor het contract nu kan worden afgewikkeld. De waarde wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen.

De ultimo jaar bestaande rechten en verplichtingen worden per derivatencontract gesaldeerd. Positieve posities (na saldering) uit hoofde van derivaten ultimo verslagjaar worden gepresenteerd onder derivaten. Negatieve posities (na saldering) uit hoofde van derivatencontracten ultimo verslagjaar worden gepresenteerd onder verplichtingen uit hoofde van de beleggingen. Onder deze laatste post zijn ook creditposities uit hoofde van credit support annexen (CSA) verantwoord.

De CSA-contracten hebben betrekking op derivatencontracten. De openstaande vorderingen en verplichtingen van de derivatencontracten worden maandelijks per tegenpartij gesaldeerd. Bij een saldo boven de contractueel vastgestelde grens wordt er onderpand gestort c.q. ontvangen van de tegenpartij.

Beleggingen voor risico deelnemers

Beleggingen voor rekening en risico deelnemers zijn middelen die aangehouden worden op rekeningen ten behoeve van deelnemers die zelf het beleggingsrisico dragen in het kader van de beschikbare premieregeling. De grondslagen voor de waardering van de beleggingen voor risico deelnemers zijn gelijk aan die voor de beleggingen die voor rekening van het pensioenfonds worden aangehouden. Eind 2017 zijn de beleggingen voor risico deelnemers overgedragen aan ABN Amro pensioenen en derhalve niet meer van toepassing voor Pensioenfondsen Forbo.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Liquide middelen

Onder liquide middelen worden de banktegoeden opgenomen welke onmiddellijk opeisbaar zijn. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Kortlopende schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Algemene reserve

Het jaarlijkse resultaat volgens de rekening van baten en lasten wordt –indien van toepassing in het betreffende boekjaar– toegevoegd aan de algemene reserve.

Bestemmingsreserve

De bestemmingsreserve zal worden aangesproken ter compensatie van een zich mogelijk voordoende opbouwkorting wanneer de feitelijke premie lager is dan de kostendekkende premie in enig jaar.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

De voorziening pensioenverplichtingen is vastgesteld als de contante waarde van de tijdsevenredig opgebouwde pensioenaanspraken. Voor de arbeidsongeschikte deelnemers is de voorziening pensioenverplichtingen gebaseerd op de te bereiken aanspraken.

De voorziening is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen:

Sterfte

Prognosetafel AG2018. Deze tafel wordt toegepast rekening houdend met het verschil in overlevingskansen tussen de werkende en de totale bevolking door toepassing van de Willis Towers Watson 2018 ervaringssterfte.

Rentevoet

Conform de rentetermijnstructuur van de nominale marktrente per 31 december 2019 zoals gepubliceerd door DNB.

Rentetoevoeging

Onder nFTK is de benodigde rente gelijk aan de 1 jaars rente. Op basis van de DNB rentetermijnstructuur primo 2019 is deze gelijk aan -0,235%.

Kosten

Ter dekking van de toekomstige kosten is een opslag van 2,3% opgenomen op de voorziening.

Gehuwdheid

Zolang nog geen pensioenuitkering is ingegaan, wordt voor de berekening van de voorziening voor partnerpensioen elke deelnemer verondersteld een partner te hebben (onbepaald partnerpensioen met partnerfrequentie van 100%). Voor pensioengerechtigden wordt alleen een voorziening voor partnerpensioen berekend, indien en zolang zij gehuwd zijn of een partner hebben (bepaald partnersysteem).

Leeftijdsverschil

Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is op drie jaar gesteld (man ouder dan vrouw).

Zieke deelnemers

Voor deelnemers die op de balansdatum ziek zijn, is rekening gehouden met de verwachte toekomstige schadelast.

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Deze voorziening is op dezelfde grondslagen gebaseerd als de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds.

Resultaatbepaling**Algemeen**

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan: rente, dividend en soortgelijke opbrengsten.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder indirecte beleggingsopbrengsten worden de volgende resultaten opgenomen:

gerealiseerde en niet-gerealiseerde koersverschillen van aandelen, aandelen vastgoedmaatschappijen, obligaties, leningen op schuldbekentenis, valutaverschillen inzake deposito's en bankrekeningen in buitenlandse valuta en valutatermijntransacties.

Kosten vermogensbeheer

Onder de kosten vermogensbeheer worden de administratiekosten opgenomen die verband houden met het beheer van de beleggingen.

Premiebijdragen van (werkgevers en werknemers)

Premies worden ten gunste van het resultaat gebracht in de periode waarin de daarmee samenhangende pensioenrechten worden opgebouwd. Premiekortingen, extra premies en bijdrage aan de kosten worden verwerkt in de periode waarin aan de voorwaarden volgens de uitvoeringsovereenkomst wordt voldaan.

Saldo van overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend conform het pensioenreglement en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Mutatie technische voorziening pensioenverplichting voor risico pensioenfonds en deelnemer

Deze mutaties zijn toegelicht bij de betreffende post in de toelichting op de staat van baten en lasten.

Herverzekeringen

De post herverzekeringen betreft het saldo van premies betaald aan de herverzekeraar en uitkeringen ontvangen uit hoofde van het herverzekeringscontract aan het fonds. De premies en uitkeringen worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

Onttrekkingen beleggingen voor risico deelnemers

Deze mutaties zijn toegelicht bij de betreffende post in de toelichting op de staat van baten en lasten. Het betreft de onttrekking uit de beleggingen voor risico deelnemer in verband met toekenning van rechten.

Pensioenuitvoerings- en administratiekosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

Kostenresultaat

Het kostenresultaat betreft het verschil tussen kostenopslagen in de premie, de vrijgevalen excassokosten en de daadwerkelijke kosten van Pensioenfonds Forbo.

Beleggingsresultaat

Het beleggingsresultaat is het verschil tussen de som van de directe en indirecte beleggingsopbrengsten en de aangroei van de voorziening pensioenverplichtingen.

Toelichting op de balans per 31 december

(in duizenden euro)

Activa

[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds

Categorie	Stand ultimo 2018	Aankopen/ Verstrekk- ingen	Verkopen aflossingen	Indirecte beleggings- opbrengsten	Stand ultimo 2019
Onroerende zaken					
Indirecte vastgoedbeleggingen	18.798	0	0	5.414	24.212
	18.798	0	0	5.414	24.212
Zakelijke waarden					
Beleggingsfondsen in aandelen	106.222	716	-6.500	28.745	129.183
Vastrentende waarden					
Vastrentende beleggingsfondsen	122.887	46.477	-11.000	10.961	169.325
Deposito's	2.500	190.894	-186.444	0	6.950
Leningen op schuldbekentenis	18.038	841	-9.128	1.344	11.095
Obligaties	114.993	81.276	-74.551	5.695	127.413
	258.418	319.488	-281.123	18.000	314.783
Derivaten					
Valutatermijntransacties	146	0	2.035	-2.769	-588
Renteswaps	8.112	0	0	26.094	34.206
	8.258	0	2.035	23.325	33.618
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds	391.696	320.204	-285.588	75.484	501.796
Beleggingen (passiva zijde)					
Renteswaps	2.011				2.108
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds activa zijde	393.707	320.204	-285.588	75.484	503.904

Methodiek bepaling marktwaarde

De beleggingen zijn gewaardeerd op reële waarde. Niet voor alle beleggingsinstrumenten zijn frequente marktnoteringen beschikbaar. Dat levert een hoger risico op ten aanzien van de benadering van de waardering van een belegging. In onderstaande tabel is het totale belegd vermogen uitgesplitst naar vier niveaus van waardering. Dit betreft het belegd vermogen, inclusief de vorderingen en verplichtingen uit hoofde van beleggingen en de liquide middelen.

Level 1 - Genoteerde marktprijzen:

Directe marktwaardering, beursnotering in een actieve markt.

Level 2 - Onafhankelijke taxaties:

Beschikbare taxaties van derden.

Level 3 - Netto contante waarde:

Afgeleide marktwaardering, geen directe beursnotering van andere uit de markt waarneembare data dan wel een prijs gebaseerd op een transactie in een niet-actieve markt met niet-significante prijsaanpassing (gebaseerd op aannames en schattingen).

Level 4 - Andere methode / intrinsieke waarde:

Modellen en technieken, marktwaardebepaling niet gebaseerd op markt dat maar gebaseerd op aannames en schattingen die de prijs significant beïnvloeden.

De investeringen in MN Fondsen en andere fondsen welke onderliggende beleggingen hebben in aandelen en vastrentende waarden zijn in de level verdeling opgenomen onder andere methode/ intrinsieke waarde. Uitgangspunt hierbij is dat de waardering niet door MN, maar door de onderliggende beleggingsfondsen zelf gebeurt.

Voor de waardering van de derivaten wordt gebruik gemaakt van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen die worden gevuld met marktconforme parameters.

De toekomstige kasstromen van de rentederivaten worden contant gemaakt tegen de EONIA curve. De verwachte kasstromen van de valutaderivaten worden contant gemaakt tegen de relevante yieldcurve van de betrokken valuta.

In onderstaande tabel is aangegeven op welke manier de marktwaarden zijn afgeleid.

Categorie	Genoteerde markt- prijzen	Onaf- hankelijke taxaties	Netto contante waarden	Andere methoden/ intrinsieke waarde	Stand ultimo 2019
Vastgoedbeleggingen	0	0	0	24.212	24.212
Zakelijke waarden	0	0	0	129.183	129.183
Vastrentende waarden	127.413	0	18.045	169.325	314.783
Derivaten	0	0	33.618	0	33.618
Subtotaal belegd vermogen	127.413	0	51.663	322.720	501.796

Onderstaande tabel geeft de levelindeling van vorig verslagjaar weer.

Categorie	Genoteerde markt- prijzen	Onaf- hankelijke taxaties	Netto contante waarden	Andere methoden/ intrinsieke waarde	Stand ultimo 2018
Vastgoedbeleggingen	0	0	0	18.798	18.798
Zakelijke waarden	0	0	0	106.222	106.222
Vastrentende waarden	117.493	0	18.038	122.887	258.418
Derivaten	0	0	8.258	0	8.258
Totaal belegd vermogen	117.493	0	26.296	247.907	391.696

	2019	2018
[2] Herverzekeringsdeel technische voorzieningen		
Stand per 1 januari	117	125
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	-26	-8
Stand per 31 december	91	117
Een klein deel van de totale pensioenverplichtingen van het fonds is herverzekerd bij ElipsLife. Dit betreft ingegane partnerpensioenen. Tegenover dit deel van de pensioenverplichting staat een gelijkwaardige geactiveerde vordering op de herverzekeraar.		
[3] Vorderingen en overlopende activa		
Vorderingen op aangesloten ondernemingen	2.591	2.536
Vorderingen op verzekeringsmaatschappijen	259	156
Vorderingen u.h.v. uitkeringen	-3	-3
Beleggingsdebiteuren	282	4.388
Nto koopsommen	0	49
Lopende interest en nog te ontvangen dividend		
– Derivaten	29	0
– Banken	-2	-1
– Dividend	0	7
Subtotaal lopende interest en nog te ontvangen dividend	27	6
Totaal vorderingen en overlopende activa	3.156	7.132

De vorderingen hebben een looptijd korter dan 1 jaar.

[4] Liquide middelen

ING Bank N.V.

ASN Bank

Depotbanken

2019	2018
1.021	101
1.258	757
20.983	15.026

23.262

15.885

De liquide middelen staan ter vrije beschikking van het fonds.
Op de rekening van de ING Bank is een 'intraday' kredietfaciliteit afgegeven van € 800.000.

[5] Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal

0

0

Algemene reserve

Stand per 1 januari

8.689

30.568

Saldobestemming boekjaar

14.091

-21.879

Stand per 31 december

22.780

8.689

Totaal eigen vermogen

22.780

8.689

Het minimaal vereist eigen vermogen bedraagt

19.210

104,2%

16.920

104,2%

Het vereist eigen vermogen bedraagt

78.715

117,0%

69.540

117,8%

De dekkingsgraad is

104,9%

102,2%

De beleidsdekkingsgraad is

103,3%

107,0%

Bestemmingsreserve

Stand per 1 januari

4.853

4.853

Saldobestemming boekjaar

0

0

Stand per 31 december

4.853

4.853

De dekkingsgraad is als volgt berekend: aanwezig vermogen gedeeld door de technische voorzieningen voor risico fonds. Hierbij bestaat het aanwezig vermogen uit de algemene reserves plus de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds. De technische voorzieningen bestaan uit de totale technische voorzieningen voor risico fonds plus het herverzekeringsdeel.

De berekening is als volgt:

$$(22.780 + 462.548 + 91) / (462.548 + 91) \times 100\% = 104,9\%$$

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de 12 voorafgaande maandeindedekkingsgraden.

Technische voorzieningen

[6] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

	2019	2018
Stand per 1 januari	391.137	372.635
Correctie beginstand	1	-2
Benodigde interest	-917	-966
Opbouw	11.158	10.439
Overlevingskansen	-40	-315
Vrijval excassokosten	-174	-167
Uitkeringen	-7.546	-7.258
Waardeoverdrachten	236	357
Afkoop	-4	-5
Mutatie voorziening toekomstige ziektegevallen	66	90
Wijziging marktrente	68.516	17.606
Prognosetafel en ervaringssterfte	0	-1.600
Mutatie ANW Hiaat	2	-71
Overige correcties	113	394
Stand per 31 december	462.548	391.137

[7] Overige voorzieningen

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Stand per 1 januari	117	125
Mutatie	-26	-8
Stand per 31 december	91	117

Totaal technische voorziening voor risico pensioenfonds

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds is als volgt opgebouwd:

– Actieve deelnemers	270.337	224.197
– Gewezen deelnemers	67.953	52.286
– Pensioengerechtigden	122.841	113.329
– Voorziening zieken	1.508	1.442
	462.639	391.254

De technische voorziening voor risico pensioenfonds is langlopend van aard.

[8] Kortlopende schulden en overlopende passiva

	2019	2018
Credit support annex verplichtingen	36.280	8.285
Derivaten negatieve posities	2.108	2.011
Derivaten overige verplichtingen	0	336
Interest vastrentende waarden	1.232	890
Interest derivaten	0	84
Beleggingscrediteuren	74	77
Belastingen en sociale premies	226	150
Schulden inzake pensioenuitvoerings- en administratiekosten	140	162
Niet opgevraagde pensioenen	56	50
Vooruitontvangen inkoopsummen	25	0
	40.141	12.045

De kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan 1 jaar.

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Met vermogensbeheerder MN en pensioenbeheerder AZL zijn meerjarige contracten afgesloten. Het contract met MN is binnen 6 maanden opzegbaar door het pensioenfonds. De contractwaarde van het contract met MN over deze 6 maanden bedraagt € 465. Het contract met AZL is binnen 6 maanden opzegbaar door het pensioenfonds. De contractwaarde van het contract met AZL over deze 6 maanden bedraagt € 125.

Verbonden Partijen

Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen tussen het fonds en de sponsor, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders nemen deel aan de pensioenregeling van het fonds op basis van voorwaarden in het pensioenreglement.

Gebeurtenissen na balansdatum

Eind 2019 stak het coronavirus (COVID-19) voor het eerst de kop op in China. In maart 2020 kreeg het ook stevige voet aan de grond in Europa en daarmee in Nederland. Om het virus in te dammen en de gezondheid van mensen te beschermen, hebben veel landen drastische maatregelen moeten nemen. Deze maatregelen raken het dagelijks leven van alle mensen.

De uitbraak van het coronavirus heeft ook economische gevolgen. Zowel grote als kleine bedrijven worden hard geraakt door deze crisis. De onzekerheid die dat met zich meebrengt, heeft gevolgen voor de financiële markt en daarmee voor de financiële positie van pensioenfondsen.

De waarde van de beleggingen alsmede de rente, zijn in vergelijking met 31 december 2019 fors gedaald, waardoor ook de dekkingsgraad is gedaald.

Het effect van de crisis rondom het coronavirus is niet te isoleren. Bij het vaststellen van de jaarrekening is de crisis nog niet ten einde en is er nog steeds veel onzeker. De (financiële) impact van de crisis op SPF, voor de langere termijn, kan daarom nog niet worden vastgesteld.

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

Bezoldiging bestuursleden

In de 'Overige kosten' (zie [15]) is in 2019 een bedrag ad € 0 (2018: € 0) aan vergoedingen aan de leden van het verantwoordingsorgaan en € 13 (2018: € 20) aan de leden van de visitatiecommissie opgenomen. De bestuursleden, met uitzondering van de bestuurder namens de pensioengerechtigden (2019: € 41; 2018: € 9), ontvangen geen vergoeding voor hun werkzaamheden.

Personeel

Gedurende het boekjaar 2019 had Pensioenfonds Forbo geen personeelsleden in dienst

	2019	2018
[9] Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds		
Directe beleggingsopbrengsten		
Zakelijke waarden	716	654
Vastrentende waarden	5.246	6.534
Derivaten	2.274	2.477
Overige opbrengsten	-31	-10
Totaal directe beleggingsopbrengsten	8.205	9.655
Indirecte beleggingsopbrengsten		
Onroerende zaken	5.413	-1.302
Zakelijke waarden	28.746	-9.224
Vastrentende waarden	18.000	-4.548
Derivaten	23.325	-156
Overige opbrengsten	-135	-66
Totaal indirecte beleggingsopbrengsten	75.349	-15.296
Kosten van vermogensbeheer		
Beheerkosten	-458	-540
Overig	-18	-11
Subtotaal vermogensbeheerkosten ¹⁾	-476	-551
Advieskosten vermogensbeheer	-36	-29
Totaal kosten vermogensbeheer	-512	-580

1) Zie volgende pagina.

De directe kosten vermogensbeheer omvatten de zichtbare ('directe') kosten die het fonds op factuurbasis betaalt. De kosten zijn, indien mogelijk, toegerekend aan de verschillende beleggingscategorieën (zie tabel hieronder).

De transactiekosten zijn gesaldeerd met de beleggingsopbrengsten. De transactiekosten kunnen niet betrouwbaar worden vastgesteld, omdat deze verrekend zijn in de aan- en verkoopprijzen. Voor de advieskosten vermogensbeheer ontvangt het fonds eveneens facturen.

Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds

2019	2018
83.042	-6.221

Kosten vermogensbeheer

Beleggingscategorie	Beheer- vergoeding in jaar- rekening	Performance fee in jaar- rekening	Transactie- kosten in jaar- rekening	Overige kosten in jaar- rekening	Totaal
Vastgoed	0	0	0	0	0
Aandelen	0	0	0	0	0
Vastrentende waarden	224	0	0	0	224
Overige beleggingen	0	0	0	0	0
Fiduciar kosten	234	0	0	0	234
Kosten bewaarloon	0	0	0	18	18
Totaal	458	0	0	18	476

De kosten van de accountantscontrole worden vergoed door Mn en zijn derhalve niet opgenomen in de beleggingskosten.

	2019	2018
[10] Premiebijdragen van werkgevers en werknemers		
De feitelijke premie over boekjaar 2019 bedraagt € 10,7 miljoen (2018: € 10,3 miljoen), wat bestaat uit € 3,5 miljoen werknemerspremie en € 7,2 miljoen werkgeverspremie. De kostendekkende premie bedraagt € 15 miljoen (2018: € 14,0 miljoen).		
Pensioenpremie werkgevers en werknemers	10.660	10.260
Inkoopsommen	214	392
	10.874	10.652
Kostendekkende premie	14.968	13.997
Gedempte kostendekkende premie	9.683	9.283
Feitelijke premie	10.660	10.260
De kostendekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	12.243	11.318
– Opslag in stand houden vereist vermogen	2.179	2.207
– Opslag voor uitvoeringskosten	546	472
	14.968	13.997
De gedempte premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	5.581	5.320
– Opslag in stand houden vereist vermogen	993	1.037
– Opslag voor uitvoeringskosten	546	472
– Opslag voor toekomstige toeslagverlening	2.563	2.454
	9.683	9.283
Bij de bepaling van de aan het boekjaar toe te rekenen premie is rekening gehouden met verleende premiekortingen en/of toeslagen. In beide boekjaren is geen korting verstrekt.		
[11] Saldo van overdrachten van rechten		
Overgenomen pensioenverplichtingen	458	405
Overgedragen pensioenverplichtingen	-245	-44
	213	361

	2019	2018
[12] Pensioenuitkeringen		
Pensioenen		
Ouderdomspensioen	-5.320	-5.005
Partnerpensioen	-1.645	-1.630
Wezenpensioen	-30	-36
Subtotaal	-6.995	-6.671
Andere uitkeringen		
Afkoopsommen	-4	-5
Prepensioen	-159	-207
Overige uitkeringen ¹⁾	-760	-532
Subtotaal	-923	-744
Totaal pensioenuitkeringen	-7.918	-7.415
[13] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Benodigde interest	917	966
Opbouw	-11.158	-10.439
Correctie beginstand	-1	2
Overlevingskansen	40	315
Vrijval excassokosten	174	167
Uitkeringen	7.546	7.258
Waardeoverdrachten	-236	-357
Afkoop	4	5
Mutatie voorziening toekomstige ziektegevallen	-66	-90
Wijziging marktrente	-68.516	-17.606
Prognosetafel en ervaringssterfte	0	1.600
Mutatie ANW Hiaat	-2	71
Overige correcties	-113	-394
	-71.411	-18.502
[14] Herverzekering		
Premies herverzekering	-267	-280
Uitkeringen uit herverzekering	271	168
	4	-112

1) Zijnde voornamelijk vakantietoelagen en ANW-hiaat pensioen

	2019	2018
[15] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Administratie	-350 ¹⁾	-310 ¹⁾
Accountant (controle jaarrekening en DNB jaarstaten)	-42	-38
Accountant (andere diensten)	0	0
Actuaris	-217	-156
Bestuur	-42	-9
Overige kosten	-69	-126
Totaal Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-720	-639
[16] Overige baten en lasten	7	-3
Saldo van baten en lasten	14.091	-21.879

	2019	2018
Actuariële analyse van het saldo van baten en lasten		
Correctie beginstand	-1	2
Beleggingen / marktrente	83.959	-5.253
Wijzigingen rentetermijnstructuur	-68.516	-17.606
Premies	-2.119	-1.477
Waardeoverdrachten	-23	4
Kosten	0	0
Uitkeringen	-265	-43
Overlevingskansen	1.487	1.308
Overgang nieuwe grondslagen	0	1.600
Andere oorzaken	-431	-414
	14.091	-21.879

1) Waarvan 26 incidentele kosten voor wettelijke projecten en 17 voor communicatie activiteiten (2018: 21 incidenteel en 20 communicatie activiteiten).

Resultaatbestemming

Resultaatverdeling

Het bestuur heeft besloten het resultaat over het boekjaar 2019 als volgt te verdelen:

	2019
	x € 1.000
Algemene reserve	14.091
Bestemmingsreserve	0
	14.091

Risicoparagraaf

(in duizenden euro)

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna worden een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd. Conform de berekeningen van het vereist eigen vermogen in het Actuarieel Rapport is de risicoparagraaf gebaseerd op basis van het doorkijkbeginsel (lookthrough-principe) en wordt er rekening gehouden met recente ontwikkelingen zoals het gebruik van de meest recente UFR en de aangepaste definitie van de (beleids)dekkingsgraad en vereiste dekkingsgraad. Laatstgenoemde impliceert dat bij de berekening van de (beleids)dekkingsgraad en vereiste dekkingsgraad vanaf het jaarwerk van 2015 rekening gehouden dient te worden met het totale vermogen en de totale technische voorziening. In de risicoparagraaf worden de afzonderlijke risico's van het vereist eigen vermogen gerelateerd aan de voorziening voor risico fonds. De impact van de aangepaste berekeningsmethodiek wordt afzonderlijk getoond. Onder het nieuwe FTK zijn de voorschriften voor de berekening van het vereist eigen vermogen aangescherpt en wordt getoetst op basis van het vereist eigen vermogen gebaseerd op de strategische verdeling. De impact van de afzonderlijke risico's wordt tevens getoond voor het feitelijk vereist eigen vermogen omdat de vereiste dekkingsgraad op basis van de feitelijke verdeling in het nieuwe FTK onder andere een belangrijke rol speelt bij de korte termijn risicohouding van het fonds.

Aansluiting beleggingen t.b.v. de risicoparagraaf:

Categorie	Stand ultimo 2019	Liquide middelen	Over- lopende posten en intrest	Stand risico paragraaf obv look through 2019
Onroerende zaken	24.212	0	0	24.212
Zakelijke waarden	129.183	0	0	129.183
Vastrentende waarden	314.783	0	-1.232	313.551
Overige beleggingen	33.618	20.983	-36.043 ¹⁾	18.558
Totaal	501.796	20.983	-37.275	485.504

¹⁾ De overlopende posten -36.043 m.b.t. de beleggingen bestaan uit:

[3] Beleggingsdebiteuren 282

[3] Lopende interest derivaten 29

[8] Credit support annex verplichtingen -36.280

[8] Beleggingscrediteuren -74

Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico dat het fonds loopt is het risico dat het niet over genoeg solvabiliteit beschikt. Indien het fonds niet solvabel is bestaat het risico dat het fonds de premie moet verhogen of dat een beperkte of geen toeslagverlening kan plaatsvinden voor (delen van) het deelnemersbestand. In het uiterste geval dient het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten te verminderen. Hoe solvabel het pensioenfonds is wordt getoetst aan de hand van de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. Hoeveel eigen vermogen het fonds aan dient te houden gegeven de financiële risico's die het loopt (na afdekking) op de balans komt tot uitdrukking in de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Onder het huidige FTK geldt hierbij dat de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling afgezet wordt tegen de beleidsdekkingsgraad om te bepalen of het pensioenfonds in een tekort situatie verkeert.

De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6 en de S10. Vanaf eind 2016 wordt geen rekening meer gehouden met eventuele additionele risico's. Hieromtrent heeft afstemming plaats gevonden met bestuur, waarmerkend actuaris en DNB. Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van de strategische beleggingsmix ultimo 2019 van 117,0% en 2018 van 117,8%.

	2019		2018	
	€	%	€	%
Renterisico (S1)	7.832	1,7	13.130	3,4
Aandelen- en vastgoed risico (S2)	49.681	10,7	42.241	10,8
Valutarisico (S3)	21.918	4,7	18.487	4,7
Grondstoffenrisico (S4)	0	0,0	0	0,0
Kredietrisico (S5)	30.763	6,6	25.002	6,4
Verzekeringstechnisch risico (S6)	14.325	3,1	12.176	3,1
Concentratierisico (S8)	0	0,0	0	0,0
Actief beheer risico (S10)	1.473	0,3	1.252	0,3
Diversificatie-effect	-47.277	-10,1	-42.748	-10,9
Vereist eigen vermogen	78.715	17,0	69.540	17,8
Aanwezige dekkingsgraad (exclusief bestemmingsreserves)		104,9		102,2
Beleidsdekkingsgraad		103,3		107,0
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,2		104,2
Strategisch vereiste dekkingsgraad		117,0		117,8
Feitelijk vereiste dekkingsgraad		117,5		118,4
Reële dekkingsgraad		82,9		86,8

De beleidsdekkingsgraad van Pensioenfonds Forbo is per 31 december 2019 lager dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het pensioenfonds in een tekort verkeert. In boekjaar 2019 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 103,3%. Afgezet tegen de beleidsdekkingsgraad van 2018 van 107,0%, is de beleidsdekkingsgraad gedaald met 3,7%-punt.

Renterisico (S1)

Pensioenfonds Forbo kent een langere looptijd voor pensioenverplichtingen dan voor de looptijd van de beleggingen. Het renterisico wordt veroorzaakt, doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen. Onderstaande duratiecijfers geven meer inzicht.

De daling van de rentestanden die worden gehanteerd bij de berekeningen van de voorziening pensioenverplichtingen (eind 2019: 0,7% ten opzichte van eind 2018: 1,4%) leidt tot een stijging van de Voorziening pensioenverplichtingen (in 2019: € 68.427).

De beleggingen, gewaardeerd tegen marktwaarde, zijn in meer of mindere mate gerelateerd aan ontwikkelingen van de rentestanden. Door de periodieke afstemming van beide ontwikkelingen wordt de dekkingsgraad nauwgezet gemonitord. Deze rentegevoeligheid is één van de actoren bij de bepaling van de (strategische) assetallocatie en de duratie van de portefeuilles. Door deze swaps wordt de duratie van de portefeuille van vastrentende waarden verlengd.

Duratie van de vastrentende waarden (inclusief derivaten) 12,2 (2018: 11,9)

Duratie van de pensioenverplichtingen 21,3 (2018: 20,8)

De buffer voor het renterisico moet een daling van de rentetermijnstructuur, de rente waarmee de verplichtingen contant worden gemaakt, kunnen opvangen. De benodigde buffer voor het renterisico bedraagt dientengevolge € 7.832 (1,7%)

Aandelen- en vastgoed risico (S2)

Het pensioenfonds loopt het risico dat haar beleggingen in aandelen, vastgoed en hedgefunds en private equity in waarde dalen. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door ondermeer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke. De volatiliteit van de marktwaarden (prijsrisico's) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer. In onderstaande tabel wordt de verdeling naar de verschillende zakelijke waarden categorieën getoond.

	2019		2018	
	€	%	€	%
<i>Verdeling aandelen en vastgoed per categorie:</i>				
Aandelenfonds Europa	41.260	26,9	35.280	28,2
Aandelenfonds Noord-Amerika	43.525	28,4	34.983	28,0
Aandelenfonds Verre Oosten	9.214	6,0	7.989	6,4
Aandelenfonds Emerging Markets	35.184	22,9	27.969	22,4
Vastgoedfonds Europa	24.212	15,8	18.798	15,0
	153.395	100,0	125.020	100,0

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch aandelen- en vastgoedrisico rekening gehouden met de door DNB voorgeschreven schokken die variëren overeenkomstig de risicograad van het type belegging. De buffer voor het aandelen en vastgoedrisico wordt hiervan afgeleid en bedraagt € 49.681 (10,7%).

Valutarisico (S3)

Het valutarisico wordt veroorzaakt, doordat de verplichtingen van SPF in euro's luiden terwijl een gedeelte van de beleggingen van het pensioenfonds in niet-euro luiden. SPF loopt het risico dat haar buitenlandse beleggingen dalen in waarde als gevolg van valutakoersontwikkelingen. SPF kiest er daarom voor om (een gedeelte) van haar buitenlandse valuta's af te dekken. Zonder afdekking van valutarisico loopt het pensioenfonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Door meer dan 100% van het risico af te dekken loopt het fonds risico bij een stijging van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Afdekking van het valutarisico vindt plaats via derivatencontracten. De belangrijkste valutarisico's die SPF loopt zijn risico's m.b.t. de Amerikaanse dollar, Britse pond en de Japanse yen.

	31 december 2019		31 december 2019	
	Voor	Valuta-	Na	Reële
	derivaten	derivaten	derivaten	waarde
	€	€	€	€
Euro	330.566	39.163	369.729	-588
Amerikaanse dollar	68.548	-23.840	44.708	0
Britse pound sterling	18.594	-15.323	3.271	0
Japanse yen	697	0	697	0
Overige	67.099	0	67.099	0
	485.504	0	485.504	-588

	31 december 2018		31 december 2018	
	Voor	Valuta-	Na	Reële
	derivaten	derivaten	derivaten	waarde
	€	€	€	€
Euro	252.204	52.211	304.415	146
Amerikaanse dollar	72.557	-33.262	39.295	0
Britse pound sterling	16.265	-14.110	2.155	0
Japanse yen	5.243	-4.839	404	0
Overige	55.169	0	55.169	0
	401.438	0	401.438	146

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch valuta risico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 20% voor valuta in ontwikkelde landen en van 35% voor valuta in opkomende markten die berekend wordt op de niet-euro beleggingen na afdekking. De vereiste buffer voor valutarisico bedraagt in totaal € 21.918 (4,7%).

Grondstoffenrisico (S4)

De omvang van de buffer voor het grondstoffenrisico moet dusdanig zijn dat een waardedaling van 35% kan worden opgevangen voor dat deel van de portefeuille dat in grondstoffen (commodities) is belegd. Aangezien het fonds geen beleggingen heeft in commodities, bedraagt de vereiste buffer voor het grondstoffenrisico 0.

Kredietrisico (S5)

Voornamelijk wordt belegd via fondsen die aan de hand van mandaten gemanaged worden. Een van de aspecten daarbij is het beheersen van kredietrisico's. Bij het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin belegd wordt, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid (risicovrij) tot uitkering zal komen. Het kredietrisico verbonden aan derivatentransacties wordt beheerst door het afsluiten van standaardovereenkomsten met tegenpartijen, het beoordelen van de kredietwaardigheid van tegenpartijen, het spreiden van het transactievolume over verschillende tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

Het kredietrisico binnen de vastrentende waarden portefeuille kan naast de creditspread eveneens gemeten worden aan de hand van de ratingverdeling van de rentegevoelige beleggingsportefeuille. Deze ratingverdeling wordt afgegeven door een kredietbeoordelaar. Een Europese AAA rating impliceert dat de vastrentende waarden belegging geen kredietrisico loopt. Daarentegen worden beleggingen die geclassificeerd staan onder 'lager dan BBB' als zeer risicovol beschouwd. Cash wordt als kredietrisicovrij beschouwd. Beleggingen die geen rating ontvangen worden als risicovol beschouwd.

De samenstelling van de vastrentende waarden (inclusief lopende interest) kan als volgt worden samengevat.

	2019				2018			
			Modified spread duration	Credit spread			Modified spread duration	Credit spread
	€	%		%	€	%		%
Langlopende Europese obligaties	91.329	29,1	13,8	-0,2	83.428	32,4	14,0	-0,4
Bedrijfsobligaties	83.716	26,7	5,2	0,5	45.570	17,7	5,2	0,9
Emerging Markets obligaties	42.095	13,4	6,8	3,2	35.882	13,9	5,8	3,9
Onderhandse leningen	10.212	3,3	6,9	2,4	17.476	6,8	5,3	3,4
Vastrentend-hoogrentend US obligaties	13.880	4,4	2,6	3,1	16.289	6,3	4,0	4,2
Vastrentend-hoogrentend EU obligaties	15.574	5,0	2,9	2,6	9.087	3,5	4,7	4,2
Bankleningen	14.059	4,5	4,2	4,1	16.058	6,2	4,3	4,2
Kortlopende staatsobligaties	35.738	11,4	0,5	-0,2	31.239	12,1	0,5	-0,4
Deposito's	6.948	2,2			2.499	1,0	-	-
	313.551	100,0			257.528	100,0		

De creditspread is een maatstaf voor kredietrisico en geeft de opslag aan die de markt vraagt boven de risicovrije rente. Des te hoger deze opslag, des te hoger de markt het kredietrisico op een partij beoordeelt en des te hoger de vergoeding (de spread) is die de markt wil ontvangen voor het nemen van dit kredietrisico. De credit spread is bepaald ten opzichte van de relevante swapcurves in de desbetreffende valuta van de obligatie.

De durations en credit spreads van Europese staatsobligaties, langlopende obligaties en bedrijfsobligaties zijn specifiek bepaald voor deze beleggingsfondsen. Voor alle overige vastrentende waarden (overige beleggingsfondsen en discretionaire portefeuilles) zijn deze gegevens op basis van benchmarks vastgesteld.

De Langlopende Europese obligaties zijn uitgegeven door de landen Oostenrijk, België, Duitsland en Nederland en luiden in EUR.

De Emerging Markets obligaties zijn uitgegeven door landen in opkomende regio's zoals Latijns Amerika, Azië, Pacific en Afrika.

De Vastrentend-hoogrentende portefeuille bestaat uit hoogrentende obligaties uitgegeven door het bedrijfsleven. De hoogrentende obligaties hebben over het algemeen een lagere rating dan "Investment grade".

De bankleningen zijn, in tegenstelling tot bedrijfsobligaties, leningen aan bedrijven met duidelijke convenanten en/of onderpand. Vanwege het onderpand zijn bankleningen vergeleken met een 'gewone' obligatie van hetzelfde bedrijf minder risicovol aangezien bankleningen hoger in de kapitaalstructuur staan. Dit geeft bankleningen een betere uitgangspositie in het geval van faillissement of herstructurering ten opzichte van andere schuldeisers en met name aandeelhouders.

Deposito's en kortlopende staatsobligaties worden aangehouden om tijdelijke overtollige liquide middelen kortstondig uit te zetten.

Het kredietrisico wordt primair beperkt door te beleggen in bedrijven of staten met een hoge kredietwaardigheid.

De verdeling van de vastrentende waarden naar creditrating is als volgt:

	2019	2018
	%	%
AAA	18,0	24,0
AA	20,0	19,0
A	17,0	14,0
BBB	21,0	14,0
Lager dan BBB	19,0	20,0
Geen rating	5,0	9,0
	100,0	100,0

De looptijd van de vastrentende waarden is als volgt:

	2019		2018	
	€	%	€	%
0 tot 3 jaar	71.400	22,8	56.190	21,8
3 tot 5 jaar	46.194	14,7	39.546	15,4
5 tot 10 jaar	87.902	28,0	71.431	27,7
10 tot 20 jaar	74.601	23,8	54.723	21,2
Langer dan 20 jaar	33.454	10,7	35.638	13,8
	313.551	100,0	257.528	100,0
De samenstelling van de onderhandse leningen (inclusief lopende interest) kan als volgt worden samengevat				
Bankleningen	367	3,6	9.669	55,3
Woningcorporaties	110	1,1	146	0,8
Overige	9.735	95,3	7.662	43,8
	10.212	100,0	17.477	100,00

Hoogte buffer

Binnen de berekening van het standaardmodel wordt een kredietrisico becijferd conform de ratingverdeling van de vastrentende waardenportefeuille. Naar mate de rating slechter wordt neemt de te hanteren buffer toe. Afgaande op de hierboven genoemde ratingverdeling resulteert dit in een buffer van € 30.763 (6,6%).

Verzekeringstechnische risico (S6)

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevensrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

In verband met het langlevensrisico wordt aanvullend boven het hanteren van de prudente grondslagen, de Voorziening toekomstige sterfteontwikkeling gevormd

De vereiste buffer voor verzekeringstechnisch risico dient ter onverwachtse schokken ten aanzien van de levensverwachting en bestaat uit het procesrisico, de TSO (onzekerheid in de sterftetrend) en de NSA (stochastische onzekerheid).

Hoogte buffer

Toepassing van het bovenstaande leidt tot een buffer van € 14.325 (3,1%).

Concentratierisico (S8) en prijsrisico

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.

De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht. Ook "grote posten" zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd.

In het standaardmodel is de gevoeligheid van het eigen vermogen voor concentratierisico (S8) gelijkgesteld aan 0%.

Het prijsrisico (marktrisico) is het risico dat de waarde van de zakelijke waarden verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door spreiding naar regio en sector.

	2019		2018	
	€	%	€	%
Zakelijke waarden en vastgoedbeleggingen				
<i>Verdeling aandelen en vastgoedbeleggingen per regio:</i>				
Aandelen Europa	41.260	26,9	35.280	28,2
Aandelen Noord-Amerika	43.525	28,4	34.983	28,0
Aandelen Verre Oosten	9.214	6,0	7.989	6,4
Aandelen Emerging Markets	35.184	22,9	27.969	22,4
Vastgoedfondsen Europa	24.212	15,8	18.798	15,0
	153.395	100,0	125.020	100,0
<i>Verdeling aandelen per sector:</i>				
Financiële instellingen	27.647	21,4	22.903	21,6
Handels- en industriële ondernemingen	12.258	9,5	10.307	9,7
Overheid	0	0,0	18	0,0
Energie	7.774	6,0	7.303	6,9
Technologie	16.788	13,0	11.548	10,9
Consumentengoederen	37.961	29,4	30.672	28,9
Communicatie	14.945	11,6	12.477	11,7
Materialen	5.800	4,5	4.886	4,6
Overige	6.010	4,7	6.109	5,8
	129.183	100,0	106.222	100,0

	2019		2018	
	€	%	€	%
Concentratierisico vastrentende waarden				
Grote posten: vastrentende waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 2% van de totale beleggingen in vastrentende waarden:				
Duitse staat	35.904	7,4	33.867	8,4
Nederlandse staat	20.733	6,5	24.433	6,1
Oostenrijkse staat	16.520	4,3	11.418	2,8
Belgische staat	31.485	3,4	30.754	7,7
Fortis Bank Nederland			8.227	2,1

Hoogte buffer

In het standaardmodel is geen rekening gehouden met een buffer voor concentratierisico. Het risico dient sec kwalitatief toegelicht te worden.

Securities lending

Binnen een aantal Mn Services Beleggingsfondsen waarin het pensioenfonds belegt, worden stukken (aandelen en obligaties) uitgeleend. Voor het uitlenen van deze stukken ontvangen de betreffende beleggingsfondsen collateral als onderpand. De opbrengsten van het uitlenen van de stukken worden binnen het beleggingsfonds herbelegd. Deze opbrengsten hebben een positief effect op de participatiewaarde van het beleggingsfonds. De waarde van securities lending bedraagt in 2019: € 6,4 miljoen (2018: € 10,8 miljoen). Het onderpand heeft in 2019 gemiddeld een waarde van 103,2% (2018: 104,0%) van de uitgeleende stukken.

Verstrekt en ontvangen onderpand

Het pensioenfonds heeft eind 2019 € 36.280 (2018: € 8.285) aan onderpand ontvangen in de vorm van liquiditeiten als gevolg van de positieve waardeontwikkeling van de derivaten. Daarnaast heeft het fonds € 416.163 (2018: € 801) aan onderpand in stukken verstrekt. Per saldo heeft het fonds een totaal onderpand verstrekt van € 379.883 (2018: € 7.484 ontvangen).

Uitbestedingsrisico

Voor de nadere toelichting van de beheersing van het uitbestedingsrisico verwijzen wij naar de risicoparagraaf in het bestuursverslag.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat de beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen.

Het aandeel illiquide beleggingen van de totale beleggingen is in onderstaande tabel weergegeven:

	2019			2018	2017	2016	2015
	Totaal	Illiquide	Illiquide in %	Illiquide in %	Illiquide in %	Illiquide in %	Illiquide in %
Vastrentende waarden (inclusief lopende interest)	313.551	10.212	3,3	6,8	12,1	12,0	15,0
Zakelijke waarden	153.395	0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	18.558	0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	485.504	10.212	2,1	4,4	7,8	8,0	10,0

Operationeel risico

Het operationeel risico van het fonds omvat tevens het uitbestedingsrisico. Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de risicoparagraaf in het bestuursverslag.

Actief beheer risico (S10)

Er worden binnen het standaardmodel geen voorschriften gegeven voor de vaststelling van het vereist vermogen voor actief beheer risico. Pensioenfondsen moeten in het standaardmodel zelf de omvang van het actief beheer risico adequaat vaststellen. DNB biedt de pensioenfondsen echter wel een methode als handreiking voor het maken van deze inschatting.

Het vereist eigen vermogen voor actief beheer risico wordt bepaald als het maximale verlies door actief beheer dat met een waarschijnlijkheid van 2,5% zal optreden. Het risicoscenario van actief beheer risico is voornamelijk alleen op het aandelenrisico (beursgenoteerde aandelen) van toepassing.

Hoogte buffer

De vereiste buffer voor actief beheer risico bedraagt dan € 1.473 (0,3%).

Beleggen in premie bijdragende ondernemingen

Het fonds heeft geen beleggingen in de aan het fonds gelieerde en premie bijdragende ondernemingen.

Totaal

Het bepalen van de vereiste solvabiliteit gebeurt door het samenvoegen van voornoemde buffereisen in de zogenoemde wortelformule. De benodigde buffer per risicocategorie is vastgesteld op basis van het afzonderlijke risico. De benodigde buffer voor alle risicocategorieën tezamen (op totaalniveau) is lager dan de som van de benodigde buffers per afzonderlijk risico. Dit komt omdat er bij de vaststelling van het vereist vermogen verondersteld wordt (conform het standaardmodel) dat de risico's onafhankelijk zijn van elkaar met uitzondering van een correlatie tussen de risico's op het gebied van rente (S1), zakelijke waarden (S2) en krediet (S5). Het verschil tussen de benodigde buffer op totaalniveau en de som van de benodigde buffers voor elk van de afzonderlijke risico's is gepresenteerd onder de term diversificatie.

Hieruit resulteert het VEV voor de evenwichtssituatie: € 78.718. In procenten dekkingsgraad betekent dit een vereiste dekkingsgraad van 117,0%.

Vastgesteld d.d 27 mei 2020 te Assendelft

Het bestuur

F.A. Heil
Voorzitter

D. Manné
Secretaris

G.J.F. Mol
Vicevoorzitter / penningmeester

Vacature
Lid

A.D. Keetlaer
Lid

W. Smit
Lid

Overige gegevens

Statutaire bepalingen omtrent de resultaatbestemming

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de resultaatbestemming.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Forbo te Assendelft is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2019.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Forbo, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie. Dit geldt tevens voor andere actuarissen en deskundigen die werkzaam zijn bij Triple A – Risk Finance Certification B.V.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 2.000.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 66.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 (vereist eigen vermogen).

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen. Deze situatie bestaat voor 1 achtereenvolgende jaareinden.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Forbo is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen. In het kader van dit oordeel wijs ik op de ontwikkelingen na balansdatum als gevolg van de Coronacrisis, zoals die door het pensioenfonds in het jaarverslag zijn toegelicht.

Amsterdam, 2 juni 2020

drs. J.J.M. Tol AAG RBA

verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds Forbo

Verklaring over de in het verslag over het boekjaar opgenomen jaarrekening 2019

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2019 van Stichting Pensioenfonds Forbo te Zaanstad gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit verslag over het boekjaar opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Forbo op 31 december 2019 en van het resultaat over 2019 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2019;
- de staat van baten en lasten over 2019;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Forbo (hierna: de stichting) zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit	
Materialiteit	€ 2,4 miljoen
Toegepaste benchmark	0,5% van het pensioenvermogen per 31 december 2019, zijnde het totaal van de technische voorzieningen en het stichtingskapitaal en reserves.
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van de stichting en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritieke grens bevindt. Aangezien de stichting in een herstelsituatie zit en de beleidsdekkingsgraad per jaareinde dichtbij een kritieke grens ligt, hebben wij een percentage van 0,5% gehanteerd. Voorgaand jaar hebben wij een percentage van 0,75% gehanteerd aangezien de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2018 niet dichtbij een kritieke grens lag. De wijze waarop wij de materialiteit hebben bepaald, is verder niet gewijzigd ten opzichte van voorgaand boekjaar.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij aan het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 120.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben in vergelijking met voorgaand jaar geen wijzigingen in de kernpunten van onze controle aangebracht.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad	
Risico	De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling. De stichting is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of de stichting voldoende buffers heeft. De dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn toegelicht in de toelichting op de balans per 31 december onder [5] 'Stichtingskapitaal en reserves'. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids) dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.

Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad	
Onze controleaanpak	Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad. De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2019 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaris gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van de stichting beoordeeld op basis van het actuarieel rapport van de certificerend actuaris en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven. Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maandsdekkingsgraden: – Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandtoerekening van zogenaamde key items vastgesteld. Voor 2019 zijn geen key items geïdentificeerd. – Daarnaast heeft de certificerend actuaris een plausibiliteitstoets uitgevoerd op de ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds zoals gehanteerd in de bepaling van de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerend actuaris.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd in de vaststelling van de dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2019.

Waardering en toelichting van beleggingen voor risico pensioenfonds zonder genoteerde marktprijzen

Risico	De beleggingen voor risico pensioenfonds zijn een significante post op de balans van de stichting. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een deel van de beleggingen voor risico pensioenfonds is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen). Er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van netto contante waardeberekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet (beurs)genoteerde fondsen. De waarderingsonzekerheid neemt inherent toe bij netto contante waardeberekeningen en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij de stichting betreffen dit de posities in derivaten en leningen op schuldbekentenis. De posities in niet-(beurs)genoteerde beleggingsfondsen kennen eveneens inherente waarderingsonzekerheid doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente, niet-gecontroleerde rapportages van de fondsmanagers. De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen beschreven in paragraaf 'Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling' en een nadere toelichting opgenomen in de toelichting op de balans per 31 december onder [1] 'Beleggingen voor risico pensioenfonds'. Uit deze toelichting blijkt dat er per 31 december 2019 voor € 374,4 miljoen is belegd in beleggingen zonder genoteerde marktprijzen. € 322,7 miljoen daarvan is belegd in niet-(beurs)genoteerde beleggingsfondsen, € 11,1 miljoen in leningen op schuldbekentenis en per saldo € 33,6 miljoen in derivaten. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de beleggingen voor risico pensioenfonds zonder genoteerde marktprijzen niet juist gewaardeerd zijn en dat de toelichting niet voldoet aan relevante verslaggevingsvereisten.
--------	---

Waardering en toelichting van beleggingen voor risico pensioenfonds zonder genoteerde marktprijzen	
Onze controleaanpak	Bij de controle van de beleggingen hebben wij gebruik gemaakt van de werkzaamheden van een andere accountant. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel, hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de beleggingen, rekening houdend met omvang en risicoprofiel van de beleggingen, en deze vastgelegd in instructies. Daarnaast hebben wij een kwaliteitsreview uitgevoerd met betrekking tot de uitgevoerde werkzaamheden en de uitkomsten daarvan. Door deze werkzaamheden, gecombineerd met de hierna beschreven werkzaamheden, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen verkregen om een oordeel te geven over de jaarrekening. Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2019. – Voor de posities in niet-(beurs)genoteerde beleggingsfondsen hebben wij de aansluiting vastgesteld met de door een accountant gecontroleerde jaarrekeningen van de fondsmanagers per 31 december 2019. Voor de posities waarvoor geen gecontroleerde opgave beschikbaar was en de waardering is gebaseerd op recente rapportages van de fondsmanagers, hebben wij de betrouwbaarheid op alternatieve wijze vastgesteld, onder andere door gebruik te maken van back-testing (met gecontroleerde jaarrekeningen) en de monitoring procedures van de uitvoeringsorganisatie onderzocht. – Voor de waardering van de leningen op schuldbekentenis, hebben wij een controle uitgevoerd op het waarderingsmodel en de gehanteerde veronderstellingen, zoals gehanteerde rentecurves, risico-opslagen en volatiliteit. – Voor de waardering van de renteswaps en valutatermijntransacties hebben wij een controle uitgevoerd op het gehanteerde waarderingsmodel en op de gehanteerde en uit de markt afgeleide gegevens zoals valuta(termijn)koersen, rentevolatiliteit en rentecurves. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden zijn onafhankelijke waarderingsspecialisten betrokken. Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen voor risico pensioenfonds onderzocht.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering van de beleggingen voor risico pensioenfonds zonder genoteerde marktprijzen per 31 december 2019 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen

Risico

De technische voorzieningen, waaronder de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds, betreffen een significante post in de balans van de stichting. De technische voorzieningen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij de stichting, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle.

De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds beschreven in paragraaf 'Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling' en een nadere toelichting opgenomen in de toelichting op de balans per 31 december onder [6] 'Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds'.

Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd en toegelicht zijn.

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen	
Onze controleaanpak	Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaire van de stichting. De certificerend actuaire onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaire heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaire onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2019. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetabellen, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2019. – Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen, alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaire. – Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerend actuaire gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn. – Daarnaast hebben wij controlewerkzaamheden uitgevoerd om de gehanteerde basisgegevens te toetsen, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen bij de pensioenuitvoeringsorganisatie, het verrichten van aansluitwerkzaamheden met de pensioenadministratie voor wat betreft de aantallen en de aanspraken en het beoordelen van het verloop en de uitkomsten van de actuariële analyse. Tevens hebben wij de toelichtingen ten aanzien van de technische voorzieningen onderzocht.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering per 31 december 2019 of de toelichting van de technische voorzieningen.

Benadrukking van de gevolgen van de Corona uitbraak voor het pensioenfonds

De ontwikkelingen rondom het Corona (Covid-19) virus hebben grote invloed op de gezondheid van mensen en onze samenleving en daarbij ook op de operationele en financiële prestaties van organisaties en de beoordeling van de mogelijkheid om de continuïteit te handhaven. De jaarrekening en onze controleverklaring daarbij zijn gebaseerd op de condities op het moment dat deze zijn opgemaakt. De situatie verandert van dag tot dag. Ook Stichting Pensioenfonds Forbo heeft te maken met de gevolgen zoals uiteen zijn gezet in het bestuursverslag onder 'Gevolgen coronacrisis' en in de toelichting op de balans per 31 december onder de 'Gebeurtenissen na balansdatum'. Wij vestigen de aandacht op deze uiteenzettingen. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

Verklaring over de in het verslag over het boekjaar opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het verslag over het boekjaar andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag, bestaande uit het voorwoord, het verslag van het bestuur en vooruitblik 2020;
- de overige gegevens;
- bestuur en organisatie, meerjarenoverzicht, verslag van de visitatiecommissie, verslag van het verantwoordingsorgaan, verslag van de compliance officer en de bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Eindhoven, 2 juni 2020

Ernst & Young Accountants LLP

drs. P.A.E. Dirks RA

Bijlagen

Overzicht belegd vermogen

(in duizenden euro)

	2019		2018	
	€	%	€	%
Onroerende zaken				
Indirecte vastgoedbeleggingen	24.212	4,6	18.798	4,6
	24.212	4,6	18.798	4,6
Zakelijke waarden				
Aandelenbeleggingsfondsen	129.183	24,7	106.222	26,1
	129.183	24,7	106.222	26,1
Vastrentende waarden				
Vastrentende beleggingsfondsen	169.325	32,4	122.887	30,2
Deposito's	6.950	1,3	2.500	0,6
Leningen op schuldbekentenis	11.095	2,1	18.038	4,4
Obligaties	127.413	24,4	114.993	28,3
	314.783	60,2	258.418	63,5
Derivaten en overige beleggingen				
Valutatermijncontracten	-588	-0,1	146	0,0
Swaps	34.206	6,5	8.112	2,0
	33.618	6,4	8.258	2,0
Liquide middelen				
Depotbanken	20.983	4,0	15.026	3,7
	20.983	4,0	15.026	3,7
Totaal belegd vermogen excl. vorderingen en schulden inzake beleggingen	522.779	100,0	406.722	100,0

	2019		2018	
	€	%	€	%
Lopende interest vastrentende waarden	0		0	
Lopende interest derivaten	29		0	
Lopende interest overige beleggingen	-2		-1	
Dividend	0		7	
Beleggingsdebiteuren	282		4.388	
Totaal vorderingen inzake beleggingen	309		4.394	
Lopende interest vastrentende waarden	-1.232		-890	
Lopende interest derivaten	0		-84	
Credit support annex verplichtingen	-36.280		-8.285	
Verplichtingen derivaten	0		-336	
Beleggingscrediteuren	-74		-77	
Totaal schulden inzake beleggingen	-37.586		-9.672	
Totaal belegd vermogen incl. vorderingen en schulden inzake beleggingen	485.502		401.444	

Begrippenlijst

ABTN

Afkorting voor actuariële en bedrijfstechnische nota. In de ABTN wordt door het bestuur van een pensioenfonds uiteengezet welke actuariële en bedrijfstechnische opzet ten grondslag ligt aan een fonds. Ook wel bedrijfsplan genoemd. Hierin komen drie hoofdonderwerpen aan de orde: de wijze van vaststelling van de verplichtingen jegens de deelnemers, de beleggingsportefeuille en het intern risicobeheersingssysteem.

Actuaris

Een actuaris kan antwoord geven op de vraag wat de toekomst aan pensioenuitkeringen gaat kosten. De actuaris is bij uitstek degene die financiële risico's op de agenda plaatst en adequate oplossingen bedenkt.

Actuele waarde

De actuele waarde is voor beleggingen waarvoor dagelijks openbare prijzen worden vastgesteld, zoals aandelen en obligaties, de beurswaarde. Voor andere vastrentende waarden, zoals onderhandse leningen en hypotheekleningen, wordt de actuele waarde benaderd als de contante waarde van de toekomstige nettokasstromen. Als actuele waarde van de beleggingen in vastgoedfondsen wordt de intrinsieke waarde gehanteerd. Voor direct onroerend goed wordt de taxatiewaarde als actuele waarde gehanteerd.

ALM

Afkorting voor Asset Liability Management. Een ALM-studie betreft de analyse van het risicobeheer van de balans tussen activa en de passiva van een pensioenfonds. Deze studie dient te resulteren in de formulering van een strategisch beleggingsbeleid.

Beleggingsmix

Verdeling van de beleggingen over zakelijke en vastrentende waarden.

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de afgelopen 12 maandeinde-dekkingsgraden.

Benchmark

Vooraf vastgestelde, objectieve maatstaf voor de prestatie van (de beheerder van) een beleggingsportefeuille of pensioenfonds. Een beursindex bijvoorbeeld.

Contante waarde

De contante waarde op een bepaald moment van (een serie) betalingen in de toekomst, is het bedrag dat op dat moment aanwezig zou moeten zijn om, rekening houdend met rente-aangroei (rekenrente) en eventuele andere actuariële grondslagen, deze toekomstige betalingen te kunnen verrichten.

Dekkingsgraad

Een maat voor de solvabiliteit van een pensioenfonds. De dekkingsgraad wordt bepaald door de mate waarin het beschikbaar vermogen (BV) de voorziening opgebouwde rechten (VOR) overtreft, uitgedrukt in een percentage.

Een dekkingsgraad van 100% geeft aan dat het beschikbaar vermogen juist toereikend is om de voorziening opgebouwde rechten te dekken, terwijl een percentage lager dan 100 aangeeft dat er sprake is van onderdekking. Fondsen gaan in hun financiële opzet veelal van een minimumdekkingsgraad uit die ruim boven 100% ligt.

De Nederlandsche Bank (DNB)

Bij wet ingesteld toezichthoudend orgaan, dat onder andere het naleven van de Pensioenwet bewaakt.

Derivaten

Financiële contracten waarvan de waarde afhankelijk is van een of meer onderliggende activa, referentieprijzen of indices. Voorbeelden van derivaten zijn opties, termijncontracten en rente- en valutaswaps.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden verstaan: huur-, dividend- en renteopbrengsten van de beleggingen.

Duration

De gewogen gemiddelde looptijd van de kasstromen van een obligatie, waarbij weging geschiedt op basis van de contante waarde van iedere kasstroom. Duration is een graadmeter voor de rentegevoeligheid van een obligatie. In de regel: hoe langer de looptijd van een obligatie, hoe gevoeliger de koers van die obligatie voor renteveranderingen.

Franchise

In veel pensioenregelingen is een bepaald drempelbedrag opgenomen waarover geen pensioenopbouw plaatsvindt omdat de AOW geacht wordt hierover pensioen te verlenen. Dit bedrag is veelal afgeleid van de uitkeringen krachtens de AOW en wordt dan 'franchise' genoemd.

Herverzekering

Het door een pensioenfonds geheel of gedeeltelijk onderbrengen van een pensioenregeling in een levensverzekeringsovereenkomst en/of het door een pensioenfonds onderbrengen van extra hoge risico's bij een levensverzekeraar, zoals overlijden- en invaliditeitsrisico's van deelnemers.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten vallen de gerealiseerde verkoopresultaten inclusief valutaresultaten en de niet gerealiseerde herwaarderingsresultaten.

Kansstelsels

Dit zijn veronderstellingen met betrekking tot sterftekansen, invalideringskansen, ontslag, gehuwdheid en individuele loonontwikkeling.

Koopsom

Een koopsom is een eenmalige betaling die aan de uitvoerder van de pensioenregeling is verschuldigd en waarvoor een bepaalde pensioenaanspraak wordt ingekocht. In beginsel is een koopsom dus een eenmalige betaling, en een premie een periodieke betaling. Zowel premies als koopsommen dienen hetzelfde doel, namelijk de financiering van de pensioenen.

Nominale waarde

De op het stuk (aandeel of obligatie) aangegeven waarde. Bij een koers van 100 (= 100%) is de prijs van het waardepapier gelijk aan de nominale waarde.

Overlevingstafels

Geven aan wat de levens- en sterftekansen zijn van mannen en vrouwen in Nederland, afhankelijk van de bereikte leeftijd. Ze worden gebruikt bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen door de actuaris.

Pensioengrondslag

Het bedrag waarover pensioen wordt toegekend. Vaak is dit het voor pensioen meetellende jaarsalaris minus de franchise.

Performance

Het rendement dat is behaald met de beleggingen.

Rekenrente

De rekenrente is het fictieve percentage dat het belegde pensioenvermogen wordt geacht op te brengen in de toekomst en waarvan bij de berekening van de contante waarde wordt uitgegaan.

Rendement

Het positieve of negatieve resultaat dat een verzekeringsmaatschappij of een pensioenfonds behaalt met de belegging van daartoe beschikbare middelen.

Rentetermijnstructuur

De rentetermijnstructuur is een grafiek die het verband weergeeft tussen de looptijd van een vastrentende belegging enerzijds en de daarop te ontvangen marktrente anderzijds.

Solvabiliteit

Het vermogen om (nu en op termijn) aan de financiële verplichtingen te kunnen voldoen.

Toeslag

Een toeslag is een verhoging van een pensioen of een aanspraak op pensioen, welke is gebaseerd op een in het pensioenreglement omschreven regeling, dan wel op incidentele basis wordt verleend.

Totaal rendement

Het totaal rendement van een belegging is samengesteld uit de koerswinst of het koersverlies (indirecte beleggingsopbrengsten) over de beschouwde periode, terwijl de directe beleggingsopbrengsten (dividend, rente, aflossingen, huur en dergelijke uitkeringen) meteen worden herbelegd en tijdsgewogen in het totaal rendement worden meegenomen. Het totaal rendement wordt uitgedrukt in een percentage ten opzichte van het gemiddeld belegd vermogen.

Vastrentende waarden

Hypotheekleningen, leningen op schuldbekentenis en obligaties.

Verzekeringstechnische analyse

Ook wel actuariële analyse genoemd. In deze analyse wordt door de actuaire de invloed verklaard van opgetreden verschillen tussen de gehanteerde actuariële grondslagen en werkelijke ontwikkelingen.

Verzekeringstechnische risico's

Bij het verzekeren van pensioenaanspraken loopt een fonds een langlevensrisico voor het ouderdomspensioen als verzekerden langer leven dan volgens de gebruikte overlevingstafel wordt verwacht. Voor het nabestaandenpensioen loopt het fonds een kortlevensrisico als de verzekerden korter leven dan volgens de overlevingstafel wordt verwacht. Ook kan het invaliditeitsrisico worden gerekend tot de verzekeringstechnische risico's van fondsen.

Zakelijke waarden

Aandelen, converteerbare obligaties en onroerend goed(fondsen).